

Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverents

30. juunil 2005 sõlmitud kohtualluvuse kokkuleppeid käsitlev konventsioon

Kahekümnenal istungjärgul vastu võetud tekst

Seletuskiri

Trevor Hartley ja Masato Dogauchi

Toimetanud konverentsi alaline büroo.
Churchillplein 6b, Haag, Madalmaad

Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverents

30. juunil 2005 sõlmitud kohtualluvuse kokkuleppeid käsitlev konventsioon

Kahekümnendal istungjärgul vastu võetud tekst

Seletuskiri

Trevor Hartley ja Masato Dogauchi

Toimetanud konverentsi alaline büroo.
Churchillplein 6b, Haag, Madalmaad

Avaldaja:

Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverents

Alaline büroo

Churchillplein 6b

2517 JW Haag

Nederland

Telefon: +31 70 363 3303

Faks: +31 70 360 4867

E-post: secretariat@hcch.net

Veebisait: www.hcch.net

© Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverents 2013

Kõik õigused kaitstud. Käesoleva trükise ühtegi osa ei ole lubatud reprodutseerida, talletada otsingusüsteemis ega edastada mitte ühelgi kujul ega viisil, sealhulgas teha valguskoopiaid ja salvestada ilma autoriõiguse valdaja eelneva kirjaliku loata.

Tänu Euroopa Komisjonile / õigusküsimuste peadirektoraadile tõlgiti Trevor Hartley ja Masato Dogauchi ettevalmistatud *kohtualluvuse kokkuleppeid käsitlev 30. juuni 2005. aasta Haagi konventsioon* kõigisse Euroopa Liidu ametlikesse keeltesse, välja arvatud inglise, prantsuse, hispaania ja saksa keel, sest need keeleversioonid olid juba olemas. Käesoleva trükise hispaaniakeelse tõlke tegi Hispaania välisministeerium ja saksakeelne tõlge sündis koostöös Austria, Saksamaa ja Šveitsi ametiasutustega. Trükise tõlkeid muudesse keeltesse (välja arvatud hispaania keel) ei ole Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi alaline büroo läbi vaadanud.

Väljaande ametlikud versioonid on inglise ja prantsuse keeles kättesaadavad Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi veebisaidil (www.hcch.net).

ISBN 978-92-79-58145-8

Trükitud Belgias

Eessõna

1. Käesoleva trükise sisu põhineb Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi kahekümnnenda istungi protokoli III köitel. Nimetatud väljaanne sisaldab lisaks allpool esitatud seletuskirjale kohtualluvuse kokkuleppeid käsitlevale konventsioonile pühendatud Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi kahekümnnenda istungi kõige olulisemaid dokumente ja protokolle. Täielikku protokoli saab tellida kas kirjastuselt Intersentia või vastavatest raamatukauplustest. Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi trükistega saab tutvuda ka konverentsi veebilehel (< www.hcch.net > „Publications”).

2. Trevor Hartley ja Masato Dogauchi koostatud seletuskiri on kommentaar kahekümnnendal istungil vastu võetud konventsioonile, mis on esitatud 2005. aasta 30. juuni lõppaktis.

Haag, oktoober 2013

Konventsioon

Väljavõte lõppaktist, mis
allkirjastati kahekümnendal
istungjärgul 30. juunil 2005

KOHTUALLUVUSE
KONVENTSIOON

KOKKULEPPEID

KÄSITLEV

Käesoleva konventsiooni osalisriigid,

soovides tõhusama õigusalse koostöö kaudu edendada
rahvusvahelist kaubandust ja rahvusvahelisi
investeeringuid,

olles veendunud, et kõnealust koostööd saab tõhustada
kohtualluvust ning tsiviil- ja kaubandusajades tehtud
välismaiste kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist
käsitlevate ühtsete eeskirjade abil,

olles veendunud, et kõnealune tõhusam koostöö nõuab
eelkõige rahvusvahelist õiguskorda, mis tagaks
õiguskindluse ja äritehingute poolte vahel sõlmitud
erandliku kohtualluvuse kokkulepete tõhususe ning
reguleeriks kõnealustel kokkulepetel põhinevate
kohtumenetluste raames vastu võetud kohtuotsuste
tunnustamist ja täitmist,

on otsustanud sõlmida käesoleva konventsiooni ja
leppinud kokku järgmistes sätetes:

I PEATÜKK. KOHALDAMISALA JA MÕISTED

Artikkel 1 Kohaldamisala

1. Käesolevat konventsiooni kohaldatakse
rahvusvaheliste juhtumite puhul tsiviil- ja kaubandusajades
valdkonnas sõlmitud erandliku kohtualluvuse kokkulepete
suhtes.

2. II peatüki tähenduses on rahvusvahelised juhtumid
mis tahes juhtumid, mille puhul ei ole tegemist olukorraga,
kus kohtuvaidluse poolte elu- või asukoht on ühes ja samas
osalisriigis ning kus kohtuvaidluse pooled ja
kohtuvaidlusega seotud muud asjaolud on olenemata valitud
kohtu asukohast seotud üksnes kõnealuse osalisriigiga.

3. III peatüki tähenduses on rahvusvahelised juhtumid
mis tahes juhtumid, mille puhul taotletakse välismaise
kohtuotsuse tunnustamist või täitmist.

Artikkel 2 Kohaldamisalast väljajätmine

1. Käesolevat konventsiooni ei kohaldata selliste
erandliku kohtualluvuse kokkulepete suhtes,

a) mille pooleks on füüsiline isik, kes tegutseb peamiselt
isiklikel, perekondlikel või majapidamisega seotud
eesmärkidel (tarbija);

b) mis on seotud töölepingutega, sealhulgas
kollektiivlepingutega.

2. Käesolevat konventsiooni ei kohaldata järgmiste
küsimumuste suhtes:

a) füüsiliste isikute õiguslik seisund ning nende õigus-
ja teovõime;

b) ülalpidamiskohustused;

c) muud perekonnaõigusega, sealhulgas abieluvaraga,
seotud küsimused ja muud abielust või abieluga
sarnanevatest suhetest tulenevad õigused või kohustused;

d) testamendid ja pärimisasjad;

e) maksejõuetus, kokkulepped võlausaldajatega ja
muud samalaadsed küsimused;

f) reisijate- ja kaubavedu;

g) merereostus, mereõiguslike nõuetega seotud
vastutuse piiramine, üldavarii ning pukseerimine ja
päästmine hädaolukorras;

h) konkurentsitõkked;

i) vastutus tuumakahjustuste korral;

j) kehavigastustega seotud kahju ja moraalse kahju
nõuded, mis on esitanud füüsiline isik või mis on esitatud
füüsilise isiku nimel;

k) varalise kahju õigusvastase tekitamisega seotud
nõuded, mis ei tulene lepingulistest suhetest;

l) kinnisasja õigused ja õigused kasutada kinnisasja;

m) juriidiliste isikute kehtivus, tühisus või
likvideerimine ning nende organite otsuste kehtivus;

n) intellektuaalomandi õiguste, välja arvatud
autoriõiguse ja sellega seotud õiguste kehtivus;

o) intellektuaalomandi õiguste, välja arvatud
autoriõiguse ja sellega seotud õiguste rikkumine; välja
arvatud vaidlused, mille puhul menetlus algatatakse sellise
poolte vahel sõlmitud lepingu rikkumise suhtes, mille
aluseks on kõnealused õigused, või mille puhul oleks
võinud algatada menetluse sellise lepingu rikkumise
suhtes;

p) avalikes registrites sisalduvate kannete kehtivus.

3. Olenemata lõikest 2 ei jää käesoleva konventsiooni kohaldamisalast välja kohtuvaidlused, mille raames käsitletakse mõnda lõikes 2 loetletud küsimust eelkõige ei jää kohtuvaidlus konventsiooni kohaldamisalast välja juhul, kui kaitsja kasutab mõnda lõikes 2 loetletud küsimust oma vastuväites, ent kõnealune küsimus ei ole vaidluse ese.

4. Käesolevat konventsiooni ei kohaldata vahekohtu ja sellega seotud menetluste suhtes.

5. Kohtuvaidlus ei jää käesoleva konventsiooni kohaldamisalast välja üksnes seetõttu, et üks menetlusosaline on riik, sealhulgas riigi valitsus, valitsusasutus või riiki esindav isik.

6. Käesolev konventsioon ei mõjuta riikide või rahvusvaheliste organisatsioonide või nende varaga seotud privileege ega immunitete.

Artikkel 3 Erandliku kohtualluvuse kokkulepped

Käesolevas konventsioonis:

a) on „erandliku kohtualluvuse kokkulepe” kahe või enama poole vahel sõlmitud kokkulepe, mis vastab punktis c esitatud tingimustele ja millega määratakse konkreetsest õigussuhtest tekkinud või tekkivate vaidluste lahendamiseks ühe osalisriigi kohtud või ühe osalisriigi üks konkreetne kohus või mitu konkreetset kohut ning välistatakse mis tahes teiste kohtute pädevus kõnealuste vaidluste lahendamisel,

b) kui pooled ei ole selgesõnaliselt kokku leppinud teisiti, käsitletakse kohtualluvuse kokkulepet, millega määratakse ühe osalisriigi kohtud või ühe osalisriigi üks konkreetne kohus või mitu konkreetset kohut, erandliku kohtualluvuse kokkuleppena;

c) erandliku kohtualluvuse kokkulepe tuleb sõlmida või jäädvustada

i) kirjalikult või

ii) mis tahes sidevahendi abil, mis võimaldab infole hiljem juurde pääseda, et seda kasutada;

d) erandliku kohtualluvuse kokkulepet, mis moodustab osa teisest lepingust, käsitletakse lepingu muudest tingimustest sõltumatu kokkuleppena. Erandliku kohtualluvuse kokkuleppe kehtivust ei saa vaidlustada üksnes seetõttu, et leping ei kehti.

Artikkel 4 Muud mõisted

1. Käesolevas konventsioonis on „kohtuotsus” igasugune sisuline kohtulahend, mille kohus on konkreetsetes kohtuasjas teinud, sealhulgas otsus või määrus, ning samuti kohtu (sealhulgas kohtuametniku) tehtud otsus kohtukulude kohta, eeldusel et see on seotud sisulise kohtulahendiga, mida võidakse käesoleva konventsiooni alusel tunnustada või täita. Esialgseid õiguskaitsevahendeid kohtuotsusena ei käsitata.

2. Käesoleva konventsiooni kohaldamisel loetakse üksuse või isiku, välja arvatud füüsiline isik, asukohaks seda riiki,

a) kus on tema põhikirjajärgne asukoht;

b) mille õiguse alusel ta asutati;

c) kus on tema juhatuse asukoht või

d) kus on tema peamine tegevuskoht.

II PEATÜKK. KOHTUALLUVUS

Artikkel 5 Valitud kohtu pädevus

1. Erandliku kohtualluvuse kokkuleppes nimetatud ühe osalisriigi kohus või kohtud on pädevad tegema otsuseid kokkuleppe kohaldamisalasse jäävates kohtuasjades, välja arvatud juhul, kui kokkulepe on kõnealuse riigi õiguse kohaselt tühine.

2. Lõike 1 kohaselt pädev kohus ei või keelduda oma pädevuse teostamisest põhjusel, et kohtuvaidlus tuleks lahendada teise riigi kohtus.

3. Lõiked 1 ja 2 ei mõjuta eeskirju, mis käsitlevad:

a) nõude eseme või selle väärtusega seotud kohtualluvust;

b) kohtualluvuse määramist asjaomase osalisriigi kohtusüsteemis. Juhul kui valitud kohtul on siiski kohtuasja edasiandmise osas kaalutusõigus, võetakse nõuetekohaselt arvesse poolte valikut.

Artikkel 6 Kokkuleppes nimetatamata kohtu kohustused

Muu osalisriigi kohus kui osalisriik, kus asub valitud kohus, peatab menetluse või lükkab tagasi kaebuse, mille suhtes kohaldatakse erandliku kohtualluvuse kokkulepet, välja arvatud juhul, kui

a) kokkulepe on valitud kohtu asukohariigi õiguse kohaselt tühine;

b) üks kokkuleppeosaline ei olnud hagi saanud kohtu asukohariigi õiguse kohaselt pädev kokkulepet sõlmima;

c) kokkuleppe kohaldamisega kaasneks ilmselgelt ebaõiglane kohtlemine või ilmselge vastuolu hagi saanud kohtu asukohariigi avaliku korraga;

d) kokkulepet ei saa asjakohaselt rakendada selle osalistest sõltumatutel erandlikel põhjustel või

e) valitud kohus on otsustanud jätta hagi menetlusse võtmata.

Artikkel 7 Esialgsed õiguskaitsevahendid

Esialgsed õiguskaitsevahendid ei kuulu käesoleva konventsiooni kohaldamisalasse. Käesoleva konventsiooniga ei nähta ette ega välistata esialgsete õiguskaitsevahendite kohaldamise lubamist, nende kohaldamisest keeldumist või nende kohaldamise lõpetamist mõne osalisriigi kohtu poolt. Konventsioon ei mõjuta kohtuvaidluse poolte võimalust taotleda kõnealuste vahendite kohaldamist või kohtute võimalust kõnealuste vahendite kohaldamist lubada, nende kohaldamisest keelduda või nende kohaldamine lõpetada.

III PEATÜKK. TUNNUSTAMINE JA TÄITMINE

Artikkel 8 Tunnustamine ja täitmine

1. Erandliku kohtualluvuse kokkuleppes kindlaks määratud osalisriigi kohtu kohtuotsust tunnustatakse ja täidetakse teises osalisriigis kooskõlas käesoleva peatükiga. Otsuse tunnustamisest või täitmisest võib keelduda ainult käesolevas konventsioonis sätestatud põhjustel.

2. Ilma et see piiraks käesoleva peatüki sätete kohaldamiseks vajalikku läbivaatamist, ei vaadata otsuse teinud kohtu kohtuotsust sisuliselt läbi. Kohtu jaoks, kelle poole on pöördutud, on siduvad need asjaolud, mis on otsuse teinud kohtu kohtualluvuse aluseks, välja arvatud juhul, kui kohtuotsus tehti tagaselja.

3. Kohtuotsust tunnustatakse ainult juhul, kui see kehtib otsuse teinud kohtu asukohariigis, ning seda täidetakse ainult juhul, kui see kuulub täitmisele otsuse teinud kohtu asukohariigis.

4. Kohtuotsuse tunnustamise või täitmise võib edasi lükata või selle tunnustamisest või täitmisest keelduda, kui kohtuotsus kuulub läbivaatamisele otsuse teinud kohtu asukohariigis või kui otsuse vaidlustamise tavaline tähtaeg ei ole möödunud. Selline keeldumine ei välista kohtuotsuse tunnustamise või täitmise taotlemist edaspidi.

5. Käesolevat artiklit kohaldatakse ka sellises osalisriigi kohtus tehtud kohtuotsuse suhtes, kellele asjaomase osalisriigi valitud kohus on kooskõlas artikli 5 lõikega 3 kohtuasja edasi andnud. Kui valitud kohus omas kohtuasja teisele kohtule edasiandmise suhtes kaalutlusõigust, võib siiski keelduda kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest kohtuvaidluse selle poole suhtes, kes asukohariigis kohtuasja edasiandmisele õigeaegselt vastu vaidles.

Artikkel 9 Tunnustamisest või täitmisest keeldumine

Tunnustamisest või täitmisest võib keelduda, kui

a) kokkulepe on valitud kohtu asukohariigi õiguse kohaselt tühine, välja arvatud juhul, kui valitud kohus on otsustanud, et kokkulepe kehtib;

b) üks kokkuleppeosaline ei olnud taotluse saanud riigi õiguse kohaselt pädev kokkulepet sõlmima;

c) menetlust algatavat dokumenti või samaväärset dokumenti, mis sisaldab nõude olulisemaid elemente,

i) ei toimetatud kostja kätte piisavalt aegsasti ega viisil, mis võimaldanuks tal oma kaitset korraldada, välja arvatud juhul, kui kostja ilmus kohtusse ja võttis hagi suhtes seisukoha, ilma et ta oleks dokumentide kättetoimetamise suhtes otsuse teinud kohtule vastu väelnud, eeldusel et otsuse teinud kohtu asukohariigi õiguse kohaselt oleks selline vaidlustamine lubatud, või

ii) see toimetati taotluse saanud riigis kostja kätte viisil, mis oli vastuolus taotluse saanud riigi aluspõhimõtetega dokumentide kättetoimetamise valdkonnas;

d) kohtuotsuseni jõuti kohtumenetluses toime pandud pettuse tõttu;

e) kohtuotsuse tunnustamine või täitmine oleks ilmselgelt vastuolus taotluse saanud riigi avaliku korraga, eelkõige juhul, kui kohtuotsuseni viinud konkreetne menetlus oli vastuolus kõnealuse riigi aluspõhimõtetega õiglase menetluse valdkonnas;

f) kohtuotsus on vastuolus kohtuotsusega, mis tehti taotluse saanud riigis samade poolte vahel aset leidnud kohtuvaidluses, või

g) kohtuotsus on vastuolus varasema kohtuotsusega, mis tehti mõnes teises riigis samade poolte vahel ja samas asjas aset leidnud kohtuvaidluses, juhul kui varasem kohtuotsus vastab tingimustele, mis on vajalikud selle tunnustamiseks taotluse saanud riigis.

Artikkel 10 Eelküsimumused

1. Kui menetluse eelküsimumusena tõstatatakse artikli 2 lõike 2 või artikli 21 alusel konventsiooni kohaldamisalast välja jäetud küsimus, ei kuulu selles küsimuses tehtud eelotsus käesoleva konventsiooni raames tunnustamisele või täitmisele.

2. Kui kohtuotsus põhineb artikli 2 lõike 2 alusel konventsiooni kohaldamisalast välja jäetud küsimuses tehtud eelotsusel, võib kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest selles osas keelduda.

3. Kui eelotsuses käsitletakse intellektuaalomandi õiguste, välja arvatud autoriõiguse või sellega seotud õiguse

kehtivust, võib kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest lõike 2 alusel keelduda või selle tunnustamise või täitmise edasi lükata ainult juhul, kui

a) eelotsus on vastuolus kohtuotsuse või pädeva asutuse otsusega, mis on tehtud samas asjas ja selles riigis, mille õiguse alusel intellektuaalomandi õigus tekkis, või

b) intellektuaalomandi õiguse kehtivuse küsimuses algatatud menetlus on kõnealuses riigis pooleli.

4. Kui kohtuotsus põhineb eelotsusel, mis on seotud küsimusega, mille suhtes taotluse saanud riik vastavalt artikli 21 kohaselt esitatud deklaratsioonile käesolevat konventsiooni ei kohalda, võib kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest selles osas keelduda.

Artikkel 11 Kahju hüvitamine

1. Kui kohtuotsusega nähakse ette kahjuhüvitis, sealhulgas hoiatav või karistuslik kahjuhüvitis, millega ei hüvitata kannatanud poolele tegelikult tekitatud kahju või kahjustusi, võib kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest selles osas keelduda.

2. Kohus, kelle poole on pöördutud, võtab arvesse seda, kas ja millisel määral saab otsuse teinud kohtu poolt ette nähtud kahjuhüvitist kasutada menetluskulude katmiseks.

Artikkel 12 Kohtulikud kompromissid

Kohtulikud kompromissid, mille on kinnitanud erandliku kohtualluvuse kokkuleppes nimetatud osalisriigi kohus või mis on sõlmitud kõnealuses kohtus peetava kohtumenetluse raames ning mida täidetakse nimetatud kohtu asukohariigis samaväärselt kohtuotsustega, kuuluvad käesoleva konventsiooni raames täitmisele samaväärselt kohtuotsustega.

Artikkel 13 Esitatavad dokumendid

1. Otsuse tunnustamist või täitmist taotlev kokkuleppeosaline esitab järgmised dokumendid:

a) kohtuotsuse täielik ja tõestatud koopia;

b) erandliku kohtualluvuse kokkulepe, selle tõestatud koopia või muu kokkuleppe olemasolu tõendav dokument;

c) tagaseljaotsuse korral dokument või dokumendi tõestatud koopia, mis tõendab, et menetluse algatamise dokument või samaväärne dokument on edastatud kohtusse ilmutamata jätnud poolele;

d) dokumendid, millega tõendatakse, et kohtuotsus on otsuse teinud kohtu asukohariigis kehtiv või seda saab kõnealuses riigis vajaduse korral täita;

e) artiklis 12 ettenähtud juhul erandliku kohtualluvuse kokkuleppes nimetatud osalisriigi kohtu tõend selle kohta, et kohtulik kompromiss või selle konkreetne osa kuulub nimetatud kohtu asukohariigis täitmisele samaväärselt kohtuotsusega.

2. Kui kohus, kelle poole on pöördutud, ei ole kohtuotsuse sisu põhjal võimeline kindlaks tegema, kas kohtuotsus vastab käesoleva peatüki tingimustele, võib ta nõuda mis tahes vajalike dokumentide esitamist.

3. Kohtuotsuse tunnustamise või täitmise taotlusele võib lisada dokumendi, mille on väljastanud mõni otsuse teinud kohtu asukohariigi kohus (sealhulgas kohtuametnik) ning mille vorm vastab Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi soovitatud ja avaldatud vormile.

4. Kui käesolevas artiklis osutatud dokumendid ei ole koostatud taotluse saanud riigi ametlikus keeles ning kui taotluse saanud riigi õigusega ei ole ette nähtud teisiti, lisatakse dokumentidele kinnitatud tõlge taotluse saanud riigi ametlikku keelde.

Artikkel 14 Menetlus

Kui käesolevas konventsioonis ei ole sätestatud teisiti, toimub kohtuotsuse tunnustamise menetlus, täidetavaks tunnustamise määruse väljaandmine, täitmise registreerimine ning otsuse täitmine taotluse saanud riigi õiguse alusel. Kohus, kelle poole on pöördutud, tegutseb kiiresti.

Artikkel 15 Võimalus tunnustada või täita kohtuotsuse eraldatavat osa

Kohtuotsuse eraldatavat osa tunnustatakse või täidetakse, kui selle kohta on esitatud eraldi taotlus või kui käesoleva konventsiooni kohaselt on võimalik tunnustada või täita ainult osa kohtuotsusest.

IV PEATÜKK. ÜLDSÄTTED

Artikkel 16 Üleminekusätted

1. Käesolevat konventsiooni kohaldatakse erandliku kohtualluvuse kokkulepete suhtes, mis on sõlmitud valitud kohtu asukohariigis pärast konventsiooni jõustumist.

2. Käesolevat konventsiooni ei kohaldata menetluste suhtes, mis algatati menetleva kohtu asukohariigis enne konventsiooni jõustumist.

Artikkel 17 Kindlustus- ja edasikindlustuslepingud

1. Kindlustus- või edasikindlustuslepingu alusel algatatud menetlusi ei jäeta käesoleva konventsiooni kohaldamisalast välja üksnes seetõttu, et kindlustus- või edasikindlustusleping hõlmab küsimusi, mis ei kuulu käesoleva konventsiooni kohaldamisalasse.

2. Kindlustus- või edasikindlustuslepingust tulenevaid kohustusi käsitleva kohtuotsuse tunnustamist ja täitmist ei või piirata või selle tunnustamisest ja täitmisest keelduda üksnes seetõttu, et lepingust tulenev kohustus hõlmab ka kohustust maksta kindlustatud või edasikindlustatud isikule hüvitist seoses

a) juhtumiga, mille suhtes käesolevat konventsiooni ei kohaldata, või

b) kahju hüvitamisega, mille suhtes võidakse kohaldada artiklit 11.

Artikkel 18 Legaliseerimisest loobumine

Käesoleva konventsiooni raames edastatavaid või väljastatavaid dokumente ei legaliseerita ning nende suhtes ei kohaldata muid samalaadseid formaalsusi, sealhulgas apostilli nõuet.

Artikkel 19 Kohtualluvust piiravad deklaratsioonid

Riik võib esitada deklaratsiooni selle kohta, et tema kohtutel on õigus keelduda erandliku kohtualluvuse kokkuleppega hõlmatud kohtuvaidluste lahendamise, kui kõnealuse riigi ja kohtuvaidluse poolte või kohtuvaidluse vahel puudub muu side peale valitud kohtu asukoha.

Artikkel 20 Kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist piiravad deklaratsioonid

Riik võib esitada deklaratsiooni selle kohta, et tema kohtutel on õigus keelduda teise osalisriigi kohtus tehtud kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest, kui kohtuvaidluse poolte elu- või asukoht on taotluse saanud riigis ning kui kohtuvaidluse poolte vahelised suhted ja kõik muud kohtuvaidlusega seotud asjaolud peale valitud kohtu asukoha on seotud üksnes taotluse saanud riigiga.

Artikkel 21 Konkreetsete küsimuste kohta esitatavad deklaratsioonid

1. Kui riigil on tõsine huvi käesolevat konventsiooni mõne konkreetse küsimuse suhtes mitte kohaldada, võib ta esitada sellekohase deklaratsiooni. Kõnealuse deklaratsiooni esitanud riik tagab, et esitatud deklaratsiooni kohaldamisala ei ulatuks vajalikust kaugemale ning et konventsiooni kohaldamisalast välja jäetav konkreetne küsimus oleks selgelt ja täpselt piiritletud.

2. Kõnealuse konkreetse küsimuse suhtes ei kohaldata konventsiooni

a) deklaratsiooni esitanud osalisriigis;

b) teistes osalisriikides, kui erandliku kohtualluvuse kokkuleppes on ainupädeva kohtuna nimetatud deklaratsiooni esitanud riigi kohtud või selle üks või mitu konkreetset kohut.

Artikkel 22 Mitteerandliku kohtualluvuse kokkulepet käsitlevad vastastikused deklaratsioonid

1. Konventsiooni osalisriik võib esitada deklaratsiooni selle kohta, et tema kohtud tunnustavad ja täidavad teise osalisriigi selliste kohtute kohtuotsuseid, mis on nimetatud kahe või enama osalise vahel sõlmitud ja artikli 3 punktile c vastavas kohtualluvuse kokkuleppes, milles on teatavast konkreetsest õigussuhtest tulenenud või tuleneda võivate vaidluste lahendamise eesmärgil kindlaks määratud ühe või

enama osalisriigi kohus või kohtud (mitteerandliku kohtualluvuse kokkulepe).

2. Kui taotletakse ühes kõnealuse deklaratsiooni esitanud osalisriigis tehtud kohtuotsuse tunnustamist või täitmist teises deklaratsiooni esitanud osalisriigis, kuulub kohtuotsus käesoleva konventsiooni kohaselt tunnustamisele ja täitmisele juhul,

a) kui otsuse teinud kohus oli kindlaks määratud mitteerandliku kohtualluvuse kokkuleppes;

b) kui puudub kohtuotsus, mis on tehtud mõnes teises kohtus, milles oleks võinud menetluse algatada mitteerandliku kohtualluvuse kokkuleppe alusel, ning samade poolte vahel ja samas asjas ei ole pooleli menetlust mõnes teises samadele tingimustele vastavas kohtus ning

c) kui otsuse teinud kohus oli esimene kohus, kelle poole pööruti.

Artikkel 23 Ühtne tõlgendamine

Käesoleva konventsiooni tõlgendamisel võetakse arvesse selle rahvusvahelist iseloomu ja vajadust edendada selle ühtset kohaldamist.

Artikkel 24 Konventsiooni kohaldamise läbivaatamine

Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi peasekretär korraldab regulaarselt

a) käesoleva konventsiooni ja selle deklaratsioonide toimimise läbivaatamise ning

b) arutelu käesoleva konventsiooni muutmise asjakohasuse üle.

Artikkel 25 Ühtlustamata õigussüsteemid

1. Kui osalisriigi eri territoriaalüksustes kehtib käesoleva konventsiooniga hõlmatud küsimuste käsitlemisel kaks või enam õigussüsteemi, käsitatakse

a) mis tahes viidet kõnealuse riigi õigusele või menetluskorrale vajaduse korral viitena asjaomase territoriaalüksuse õigusele või menetluskorrale;

b) mis tahes viidet alalisele elukohale kõnealuses riigis vajaduse korral viitena alalisele elukohale asjaomases territoriaalüksuses;

c) mis tahes viidet kõnealuse riigi kohtule või kohtutele vajaduse korral viitena asjaomase territoriaalüksuse kohtule või kohtutele;

d) mis tahes viidet seotusele kõnealuse riigiga vajaduse korral viitena seotusele asjaomase territoriaalüksusega.

2. Olenemata lõikest 1, ei ole osalisriik, mis hõlmab kaht või enamat territoriaalüksust, kus kehtivad eri õigussüsteemid, kohustatud kohaldama käesolevat

konventsiooni selliste juhtumite suhtes, mis puudutavad ainult neid erinevaid territoriaalüksusi.

3. Territoriaalüksuse kohus, mis asub osalisriigis, mis hõlmab kaht või enamat territoriaalüksust, kus kehtivad eri õigussüsteemid, ei ole kohustatud tunnustama või täitma teises osalisriigis tehtud kohtuotsust üksnes põhjusel, et kohtuotsust on käesoleva konventsiooni kohaselt tunnustatud või täidetud sama riigi teises territoriaalüksuses.

4. Käesolevat artiklit ei kohaldata piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonide suhtes.

Artikkel 26 Seos teiste rahvusvaheliste kokkulepetega

1. Käesolevat konventsiooni tuleb võimalikult suures ulatuses tõlgendada nii, et see oleks kooskõlas teiste osalisriikides kehtivate lepingutega, olenemata sellest, kas need on sõlmitud enne või pärast käesolevat konventsiooni.

2. Käesolev konventsioon ei mõjuta osalisriigis enne või pärast käesolevat konventsiooni sõlmitud lepingu kohaldamist selliste juhtumite suhtes, mille puhul ühegi poole elu- või asukoht ei ole sellises konventsiooni osalisriigis, kes ei ole lepingu pool.

3. Käesolev konventsioon ei mõjuta osalisriigis enne käesoleva konventsiooni jõustumist sõlmitud lepingu kohaldamist, kui käesoleva konventsiooni kohaldamine oleks vastuolus kõnealuse osalisriigi kohustustega mõne muu kui osalisriigi suhtes. Käesolevat lõiget kohaldatakse ka selliste lepingute suhtes, millega muudetakse või asendatakse kõnealuses osalisriigis enne käesoleva konventsiooni jõustumist sõlmitud leping, välja arvatud juhul, kui lepingu muutmine või asendamine põhjustaks uusi vastuolusid käesoleva konventsiooniga.

4. Käesolev konventsioon ei mõjuta osalisriigis enne või pärast käesolevat konventsiooni sõlmitud lepingu kohaldamist, kui lepingu alusel taotletakse sellise osalisriigi kohtus tehtud kohtuotsuse tunnustamist või täitmist, kes on samal ajal ka kõnealuse lepingu pool. Asjaomast kohtuotsust ei tohi siiski tunnustada või täita väiksemas ulatuses, kui seda tehtaks käesoleva konventsiooni alusel.

5. Käesolev konventsioon ei mõjuta osalisriigis sellise lepingu kohaldamist, millega reguleeritakse kohtualluvust või kohtuotsuste tunnustamist või täitmist konkreetse küsimuse puhul, ning seda isegi juhul, kui leping on sõlmitud pärast käesolevat konventsiooni ja kui kõik lepinguga hõlmatud riigid on käesoleva konventsiooni osalised. Käesolevat lõiget kohaldatakse üksnes juhul, kui osalisriik on esitanud asjaomase lepingu kohta käesoleva lõike kohase deklaratsiooni. Deklaratsiooni esitamise korral ei ole teised osalisriigid kohustatud mis tahes vastuolude puhul käesolevat konventsiooni kõnealuse konkreetse küsimuse suhtes kohaldama, kui erandliku kohtualluvuse kokkuleppes on kindlaks määratud kõnealuse deklaratsiooni esitanud osalisriigi kohtud või selle üks või mitu konkreetset kohut.

6. Käesolev konventsioon ei mõjuta konventsioonis osalevas piirkondliku majandusintegratsiooni

organisatsioonis enne või pärast konventsiooni vastu võetud eeskirjade kohaldamist,

a) kui kummagi kohtuvaidluse poole elu- või asukoht ei ole sellises konventsiooni osalisriigis, mis ei ole piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni liige;

b) kui tegemist on kohtuotsuste vastastikuse tunnustamise või täitmisega piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni liikmesriikides.

V PEATÜKK. LÕPPSÄTTED

Artikkel 27 Allakirjutamine, ratifitseerimine, vastuvõtmine, heakskiitmine või ühinemine

1. Käesolev konventsioon on allakirjutamiseks avatud kõikidele riikidele.

2. Käesolev konventsioon tuleb allakirjutanud riikides ratifitseerida, vastu võtta või heaks kiita.

3. Käesolev konventsioon on avatud ühinemiseks kõikidele riikidele.

4. Ratifitseerimis-, vastuvõtmis-, heakskiitmis- või ühinemiskirjad antakse hoiule Madalmaade Kuningriigi Välisministeeriumile, kes on konventsiooni hoiulevõtja.

Artikkel 28 Ühtlustamata õigussüsteeme käsitlevad deklaratsioonid

1. Kui riik hõlmab kaht või enamat territoriaalüksust, kus kehtivad käesolevas konventsioonis reguleeritavate küsimuste suhtes erinevad õigussüsteemid, võib riik konventsioonile alla kirjutades, seda ratifitseerides, vastu võttes, heaks kiites või sellega ühinedes esitada deklaratsiooni selle kohta, et käesolevat konventsiooni kohaldatakse kõigi tema territoriaalüksuste suhtes või ainult ühe või mitme territoriaalüksuse suhtes, ning ta võib oma deklaratsiooni igal ajal muuta, esitades uue deklaratsiooni.

2. Igast sellisest deklaratsioonist teatatakse konventsiooni hoiulevõtjale ja täpsustatakse seejuures konkreetset territoriaalüksust, mille suhtes konventsiooni kohaldatakse.

3. Kui riik ei ole käesoleva artikli kohast deklaratsiooni esitanud, kohaldatakse konventsiooni kõigi asjaomase riigi territoriaalüksuste suhtes.

4. Käesolevat artiklit ei kohaldata piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonide suhtes.

Artikkel 29 Piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonid

1. Piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioon, mille liikmed on üksnes suveräänsed riigid ja mis on pädev mõnedes või kõigis käesoleva konventsiooniga hõlmatud küsimustes, võib samuti konventsioonile alla kirjutada, selle vastu võtta, heaks kiita või sellega ühineda. Sellisel juhul on

piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonil osalisriigi õigused ja kohustused sel määral, mil ta on pädev käesoleva konventsiooniga hõlmatud küsimustes.

2. Konventsioonile alla kirjutades, seda vastu võttes, heaks kiites või sellega ühinedes teatab piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioon konventsiooni hoiulevõtjale kirjalikult, millistes konventsiooniga hõlmatud küsimustes on tema liikmesriigid talle pädevuse andnud. Organisatsioon teatab konventsiooni hoiulevõtjale viivitamatult kirjalikult kõikidest muutustest, mis on tema pädevuses toimunud võrreldes käesoleva lõike kohaselt edastatud eelmise teatega.

3. Käesoleva konventsiooni jõustamisel võetakse piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni poolt hoiule antud dokumente arvesse üksnes juhul, kui piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioon on esitanud artikli 30 kohase deklaratsiooni selle kohta, et tema liikmesriigid ei kavatse saada käesoleva konventsiooni osalisteks.

4. Käesolevas konventsioonis tehtava mis tahes viitega osalisriigile või riigile peetakse vajaduse korral silmas ka konventsioonis osalevat piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni.

Artikkel 30 Piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni ühinemine konventsiooniga ilma organisatsiooni liikmesriike kaasamata

1. Konventsioonile alla kirjutades, seda vastu võttes, heaks kiites või sellega ühinedes võib piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioon esitada deklaratsiooni selle kohta, et tal on pädevus kõigis konventsiooniga hõlmatud küsimustes ning et tema liikmesriigid ei saa konventsiooniosalisteks, ent konventsioon on nende suhtes siduv, kuna sellele kirjutab alla, selle võtab vastu, kiidab heaks või sellega ühineb piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioon.

2. Kui piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioon on esitanud lõike 1 kohase deklaratsiooni, peetakse konventsioonis tehtava mis tahes viitega osalisriigile või riigile vajaduse korral silmas ka organisatsiooni liikmesriike.

Artikkel 31 Jõustumine

1. Käesolev konventsioon jõustub selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kolme kuu möödumisele artiklis 27 osutatud teise ratifitseerimis-, vastuvõtmis-, heakskiitmise- või ühinemiskirja hoiuleandmisest.

2. Seejärel jõustub käesolev konventsioon

a) iga riigi või piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni suhtes, kes konventsiooni järgnevalt ratifitseerib, vastu võtab, heaks kiidab või sellega ühineb, selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kolme kuu möödumisele tema ratifitseerimis-, vastuvõtmis-, heakskiitmise- või ühinemiskirja hoiuleandmisest;

b) territoriaalüksuse suhtes, millele on kooskõlas artikli 28 lõikega 1 laiendatud käesoleva konventsiooni kohaldamist, selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kolme kuu möödumisele teate esitamisest kõnealuses artiklis osutatud deklaratsiooni kohta.

Artikkel 32 Deklaratsioonid

1. Artiklites 19, 20, 21, 22 ja 26 osutatud deklaratsioone võib esitada konventsioonile allakirjutamise, selle ratifitseerimise, vastuvõtmise, heakskiitmise või sellega ühinemise ajal või hiljem ning neid võib igal ajal muuta või tagasi võtta.

2. Deklaratsioonidest, nendes tehtavatest muudatustest ja deklaratsioonide tagasivõtmisest teatatakse konventsiooni hoiulevõtjale.

3. Konventsioonile allakirjutamise, selle ratifitseerimise, vastuvõtmise, heakskiitmise või sellega ühinemise ajal esitatud deklaratsioon jõustub samal ajal konventsiooni jõustumisega asjaomase riigi suhtes.

4. Hiljem tehtud deklaratsioon, muudetud deklaratsioon või deklaratsiooni tagasivõtmine jõustub selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kolme kuu möödumisele teate kättesaamisest konventsiooni hoiulevõtja poolt.

5. Artikli 19, 20, 21 ja 26 kohaseid deklaratsioone ei kohaldata selliste erandliku kohtualluvuse kokkulepete suhtes, mis on sõlmitud enne nende jõustumist.

Artikkel 33 Denonsseerimine

1. Käesoleva konventsiooni võib denonsseerida, teatades sellest kirjalikult konventsiooni hoiulevõtjale. Denonsseerimine võib piirduda ühtlustamata õigussüsteemi konkreetsete territoriaalüksustega, mille suhtes konventsiooni kohaldatakse.

2. Denonsseerimine jõustub selle kuu esimesel päeval, mis järgneb 12 kuu möödumisele konventsiooni hoiulevõtja poolt teate kättesaamise kuupäevast. Kui teates on denonsseerimise jõustumiseks ette nähtud pikem ajavahemik, jõustub denonsseerimine kindlaksmääratud pikema ajavahemiku möödumisel konventsiooni hoiulevõtja poolt teate kättesaamise kuupäevast.

Artikkel 34 Konventsiooni hoiulevõtja poolt edastatavad teated

Konventsiooni hoiulevõtja edastab Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi liikmetele ning teistele riikidele ja piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonidele, kes on konventsioonile kooskõlas artiklitega 27, 29 ja 30 alla kirjutanud, selle ratifitseerinud, vastu võtnud, heaks kiitnud või sellega ühinenud, teabe järgmiste küsimuste kohta:

a) artiklites 27, 29 ja 30 osutatud allakirjutamine, ratifitseerimine, vastuvõtmine, heakskiitmine ja ühinemine;

- b) käesoleva konventsiooni jõustumiskuupäev vastavalt artiklile 31;
- c) artiklites 19, 20, 21, 22, 26, 28, 29 ja 30 ettenähtud teated, deklaratsioonid ning deklaratsioonide muutmine ja tagasivõtmine;
- d) artiklis 33 osutatud denonsseerimine.

Selle kinnituseks on täievolilised esindajad käesolevale konventsioonile alla kirjutanud.

Koostatud 30. juunil 2005 Haagis inglise ja prantsuse keeles, kusjuures need tekstid on võrdselt autentset, ühes eksemplaris, mis antakse hoiule Madalmaade Kuningriigi valitsuse arhiivi ning mille tõestatud koopia edastatakse diplomaatiliste kanalite kaudu kõikidele riikidele, kes olid Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi liikmesriigid selle kahekümnendal istungjärgul, ning kõikidele kõnealusel istungjärgul osalenud riikidele.

Kahekümnes istungjärk

soovib kohtualluvuse kokkuleppeid käsitleva konventsiooni osalisriikidel kasutada otsuse teinud kohtu kohtuotsuse väljastamise ja sisu kinnitamisel järgmist vormi eesmärgiga tunnustada ja täita kohtuotsust konventsiooni alusel.

KOHTUALLUVUSE KOKKULEPPEID
KÄSITLEVA KONVENTSIOONI
(EDASPIDI „KONVENTSIOON”) KOHANE
SOOVITUSLIK VORM

(Näidisvorm, millega kinnitatakse otsuse teinud kohtu kohtuotsuse väljastamist ja sisu eesmärgiga tunnustada ja täita kohtuotsust konventsiooni alusel.)

1. (OTSUSE TEINUD KOHUS)

AADDRESS

TEL:

FAKS:

E-POST:

2. JUHTUMI/SISULOENDI NUMBER

3. (HAGEJA)

vs.

..... (KOSTJA)

4. (KUUPÄEV) tegi (LINN, RIIK) (OTSUSE TEINUD KOHUS) eespool nimetatud asjas otsuse.

5. See kohus määrati erandliku kohtualluvuse kokkuleppega konventsiooni artikli 3 tähenduses:

JAH ☐ EI ☐

EI OLE VÕIMALIK KINDLAKS TEHA ☐

6. Kui jah, siis erandliku kohtualluvuse kokkulepe sõlmiti või dokumenteeriti järgmisel viisil:

7. Kohus mõistis välja järgmise summa tasumise (*palun märkige vajaduse korral kõik asjaomased kahjuhüvitiste liigid*):

8. Kohus mõistis välja järgmised intressid (*palun täpsustage intressimäär(ad), kahjuhüvitise osa(d), millega intress on seotud, kuupäev, millest alates intressi arvestatakse, ning kogu intressidega seotud lisateave, mis oleks abiks kohtule, kelle poole on pöördutud*):

9. Kohus mõistis kohtuotsusega välja järgmised menetluskulud (*palun täpsustage kõikide selliste summade suurus, sealhulgas vajaduse korral mis tahes selliste rahaliste summade alljaotus, mis on ette nähtud menetluskulude katmiseks*):

10. Kohus mõistis välja järgmise mitterahalise hüvitise (*palun kirjeldage selle hüvitise laadi*):

11. Kohtuotsust tuleb täita otsuse teinud kohtu asukohariigis:

JAH ☐

EI ☐

EI OLE VÕIMALIK KINDLAKS TEHA ☐

12. Kohtuotsus (või selle osa) on hetkel läbivaatamisel otsuse teinud kohtu asukohariigis:

JAH ☐

EI ☐

EI OLE VÕIMALIK KINDLAKS TEHA ☐

Kui jah, siis palun täpsustage sellise läbivaatamise laadi ja seis:

13. Muu asjakohane teave:

14. Käesolevale vormile on lisatud järgmised loetelus märgistatud dokumendid (*nende olemasolul*):

- ☐ kohtuotsuse täielik ja kinnitatud ärakiri;
- ☐ erandliku kohtualluvuse kokkulepe, selle kinnitatud ärakiri või muu kokkuleppe olemasolu tõendav dokument;
- ☐ tagaseljaotsuse korral dokument või dokumendi kinnitatud ärakiri, mis tõendab, et menetluse algatamise dokument või samaväärne dokument on kätte toimetatud kohtusse ilmumata jätnud poolele;
- ☐ dokumendid, millega tõendatakse, et kohtuotsus on otsuse teinud kohtu asukohariigis jõus või seda saab kõnealuses riigis vajaduse korral täita;

(*märkige, kui see on asjakohane*):

- ☐ konventsiooni artiklis 12 ettenähtud juhul erandliku kohtualluvuse kokkuleppes nimetatud osalisriigi kohtu tõend selle kohta, et kohtulik kompromiss või selle konkreetne osa kuulub nimetatud kohtu asukohariigis täitmisele samaväärselt kohtuotsusega;
- ☐ muud dokumendid:

15. Koostatud (*aeg ja koht*) 20..

16. Kohtu või kohtuametniku allkiri ja/või pitser:

KONTAKTISIK:

TEL:

FAKS:

E-POST:

Rapport Seletuskiri

Seletuskiri
Trevor Hartley ja Masato Dogauchi

Sisukord	Lehekülg
I OSA. EESSÕNA	18
Dokumendid	20
Tänuavaldus	21
Mõisted	21
II OSA. ÜLEVAADE	21
III OSA. MÄRKUSED ARTIKLITE KAUPA	27
Artikkel 1 – Kohaldamisala	27
Artikkel 2 – Kohaldamisalast väljajätmine	28
Artikkel 3 – Erandliku kohtualluvuse kokkulepped	34
Artikkel 4 – Muud mõisted	36
Artikkel 5 – Valitud kohtu pädevus	37
Artikkel 6 – Kokkuleppes nimetatata kohtu kohustused	40
Artikkel 7 – Esialgsed õiguskaitsevahendid	42
Artikkel 8 – Tunnustamine ja täitmine	43
Artikkel 9 – Tunnustamisest või täitmisest keeldumine	45
Artikkel 10 – Eelküsimumused	47
Artikkel 11 – Kahju hüvitamine	48
Artikkel 12 – Kohtulikud kompromissid	50
Artikkel 13 – Esitatavad dokumendid	51
Artikkel 14 – Menetlus	51
Artikkel 15 – Võimalus tunnustada või täita kohtuotsuse eraldatavat osa	52
Artikkel 16 – Üleminekusätted	52
Artikkel 17 – Kindlustus- ja edasikindlustuslepingud	52
Artikkel 18 – Legaliseerimisest loobumine	54
Artikkel 19 – Kohtualluvust piiravad deklaratsioonid	54
Artikkel 20 – Kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist piiravad deklaratsioonid	54
Artikkel 21 – Konkreetsete küsimuste kohta esitatavad deklaratsioonid	54
Artikkel 22 – Mitteerandliku kohtualluvuse kokkulepet käsitlevad vastastikused deklaratsioonid	55
Artikkel 23 – Ühtne tõlgendamine	57

¹ Arthur von Mehren jõudis ära näha selle projekti lõpuleviimise, millele ta oli pühendanud nii palju energiat, kuid 2006. aasta jaanuaris ta suri.

² Konventsiooni ajalooga tutvumiseks vt Nygh' ja Pocari seletuskiri (vt joonealune märkus 11), lk 25 jj. Lähem teave: F. Pocar ja C. Honorati (eds), *The Hague Preliminary Draft Convention on Jurisdiction and Judgments*, CEDAM, Milano, Itaalia, 2005. Viimati nimetatud dokument sisaldab ka Nygh' ja Pocari seletuskirja.

Artikkel 24 – Konventsiooni kohaldamise läbivaatamine	58
Artikkel 25 – Ühtlustamata õigussüsteemid	58
Artikkel 26 – Seos teiste rahvusvaheliste kokkulepetega	58
Artikkel 27 – Allakirjutamine, ratifitseerimine, vastuvõtmine, heakskiitmine või ühinemine	65
Artikkel 28 – Ühtlustamata õigussüsteeme käsitlevad deklaratsioonid	65
Artikkel 29 – Piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonid	65
Artikkel 30 – Piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni ühinemine konventsiooniga ilma organisatsiooni liikmesriike kaasamata	65
Artikkel 31 – Jõustumine	66
Reservatsioonid	66
Artikkel 32 – Deklaratsioonid	66
Artikkel 33 – Denonsseerimine	66
Artikkel 34 – Konventsiooni hoiulevõtja poolt edastatavad teated	66

I OSA. EESSÕNA

Konventsiooni vastuvõtmine

Konventsiooni lõpliku versiooni koostas Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi kahekümnenadal istungjärgul 14.–30. juunil 2005 konverentsi II komisjon. Lõppakt võeti vastu täiskogu istungil 30. juunil 2005 ja konventsioon avati allakirjutamiseks samal kuupäeval.

Konventsiooni sünd

Konventsiooni lõppversiooni aluseks olnud projekti ideelise alge võib leida ettepanekutest, mille esitas meie seast lahkunud Arthur T. von Mehren Harvard Law Schoolist¹. Tema oli see, kes soovitas Ameerika Ühendriikidel sõlmida kohtuotsuste tunnustamise konventsioonid eelkõige Euroopa riikidega. Pärast esialgseid arutelusid otsustati, et parim lahendus on üleilmne kohtualluvust ja kohtuotsuseid käsitlev konventsioon, mis räägitakse läbi Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsil. 1994. aastal alustati esialgsete uuringutega ja 1996. aastal otsustati projektiga algust teha².

Algne projekt: „segakonventsioon”. Professor von Mehren tegi alguses ettepaneku, et projekti tulemusel võiks valmida segakonventsioon³. Selles konventsioonis on

³ Vt A. T. von Mehren, „Recognition and Enforcement of Foreign Judgments: A New Approach for the Hague Conference?”, *Law & Contemporary Problems*, kd 57, lk 271 (1994); *id.*, „The Case for a Convention-mixte Approach to Jurisdiction to Adjudicate and Recognition and Enforcement of Foreign Judgments”, *Rechts Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, kd 61, nr 1, lk 86 (1997).

kohtualluvuse alused jaotatud kolme kategooriasse: on olemas kohtualluvuse heakskiidetud ja keelatud aluste loetelu. Kõik ülejäänud kohtualluvuse alused jäävad nn halli alasse. Mõte seisneb selles, et kui kohtul on pädevus heakskiidetud alustel, võib ta kohtuasja menetleda ning konventsiooni osalisriigid tunnustavad ja täidavad menetlemise tulemusel tehtavat kohtuotsust (kui on täidetud teatavad muud tingimused). Keelatud alustel ei ole osalisriigi kohtul lubatud kohtualluvust kasutada. Halli alasse kuuluvatel alustel võivad kohtud kohtualluvust kasutada, kuid sellise menetluse tulemusel tehtud kohtuotsuse suhtes ei kohaldata kohtuotsuse tunnustamist ja täitmist käsitlevaid konventsiooni sätteid⁴.

Kuigi projekti esialgne töörühm toetas seda käsitust,⁵ ilmnnes töö edenedes, et mõistliku aja jooksul ei ole võimalik koostada segakonventsiooni sobivat teksti. Selle põhjuseks oli muu hulgas asjaolu, et eri riikides kehtivad kohtualluvust käsitlevad normid olid väga erinevad ja et tehnoloogia arengul, sealhulgas internetil, võib olla konventsioonis sätestatavatele kohtualluvuse normidele ettenägematu mõju. 2001. aasta juunis toimunud üheksateistkümnenda istungjärgu esimese osa lõpus otsustati edasi lükata otsuse tegemine selle kohta, kas esialgse konventsiooni eelnõuga tuleks tööd jätkata. Edasise lahenduse leidmiseks otsustas 2002. aasta aprillis kohtunud Haagi konverentsi üldasjade ja poliitika komisjon, et alaline büroo, mida abistab mitteametlik töörühm, peaks koostama erikomisjonile esitatava teksti. Otsustati, et teksti koostamisel tuleks alustada sellistest põhivaldkondadest nagu kohtualluvuse kokkulepetel põhinev kohtualluvus ettevõtjatevahelistes juhtumites, hagi esitamine, kostja ärakuulamine, vastuhagid, usaldusfondid, isikukahju ja muud võimalikud alused.

Pärast kolme kohtumist tegi mitteametlik töörühm ettepaneku, et eesmärk peaks olema piirduda konventsiooniga, mis käsitleb kohtualluvuse kokkuleppeid kaubandusasjades. Üldiselt leidsid liikmesriigid, et see kavandatud konventsioon aitab selliste kokkulepete ja nende tulemusel tehtavate kohtuotsustega jõuda samade eesmärkideni, mis saavutati välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise New Yorgi 1958. aasta konventsiooniga vahekohtu kokkulepete ja nende alusel määratud kahjuhüvitiste puhul. Pärast Haagi konverentsi liikmesriikidelt saadud pooldavat tagasisidet toimus 2003. aasta detsembris erikomisjoni kohtumine eesmärgiga arutada mitteametliku töörühma koostatud eelnõu. Kohtumise tulemusel koostati eelnõu tekst (*konventsiooni 2003. aasta eelnõu*), mis avaldati töödokumendina nr 49 Revised. 2004. aasta aprillis toimus veel üks kohtumine, kus arutati seda dokumenti ja käsitleti lahendamist vajavaid küsimusi. Sellel kohtumisel koostati muudetud eelnõu (*konventsiooni 2004. aasta eelnõu*), mis

avaldati töödokumendina nr 110 Revised. See oli alustekst, mida vaeti 2005. aasta jaanuaris toimunud diplomaatilisel konverentsil, kus koostati konventsiooni lõpptekst. Konventsiooni koostamisel olid kõige olulisemateks verstapostideks järgmised dokumendid:

- 1) eritöörühma ettepanek konventsiooni eelnõu kujul (edaspidi „mitteametliku töörühma koostatud eelnõu”), mis avaldati ettevalmistava dokumendina nr 8 (märts 2003)⁶;
- 2) konventsiooni 2003. aastal koostatud eelnõu (edaspidi „konventsiooni 2003. aasta eelnõu”), mis põhines mitteametliku töörühma eelnõul ja avaldati 2003. aasta detsembris läbivaadatud töödokumendina nr 49;
- 3) konventsiooni 2003. aasta eelnõu läbivaadatud ja täiendatud versioon (edaspidi „konventsiooni 2004. aasta eelnõu”), mis avaldati 2004. aasta aprillis läbivaadatud töödokumendina nr 110; ning
- 4) konventsiooni lõpptekst, mis koostati 2005. aastal.

Konventsiooni varasemate eelnõude kohta on koostatud kaks seletuskirja: üks konventsiooni 2003. aasta eelnõu ja teine konventsiooni 2004. aasta eelnõu kohta.

Koostajad

Esimeses etapis (1997–2001) määrati ametisse järgmised isikud:

Esimees:	T. Bradbrooke Smith (Kanada);
Aseesimehed:	Andreas Bucher (Šveits); Masato Dogauchi (Jaapan); Jeffrey D. Kovar (Ameerika Ühendriigid); José Luis Siqueiros (Mehhiko);
Kaasaruandjad:	Peter Nygh (Austraalia) ⁷ ; Fausto Pocar (Itaalia);

Eelnõu koostamise komisjoni esimees: Gustaf Möller (Soome).

toonane asepeasekretär Catherine Kessedjian koostas mitu ettevalmistavat dokumenti.

Teises etapis (2002–2005) määrati ametisse järgmised isikud:

⁴ Euroopa selle valdkonna dokumendid (Brüsseli määrus, Brüsseli konventsioon ja Lugano konventsioon) põhinevad natuke teisel ideel. Kui kostja elu- või asukoht ei ole selles riigis, mille suhtes dokumenti kohaldatakse, siis reguleerimata ala puudub: kohtualluvust võib kasutada vaid selles dokumendis sätestatud alustel. Kui kostja elu- või asukoht ei ole sellises riigis, võib teatavatel erandjuhtudel kasutada kohtualluvust siiski riigisisese õigusega lubatud mis tahes alustel; selle tulemusel tehtavat kohtuotsust tuleb sellegipoolest tunnustada ja täita teistes riikides.

⁵ Vt „Conclusions of the Working Group meeting on enforcement of judgments”, ettevalmistav dokument nr 19, november 1992, seitsmeteistkümnenda istungjärgu dokumendid, kd I, lk 257 jj, punktid 5 ja 6.

⁶ „Preliminary result of the work of the Informal Working Group on the Judgments Project”, ettevalmistav dokument nr 8, märts 2003; edastatud üldasjade ja poliitika erikomisjoni kohtumisele, mis toimus 2003. aprillis.

⁷ Kahjuks suri Peter Nygh 2002. aasta juunis. Tema surm oli suur kaotus.

- Esimees:** Allan Philip (Taani) (2003–2004)⁸;
Andreas Bucher (Šveits) (2005);
- Aseesimehed:** David Goddard (Uus-Meremaa);
Jeffrey D. Kovar (Ameerika Ühendriigid);
Alexander Matveev (Venemaa Föderatsioon);
Kathryn Sabo (Kanada);
Jin Sun (Hiina);
- Kaasaruandjad:** Trevor C. Hartley (Ühendkuningriik);
Masato Dogauchi (Jaapan);

Eelnõu koostamise komisjoni esimees: Gottfried Musger (Austria).

Esimene sekretär Andrea Schulz koostas mitu ettevalmistavat dokumenti ja täitis muid ülesandeid.

Dokumendid

Allpool on nimetatud kõige olulisemad dokumendid, millest oli juttu läbirääkimiste ajal ja millele on viidatud siinses aruandes. Dokumendid on jaotatud kahte rühma selle järgi, kas need on seotud projekti esimese või teise etapiga. Neile viidatakse allpool esitatud lühendatud kujul.

Teise etapiga seotud dokumendid on konventsiooniga kõige tihedamalt seotud ja nad kujutavad endast tähtsat taustmaterjali. Esimese etapiga seotud dokumendid on olulised vaid sel määral, mil konventsiooni varasemate versioonide sätted leidsid kasutamist konventsiooni lõppversioonis.

a. Esimene etapp

„Konventsiooni 1999. aasta esialgne eelnõu”: tsiviil- ja kaubandusajade kohtualluvust ning neis asjades välisriigis tehtud kohtuotsuseid käsitleva konventsiooni 1999. aasta

esialgne eelnõu. See koostati 1999. aastal Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsil ning hõlmas enam-vähem samu teemasid nagu Brüsseli ja Lugano konventsioon^{9, 10}. Kui selgus, et üleilmset kokkulepet on hetkel raske saavutada, peatati töö konventsiooni kallal. Haagi konverentsi alaline büroo avaldas konventsiooni teksti koos lahkunud Peter Nygh’ ja Fausto Pocari seletuskirjaga 2000. aasta augustis¹¹.

„Nygh’ ja Pocari seletuskiri” – konventsiooni 1999. aasta esialgse eelnõu seletuskiri (vt joonealune märkus 11).

„2001. aasta vahetekt” – 6.–20. juunil 2001 toimunud diplomaatilise konverentsi esimese osa II komisjoni arutelude tulemuste kokkuvõte¹². Tekstis leiduvad arvukad nurksulud näitavad, et saadikud ei suutnud paljudes küsimustes kokkuleppele jõuda.

b. Teine etapp

„Mitteametliku töörühma koostatud eelnõu” – mitteametliku töörühma koostatud konventsiooni eelnõu, avaldatud ettevalmistava dokumendina nr 8 ja edastatud konverentsi üldasjade ja poliitika komisjonile (märts 2003)¹³.

„Esimene Schulzi aruanne” – Andrea Schulzi aruanne mitteametliku töörühma koostatud eelnõu kohta, avaldatud 2003. aasta juunis ettevalmistava dokumendina nr 22¹⁴.

„Konventsiooni 2003. aasta eelnõu” – konventsiooni eelnõu tekst, mille koostas 2003. aasta detsembris tsiviil- ja kaubandusajades välisriigis tehtud kohtuotsuste kohtualluvust, tunnustamist ja täitmist käsitlev erikomisjon (töödokument nr 49 Revised). See põhines mitteametliku töörühma koostatud eelnõul¹⁵.

„Esimene aruanne” – konventsiooni 2003. aasta esialgset eelnõu käsitlev aruanne, mis koostati märkuste kujul 2004. aasta märtsis ja avaldati ettevalmistava dokumendina nr 25¹⁶.

„Konventsiooni 2004. aasta eelnõu” – konventsiooni esialgne eelnõu; ametlikult tuntud kui erandliku

⁸ Allan Philip suri 2004. aasta septembris ja see oli suur kaotus kõigile, kes olid konventsiooniga seotud.

⁹ Brüsseli konventsioon: konventsioon kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades; 27. september 1968. Konsolideeritud versioon on *Euroopa Ühenduste Teatajas* (edaspidi „EÜT”); EÜT 1998, C 27, lk 1. 1999. aastal asendati see suurel määral Brüsseli määrusega (vt joonealune märkus 50). Seni kohaldati seda Euroopa Liidu liikmesriikide suhtes. Paul Jenardi seletuskiri algse Brüsseli konventsiooni kohta on avaldatud *Euroopa Ühenduste Teatajas* (EÜT 1979, C 59, lk 1).

¹⁰ Lugano konventsioon: konventsioon kohtualluvuse ning kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades; 16. september 1988; (EÜT 1988, L 319, lk 9). See sisaldab Brüsseli konventsiooniga sarnaseid sätteid, kuid need kaks konventsiooni ei ole identsed. Lugano konventsiooni osalisriigid on 15 alget ELi liikmesriiki ja muud teatavad Euroopa riigid, kelleks olid käesoleva seletuskirja koostamise ajal Island, Norra, Poola ja Šveits. Brüsseli ja Lugano konventsiooni eraldavad jooned on sätestatud Lugano konventsiooni artiklis 54B. Erinevus seisneb põhimõttes, et Lugano konventsiooni ei kohaldata mitte 15 alge ELi liikmesriigi vahelistes suhetes, vaid siis, kui on kaasatud mõni muu eespool nimetatud riik (v.a Poola).

Ametliku seletuskirja koostasid Paul Jenard ja Gustaf Möller; see on avaldatud *Euroopa Ühenduste Teatajas* (EÜT 1990, C 189, lk 57).

¹¹ „Preliminary draft Convention on jurisdiction and foreign judgments in civil and commercial matters, adopted by the Special Commission and Report by Peter Nygh & Fausto Pocar”, ettevalmistav dokument nr 11, august 2000; edastatud üheksateistkümnendale istungjärgule, mis toimus 2001. aasta juunis. Kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, on kõik käesolevas aruandes osutatud ettevalmistavad dokumendid kättesaadavad veebisaidil www.hcch.net: „Instruments” – „Conventions, Protocols and Principles” – „No 37” – „Preliminary Documents”.

¹² Kättesaadav veebisaidil www.hcch.net.

¹³ Kättesaadav veebisaidil www.hcch.net.

¹⁴ A. Schulz, „Report on the work of the Informal Working Group on the Judgments Project, in particular on the preliminary text achieved at its third meeting – 25–28 March 2003”, ettevalmistav dokument nr 22, juuni 2003, kättesaadav veebisaidil www.hcch.net.

¹⁵ Kättesaadav veebisaidil www.hcch.net.

¹⁶ Kättesaadav veebisaidil www.hcch.net.

kohtualluvuse kokkuleppeid käsitlev eelnõu. Tegemist oli konventsiooni 2003. aasta eelnõu läbivaadatud versiooniga, mis koostati 2004. aasta aprillis. Dokument avaldati läbivaadatud töödokumendina nr 110¹⁷.

„Teine aruanne” – konventsiooni 2004. aasta esialgset eelnõu käsitlev aruanne, mis koostati märkuste kujul 2004. aasta detsembris. Dokument avaldati ettevalmistava dokumendina nr 26¹⁸.

„2005. aasta aprilli eelnõu” – konventsiooni 2004. aasta eelnõusse tehtud võimalikud muudatused, mille pani kokku eelnõu koostamise komisjon oma 18.–20. aprillil 2005 toimunud kohtumisel. Konventsiooni 2004. aasta eelnõu tekst, mis sisaldab 2005. aasta aprilli eelnõu, avaldati konverentsi kahekümnenenda istungjärgu töödokumendina nr 1.

„Teine Schulzi aruanne” – 2005. aasta juuni kahekümnenenda istungjärgu ettevalmistamisega tegeleva eelnõu koostamise komisjoni 18.–20. aprilli 2005. aasta kohtumist käsitlev aruanne. See sisaldab märkusi 2005. aasta aprilli eelnõu kohta ja see avaldati 2005. aasta mais ettevalmistava dokumendina nr 28¹⁹.

Tänuavaldus

Käesoleva seletuskirja koostajad soovivad tänada varasemate seletuskirjade koostajaid, eelkõige Nygh’ ja Pocari seletuskirja autoreid Peter Nygh’d, kes on meie hulgast lahkunud, ja Fausto Pocarit.

Koostajad tahaksid avaldada tänu riikide delegatsioonidele, kes esitasid oma märkused seletuskirja varasemate kavandite kohta. Need märkused olid abiks ja aitasid olulisel määral kaasa seletuskirja lõpliku versiooni valmimisele.

Samuti soovivad koostajad esile tõsta Andrea Schulzi (alaline büroo) ja Gottfried Musgeri (eelnõu koostamise komisjoni esimees) abi. Need kaks inimest on sellele seletuskirjale pühendanud väga palju aega, parandanud hulgaliselt vigu ja teinud mitmeid parandusettepanekuid. Nende abita oleks seletuskirjas olnud tõsisemid vajakajäämisi. Me kõik oleme neile tänu võlgu.

Mõisted

Konventsioonis kasutatakse järgmisi mõisteid:

„otsuse teinud kohus” – kohus, kes tegi lahendi;

„otsuse teinud kohtu asukohariik” – riik, kus asub lahendi teinud kohus;

„kohus, kelle poole on pöördutud” – kohus, kellel palutakse tunnustada lahendit või see täitmisele pöörata;

„taotluse saanud riik” – riik, kus asub kohus, kelle poole on pöördutud²⁰.

Käesolevas seletuskirjas kasutatakse järgmisi mõisteid:

„osalisriik” – konventsiooni osalisriik või vajaduse korral riik, kelle suhtes on konventsioon artikli 30 kohaselt siduv;

„pool” – lepingu või kohtuasja pool;

„riik” – riik rahvusvahelises tähenduses;

„osariik” – föderaalse riigi territoriaalne üksus (näiteks Ameerika Ühendriikides osariik).

Käesoleva seletuskirja ülesehitus

Seletuskirja käesolevale osale (I osa) järgneb veel kaks osa. II osas („Ülevaade”) selgitatakse konventsiooni ülesehitust. Tähelepanu keskmes on erinevate sätete eesmärk ja see, kuidas need sätted on omavahel seotud. III osas („Märkused artiklite kaupa”) analüüsitakse iga üksikut artiklit eesmärgiga selgitada selle tähendust.

Näited

Allpool esitatud näidete puhul eeldatakse (kui ei ole öeldud vastupidist), et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid²¹.

II OSA. ÜLEVAADE²²

1. **Eesmärk.** Et konventsiooniga saavutataks selle eesmärk muuta kohtualluvuse kokkulepped võimalikult tõhusaks, tuleb selle abil tagada kolm asja. Esiteks peab valitud kohus võtma hagi menetlusse, kui talle esitatakse hagiavaldus; teiseks peab iga muu kohus, kellele hagi esitatakse, keelduma kohtuasja menetlemisest; ning kolmandaks tuleb valitud kohtu otsust tunnustada ja täita. Need kolm nõuet sisalduvad konventsioonis ja kujutavad endast selle põhisätteid. Loodetavasti on konventsioonil kohtualluvuse kokkulepete puhul samasugune mõju nagu välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise New Yorgi konventsioonil (10. juuni 1958) vahekohtu kokkulepete suhtes²³.

2. **Erandid.** Kuigi need kohustused on väga vajalikud, ei saa neid alati kohaldada. Üldiselt on kokku lepitud, et võib esineda olukordi – tavaliselt erandjuhtumeid –, kus muud kaalutlused on tähtsamad kui soov kasutada kohtualluvuse kokkulepet. Sellepärast nähakse konventsioonis ette erandid kõigi kolme põhikohustuse puhul. Kui sellised erandid oleksid aga liiga ulatuslikud ja ebamäärased, oleks konventsioonist vähe kasu. Seega oli konventsiooni koostanud diplomaatilise istungjärgu üks

tuttavad. Selles ei kajastata kõiki konventsiooni tingimusi. Paljusid artikleid ei ole üldse nimetatud, teisi on käsitletud vaid osaliselt ning tingimusi ja erandeid ei ole alati esitatud. Täielikud märkused on esitatud seletuskirja III osas.

²³ Loomulikult minnakse konventsiooniga New Yorgi konventsioonist kaugemale eri viisidel, mida käsitletakse allpool üksikasjalikumalt asjaomaste artiklite juures.

¹⁷ Kättesaadav veebisaidil www.hcch.net.

¹⁸ Kättesaadav veebisaidil www.hcch.net.

¹⁹ Kättesaadav veebisaidil www.hcch.net.

²⁰ Konventsiooni 1999. aasta esialgses eelnõus kasutatakse ingliskeelses versioonis väljendit *State addressed*, mitte aga väljendit *requested state*, nagu käesolevas seletuskirjas.

²¹ Vt eespool mõiste „osalisriik” määratlus.

²² Seletuskirja selles osas oleva ülevaate eesmärk anda konventsiooni kohta üldist teavet neile, kes ei ole sellega

olulisemaid ülesandeid leida tasakaal paindlikkuse ja kindluse vahel.

3. Valitud kohus peab võtma hagi menetlusse. Artikliga 5 nõutakse, et erandliku kohtualluvuse kokkuleppes nimetatud kohus peab vaidluses esitatava hagi menetlusse võtma²⁴. Kohus ei või keelduda põhjusel, et teise riigi kohus on sobivam (*forum non conveniens*) või et tolle kohtu poole on pöördutud esimesena (*lis pendens*). Peamine artiklis 5²⁵ esitatud erand seisneb selles, et valitud kohus ei pea võtma hagi menetlusse juhul, kui kohtualluvuse kokkulepe on asjaomase riigi õiguse, sealhulgas selle riigi kollisiooninormide kohaselt tühine²⁶.

4. Muud kohtud ei tohi hagi menetlusse võtta. Artiklis 6 on sätestatud, et muu osalisriigi kohus kui osalisriik, kus asub valitud kohus, peab peatama menetluse või lükkama tagasi kaebuse, mille suhtes kohaldatakse erandliku kohtualluvuse kokkulepet²⁷. Artikli 6 punktides a–e on siiski sätestatud viis konkreetset erandit. Esimene, punktis a sätestatud erand on samasugune nagu artikli 5 erand, nimelt et kohtualluvuse kokkulepe on valitud kohtu asukohariigi õiguse, sealhulgas selle riigi kollisiooninormide kohaselt tühine. Artiklis 6 esitatud ülejäänud neljast erandist kõige olulisem on tõenäoliselt punktis c ja seda kohaldatakse juhul, kui kokkuleppe kohaldamisega kaasneks ilmselgelt ebaõiglane kohtlemine või ilmselge vastuolu hagi saanud kohtu asukohariigi avaliku korraga²⁸. Tähtis on panna tähele erinevust punktides a ja c sisalduva kahe erandi käsituses. Punkti a kohaselt peab (mittevalitud) kohus, kellele hagi esitati, kohaldama valitud kohtu asukohariigi õigust (sealhulgas selle riigi kollisiooninorme); teisalt kohaldab kohus punkti c alusel enda arusaama mõistetest „ilmselgelt ebaõiglane kohtlemine” ja „avalik kord”. Selle poolest erineb kõnealune konventsioon välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise New Yorgi 1958. aasta konventsioonist, milles ei täpsustata sellistel asjaoludel kasutatavat õigust.

5. Tunnustamine ja täitmine. Kohtualluvuse kokkuleppe väärtus on suurem, kui tehtud kohtuotsust tunnustavad ja täidavad²⁹ võimalikult paljud muud riigid. Artikli 8 lõikega 1 püütakse seda eesmärki täita³⁰. Jällegi on olemas erandid, millest enamik on sätestatud artiklis 9³¹. Mõned neist peegeldavad artiklis 6 esitatud erandeid – näiteks erand, mida kohaldatakse siis, kui kohtualluvuse kokkulepe on valitud kohtu asukohariigi õiguse, sealhulgas selle riigi kollisiooninormide kohaselt tühine³². Tunnustamisest või täitmisest võib keelduda ka juhul, kui see oleks ilmselgelt vastuolus taotluse saanud

riigi avaliku korraga³³. Muud erandid on seotud menetlust algatava dokumendi või samaväärse dokumendi kättetoimetamisega³⁴ ning kohtumenetluses toime pandud pettusega³⁵.

²⁴ Üksikasjalik käsitus on punktis 124 jj.

²⁵ Teine võimalik erand on esitatud artiklis 19.

²⁶ Artikli 5 lõige 3 sisaldab erisätteid, mille kohaselt on valitud kohtul lubatud kohaldada norme, mis käsitlevad esemega seotud kohtualluvust ja kohtualluvuse määramist osalisriigi kohtusüsteemis.

²⁷ Üksikasjalik käsitus on punktis 141 jj.

²⁸ Muud erandid on järgmised: b) üks kokkuleppeosaline ei olnud hagi saanud kohtu asukohariigi õiguse kohaselt pädev kokkulepet sõlmima; d) kokkulepet ei saa asjakohaselt rakendada selle osalistest sõltumatutel erandlikel põhjustel ning e) valitud kohus on otsustanud jätta hagi menetlusse võtmata.

²⁹ Tunnustamine konventsiooni tähenduses on otsuse teinud kohtu kindlaks määratud õiguste ja kohustustega

nõustumine. Täitmine tähendab selle tagamist, et pool, kellelt täitmist nõutakse, järgib otsuse teinud kohtu korraldust.

³⁰ Üksikasjalik käsitus on punktis 164 jj.

³¹ Muud võimalikud erandid on esitatud artiklites 10 ja 20.

³² Artikli 6 punkti a on peegeldatud artikli 9 punktis a, artikli 6 punkti b on peegeldatud artikli 9 punktis b ning artikli 6 punkti c on peegeldatud artikli 9 punktis e.

³³ Artikli 9 punkt e.

³⁴ Artikli 9 punkt c.

³⁵ Artikli 9 punkt d. Nõude sisuks olev pettus võib olla hõlmatud muude sätetega, näiteks – äärmuslikel juhtudel – avalikku korda käsitlevate sätetega.

6. **Vastuolus olevad kohtuotsused.** Artiklis 9 käsitletakse ka olukorda, kus samade poolte vahel on teises kohtus tehtud otsus, mis on vastuolus valitud kohtu otsusega (edaspidi „vastuolus olev kohtuotsus”). Artikliga nähakse ette, et erinevalt tuleb vaadelda juhtumeid, kus vastuolus oleva kohtuotsuse on teinud *sellessamas riigis* asuv kohus, kus taotletakse valitud kohtu otsuse täitmist, ning juhtumeid, kus vastuolus olev kohtuotsus on tehtud *mõnes muus riigis*. Esimesel juhul on vastuolus oleva kohtuotsuse olemasolu põhjus, millele tuginedes võib valitud kohtu otsuse tunnustamisest keelduda. Viimasel juhul peab vastuolus kohtuotsus olema tehtud enne valitud kohtu otsust ning see peab olema seotud sama asjaga ja vastama tingimustele, mille täitmine on vajalik selle otsuse tunnustamiseks taotluse saanud riigis. Kummalgi juhul ei ole kohus siiski *kohustatud* tunnustama vastuolus olevat kohtuotsust või keelduma valitud kohtu kohtuotsust tunnustamast.

7. **Kahju hüvitamine.** Veel üks erand on artiklis 11. Selles on sätestatud, et kui kohtuotsusega nähakse ette kahjuhüvitis, sealhulgas hoiatav või karistuslik kahjuhüvitis, millega ei hüvitata kannatanud poolele tegelikult tekitatud kahju või kahjustusi, võib kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest selles osas keelduda³⁶.

8. **Muud sätted.** Eespool nimetatud põhisätted on konventsiooni tuumik. Samal ajal moodustavad nad vaid suhteliselt väikese osa kõigist artiklitest. Ülejäänud sätted on mõnes mõttes täiendavad: mõni neist käsitleb konventsiooni kohaldamisala, mõnes sätestatakse lisaerandid ja põhisätete kohaldamise tingimused ja mõni sisaldab avaliku rahvusvahelise õiguse norme, mis puudutavad konventsiooni toimimist. Selles ülevaates vaatleme ainult kõige tähtsamaid neist.

9. **Millised kohtualluvuse kokkulepped on konventsiooniga hõlmatud?** Artiklites 1 ja 3 selgitatakse, mida käsitatakse konventsioonis erandliku kohtualluvuse kokkuleppena. Konventsiooni II peatükiga on hõlmatud vaid need kohtualluvuse kokkulepped, mis kuuluvad nende sätete kohaldamisalasse³⁷.

10. **Artikkel 1.** Artikliga 1 on konventsiooni kohaldamisala piiramiseks sätestatud kolm peamist alust. Esiteks sätestatakse, et konventsiooni kohaldatakse ainult rahvusvahelistes juhtumites. Seejärel nähakse ette, et konventsiooni kohaldatakse ainult *erandliku* kohtualluvuse kokkulepete suhtes. Selle piiranguga on seotud kaks tingimust: esiteks on artikli 3 punktis b sätestatud, et kui pooled ei ole selgesõnaliselt kokku leppinud teisiti, käsitatakse kohtualluvuse kokkulepet, millega määratakse ühe osalisriigi kohtud või ühe osalisriigi üks konkreetne kohus või mitu konkreetset kohut, erandliku kohtualluvuse kokkuleppena; teiseks sisaldab artikkel 22 kaasavat sätet, millega laiendatakse konventsioonis sisalduvaid tunnustamist ja täitmist käsitlevaid sätteid kohtuotsustele, mille on teinud kohus, mis oli kindlaks määratud

mitteerandliku kohtualluvuse kokkuleppes. Kolmas artiklis 1 sisalduv piirang seisneb selles, et kohtualluvuse kokkulepe peab olema sõlmitud tsiviil- või kaubandusajade valdkonnas. Samal ajal nähakse artikli 2 lõikes 5 ette, et kohtuvaidlus ei jää konventsiooni kohaldamisalast välja üksnes seetõttu, et üks menetlusosaline on riik, sealhulgas riigi valitsus, valitsusasutus või riiki esindav isik.

11. **Mõiste „rahvusvaheline” tähendus.** Kuna konventsiooni kohaldatakse ainult rahvusvaheliste juhtumite suhtes, on oluline mõiste „rahvusvaheline” määratlus. See on esitatud artikli 1 lõigetes 2 ja 3³⁸. Lõikes 2 on sätestatud, et kohtualluvuse seisukohast on rahvusvahelised juhtumid mis tahes juhtumid, mille puhul ei ole tegemist olukorraga, kus kohtuvaidluse poolte elu- või asukoht on ühes ja samas osalisriigis ning kus kõik muud asjaolud peale valitud kohtu asukoha on seotud üksnes kõnealuse osalisriigiga. Teisisõnu – kui juhtum on muidu täielikult riigisisene, ei muuda välisriigi kohtu valimine seda veel rahvusvaheliseks. Tunnustamise ja täitmise puhul kohaldatakse teistsugust määratlust (lõige 3). Siinkohal piisab sellest, kui otsuse on teinud välisriigi kohus. See tähendab, et juhtum, mis ei olnud algse kohtuotsuse tegemise ajal rahvusvaheline, võib muutuda rahvusvaheliseks, kui teises riigis tõstatub kohtuotsuse tunnustamise või täitmise küsimus (siinkohal tuleb võtta arvesse deklaratsiooni esitamise võimalust vastavalt artiklile 20, mille kohaselt võib riik esitada deklaratsiooni selle kohta, et tema kohtutel on õigus keelduda valitud kohtu tehtud otsuse tunnustamisest ja täitmisest, kui juhtum – välja arvatud valitud kohtu asukoht – on täiel määral seotud riigiga, kus tunnustamist ja täitmist taotletakse³⁹).

12. **Mõiste „erandliku kohtualluvuse kokkulepe” määratlus.** Artiklis 3 esitatakse erandliku kohtualluvuse kokkuleppe määratlus. Seal on öeldud, et konventsiooni kohaldatakse ainult osalisriikide kohtute puhul sõlmitud kohtualluvuse kokkulepete suhtes. Kohtualluvuse kokkulepet võib kohaldada nii tekkinud kui ka tekkivate vaidluste lahendamiseks. Selles võidakse osutada üldiselt osalisriigi kohtutele (nt „Prantsusmaa kohtud”), osalisriigi konkreetsele kohtule (nt „New Yorgi lõunaringkonna föderaalne ringkonnakohus”) või sama osalisriigi kahele või enamale konkreetsele kohtule (nt „Tōkyō ringkonnakohus või Kobe ringkonnakohus”). Kõigi teiste kohtute pädevus peab olema välistatud. Siiski loetakse pädevus välistatuks juhul, kui pooled ei ole sõnaselgelt kokku leppinud teisiti.

13. **Vorminõuded.** Artikli 3 punktis c on sätestatud vorminõuded, millele kohtualluvuse kokkulepe peab vastama, et selle suhtes saaks konventsiooni kohaldada. Kõnealune kokkulepe tuleb sõlmida või jäädvustada i) kirjalikult või ii) mis tahes sidevahendi abil, mis

³⁶ Kuid kohus, kelle poole on pöördutud, peab arvesse võtma seda, kas ja millisel määral saab otsuse teinud kohtu poolt ette nähtud kahjuhüvitist kasutada menetluskulude katmiseks.

³⁷ Artikliga 22 tehakse võimalikuks, et konventsiooni III peatükki saab teatavatel tingimustel kohaldada ka mitteerandliku kohtualluvuse kokkulepete suhtes.

³⁸ Vt ka artikli 25 lõige 2.

³⁹ Vt punktid 231–233.

võimaldab infole hiljem juurde pääseda, et seda kasutada⁴⁰. Kui kokkulepe ei vasta neile nõuetele, ei ole see konventsiooniga hõlmatud. Samal ajal ei võeta konventsiooniga osalisriikidelt ära võimalust täita sellist kokkulepet või selle alusel tehtud kohtuotsust nende riigi õiguse alusel.

14. **Mõiste „riik” tähendus.** Konventsiooni paljudes sätetes osutatakse riigile või osalisriigile. Nagu ilmneb artiklitest 25, 28, 29 ja 30, ei ole nende mõistete tähendusest siiski lihtne aru saada.

15. **Ühtlustamata õigussüsteemid.** Mõni riik koosneb kahest või enamast üksusest, kus igas on oma õigussüsteem. See on sageli omane föderatsioonidele. Näiteks Ameerika Ühendriigid koosnevad osariikidest ning Kanada koosneb provintsidest ja territooriumidest. Selline olukord võib iseloomustada ka teatavaid mitteföderaalseid riike, näiteks Hiinat või Ühendkuningriiki. Viimane koosneb kolmest üksusest: Inglismaast ja Walesist (üks üksus), Šotimaast ning Põhja-Iirimaast. Artikli 25 lõikes 1 nähakse ette, et selliste riikide puhul võib sõna „riik” tähendada konventsioonis vajaduse korral suuremat üksust – näiteks Ühendkuningriiki – või selle üksuse allüksust – näiteks Šotimaad⁴¹. See, milline määratlus on asjakohane, sõltub mitmest tegurist, sealhulgas suurema üksuse ja allüksuste vahelisest seosest asjaomase riigi õigussüsteemis ning kohtualluvuse kokkuleppe tingimustest. Et näidata, kuidas artikli 25 lõiget 1 kohaldatakse, võime võtta näiteks artikli 3, milles muu hulgas viidatakse kokkuleppele, millega määratakse ühe osalisriigi kohtud. Kui pooled valivad Alberta kohtud, oleks artiklis 3 osutatud osalisriik Alberta; seega kohtualluvuse kokkulepe kuuluks konventsiooni kohaldamisalasse. Kui nad aga määravad Kanada kohtud, oleks artiklis 3 osutatud osalisriik Kanada; seega kuuluks kohtualluvuse kokkulepe taas konventsiooni kohaldamisalasse.

16. **Konventsiooni ratifitseerimine või sellega ühinemine piirdub vaid teatavate üksustega.** Ka artiklis 28 käsitletakse seda liiki riike, mida on nimetatud eelmises punktis. Kuid selle artikli eesmärk on teistsugune. Sellega antakse riigile luba esitada deklaratsioon, et konventsiooni kohaldatakse vaid selle riigi mõne üksuse suhtes. See annaks näiteks Kanadale võimaluse esitada deklaratsioon, et konventsioon kehtib ainult Alberta provintsis. Sel juhul jääksid konventsiooni alt välja

kohtualluvuse kokkulepped, millega määratakse Kanada teise provintsi kohtud.

17. **Piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonid.** Piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonide, näiteks Euroopa Ühendust, käsitletakse artiklites 29 ja 30⁴². Peale selle, et sellistel organisatsioonidel lubatakse teatavatel tingimustel saada konventsiooniosalisteks, nähakse artiklites 29 ja 30 samuti ette, et konventsioonis tehtava mis tahes viitega osalisriigile või riigile peetakse vajaduse korral silmas ka konventsioonis osalevat piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni⁴³. See tähendab, et olenevalt olukorrast võib riik Euroopa kontekstis tähendada kas Euroopa Ühendust, ühte selle liikmesriiki (näiteks Ühendkuningriiki) või selle liikmesriigi territoriaalüksust (näiteks Šotimaad). Sellest järeldub, et kohtualluvuse kokkulepe, millega määratakse Euroopa Ühenduse kohtud või milles viidatakse konkreetselt Euroopa Ühenduste Kohtule (Esimese Astme Kohtule),⁴⁴ kuuluks konventsiooni kohaldamisalasse.

18. **Kohaldamisalast väljajätmine.** Artiklis 2 vaadeldakse konventsiooni kohaldamisalast väljajätmisi. Konventsioon töötati välja eesmärgiga kohaldada seda kaubandusvaldkonnas ja seda põhimõtet kohaldatakse paljude väljajätmiste abil, kuigi erikaalutlustel on kohaldamisalast välja jäetud ka mõned kaubandusasjad. Artikli 2 lõikes 1 on sätestatud, et konventsiooni ei kohaldata tarbija- või töölepingute suhtes. Lõike 2 kohaselt ei kohaldata seda mitmes konkreetses küsimuses, mis on loetletud selle lõike 16 punktis. Need punktid hõlmavad erinevaid perekonnaõiguse küsimusi, näiteks ülalpidamine ja abieluvara, ning muid väga erinevaid küsimusi alates vastutusest tuumakahjustuse korral ja lõpetades avalikes registrites sisalduvate kannete kehtivusega. Mõnda neist küsimustest käsitletakse allpool, kui tuleb juttu konkreetsetest õigusvaldkondadest.

19. **Eelotsused.** Artikli 2 lõikes 3 sätestatakse oluline põhimõte, mille kohaselt ei jää kohtuvaidlus konventsiooni kohaldamisalast välja pelgalt sellepärast, et kohus peab tegema eelotsuse ühes konventsiooni kohaldamisalast välja jäetud küsimuses. Siiski selgitatakse artikli 10 lõikes 1, et konventsiooni kohaldamisalast väljajäetud küsimuses tehtud eelotsus ei kuulu konventsiooni raames tunnustamisele või täitmisele. Lisaks lubatakse (kuid ei nõuta) artikli 10 lõikega 2 kohtul, kelle poole on pöördutud, keelduda kohtuotsuse tunnustamisest või

⁴⁰ Selle sätte sõnastamisel on võetud eeskujuna ÜRO rahvusvahelise kaubandusõiguse komisjoni 1996. aasta e-kaubanduse mudelseaduse artikli 6 lõikest 1.

⁴¹ Kuid artikli 25 lõikes 2 on sätestatud, et selline riik ei pea kohaldama konventsiooni selliste allüksuste vaheliste juhtumite suhtes.

⁴² Erinevus artiklite 29 ja 30 vahel seisneb selles, et esimene neist käsitleb olukorda, kus piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonist saab konventsiooni pool koos oma liikmesriikidega, ning teine käsitleb olukorda, kus kõnealusest organisatsioonist saab pool ilma oma liikmesriikideta. Euroopa Ühenduse puhul sõltub see sellest, kas ühendusel on jagatud või ainupädevus. Sellega seoses vt Euroopa Kohtu 7. veebruari 2006. aasta arvamus ühenduse pädevuse kohta sõlmida uus Lugano konventsioon tsiviil- ja kaubandusajade kohtualluvuse ning neid käsitlevate kohtuotsuste

tunnustamise ja täitmise kohta (arvamus 1/03); kättesaadav veebisaidil <http://curia.europa.eu/>.

⁴³ Kuid teatavates artiklites – näiteks artiklis 28 – on sõnaselgelt sätestatud, et neid ei kohaldata piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonide suhtes.

⁴⁴ Euroopa Ühenduse asutamislepingu (EÜ asutamisleping) artikli 238 kohaselt kuulub Euroopa Kohtu pädevusse otsuse tegemine ühenduse poolt või nimel sõlmitud lepingus sisalduva vahekohtuklausli (praktikas kohtualluvuse klausli) alusel. EÜ asutamislepingu artikli 225 lõike 1 kohaselt kuulub see pädevus Esimese Astme Kohtule. Seega, kui Euroopa Komisjon sõlmiks kaubanduslepingu väljaspool Euroopa Ühendust asuva äriühinguga, oleks sellises lepingus sisalduv Euroopa Kohtu (Esimese Astme Kohtu) kasuks sõlmitud kohtualluvuse klausel konventsiooniga hõlmatud.

täitmisest selles osas, mil see põhineb sellisel eelotsusel. Samal ajal ei tohiks seda võimalust kasutada, kui eelotsus oleks olnud samasugune, kui selle oleks teinud kohus taotluse saanud riigis.

20. Eelotsused intellektuaalomandi küsimustes. Artikli 10 lõike 2 kohaldamisel kehtivad olulised piirangud, kui eelotsus on seotud intellektuaalomandi õiguste kehtivusega (artikli 10 lõige 3). Seda küsimust on selgitatud allpool intellektuaalomandi õiguste käsitlemisel.

21. Konkreetsete küsimuste kohta esitatavad deklaratsioonid. Artikliga 21 antakse osalisriigile võimalus laiendada konventsiooni kohaldamisalast välja jäetavate küsimuste ringi. Selleks peab ta esitama deklaratsiooni selle küsimuse kohta, mida ta soovib välja jätta, tingimusel et see küsimus on selgelt ja täpselt piiritletud. Kui seda on tehtud, ei kohaldata deklaratsiooni esitanud riigis selle küsimuse suhtes konventsiooni⁴⁵.

22. Läbipaistvus ja tagasiulatuva jõu puudumine. Artikliga 21 antakse osalisriigile erandkorras võimalus täpsustada teatavaid küsimusi, mille suhtes konventsiooni ei kohaldata. Kuid artikli 32 kohaselt tuleb kõikidest sellistest deklaratsioonidest teatada konventsiooni hoiulevõtjale (Madalmaade välisministeerium), kes teavitab teisi riike (läbipaistvuse põhimõte). Samuti on ette nähtud, et deklaratsioonid avaldatakse Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi veebisaidil⁴⁶. Kui deklaratsioon tehakse pärast konventsiooni jõustumist deklaratsiooni esitavas riigis, ei jõustu see deklaratsioon vähemalt kolm kuud⁴⁷. Kuna seda deklaratsiooni ei kohaldata kohtualluvuse kokkulepete suhtes, mis on sõlmitud enne deklaratsiooni jõustumist (tagasiulatuva jõu puudumise põhimõte),⁴⁸ on pooltel võimalik ette teada, kas see mõjutab nende õigussuhet.

23. Vastastikkus. Artikli 21 lõikes 2 on sätestatud, et kui riik esitab sellise deklaratsiooni, ei pea teised riigid asjaomases küsimuses konventsiooni kohaldama, kui valitud kohus asub deklaratsiooni esitanud riigis (vastastikkuse põhimõte).

24. Kohtulikud kompromissid. Kohtulike kompromisside – prantsuse keeles *transactions judiciaires* – täitmine on konventsiooniga hõlmatud, tingimusel et olemas on asjakohane kohtualluvuse kokkulepe ja et

kompromissile on lisatud otsuse teinud kohtu asukohariigi tõend⁴⁹. Tavaõiguses ei tunta kohtulikke kompromisse selles tähenduses. Need ei ole võrdväärsed kohtuväliste lahenditega ega ka kokkuleppeliste kohtuotsustega, kuigi neil on sama eesmärk. Kokkuleppelised kohtuotsused on hõlmatud konventsiooniga samamoodi nagu muud kohtuotsused.

25. Vastuolud muude konventsioonidega. See on üks keerulisemaid küsimusi, mida konventsioonis käsitletakse. Lähtuda tuleb avaliku rahvusvahelise õiguse tavapärastest normidest, mis üldjuhul kajastuvad rahvusvaheliste lepingute õiguse 1969. aasta Viini konventsioonis. Viini konventsiooni artikli 30 lõikes 2 on öeldud, et kui lepingus on kirjas, et selle kohaldamisel tuleb arvestada mõnda muud lepingut (kas eelnevat või järgnevat), lähtutakse sellest teisest lepingust. Haagi konventsiooni artiklis 26 täpsustatakse nelja olukorda (artikli 26 lõiked 2–5), mille puhul on mõni teine konventsioon selle suhtes ülimuslik. Artikli 26 lõikes 6 käsitletakse pisut teistsugust küsimust: vastuolusid konventsiooni ja konventsiooni osaliseks oleva piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni eeskirjade vahel.

26. Brüsseli määrus⁵⁰. Artiklis 26 sätestatud normid on liiga keerulised, et neid selles lühikeses ülevaates täiel määral käsitleda. Kuid kasu võib olla sellest, kui teha kokkuvõtte nende kohaldamisest seoses Brüsseli määrusega. Kui kohtualluvust käsitlevates normides esineb vastuolu, on Brüsseli määrus konventsiooni suhtes ülimuslik juhul, kui ühegi poole elu- või asukoht ei ole sellises osalisriigis, mis ei ole Euroopa Ühenduse liikmesriik. Kui ühe või mitme poole elu- või asukoht on sellises osalisriigis, mis ei ole Euroopa Ühenduste liikmesriik, on ülimuslik konventsioon⁵¹. Kui järelikult näiteks⁵² Ameerika äriühing ja Saksamaa äriühing valivad Rotterdami ringkonnakohtu, kohaldatakse konventsiooni; kui aga Belgia äriühing ja Saksamaa äriühing valivad Rotterdami kohtu, kohaldatakse Brüsseli määrust. Praktikast esineb nende kahe dokumendi vahelisi kohtualluvusega seotud vastuolusid harva. Kõige olulisem erand on seotud *lis pendens*'i reegluga, mis on Brüsseli määruse kohaste kohtualluvuse kokkulepete suhtes ülimuslik⁵³.

⁴⁵ Olukorra kohta, kus artikli 21 kohase deklaratsiooniga hõlmatud küsimus kerkib esile eelkõige, vt artikli 10 lõige 4.

⁴⁶ www.hcch.net.

⁴⁷ Artikli 32 lõige 4.

⁴⁸ Artikli 32 lõige 5.

⁴⁹ Artikkel 12 ja artikli 13 lõike 1 punkt 4.

⁵⁰ Nõukogu määrus (EÜ) nr 44/2001, 22. detsember 2000, kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades (EÜT 2001, L 12, lk 1). Seda kohaldatakse kõigis ELi liikmesriikides peale Taani ning sellega asendatakse Brüsseli konventsioon nende riikide vahelistes suhetes, kus seda kohaldatakse. Samu sätteid kohaldatakse Taani suhtes Euroopa Ühenduse ja Taani Kuningriigi vahelise lepinguga kohtualluvuse ja kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades (ELT L 299, 16.11.2005, lk 61 ja 62). Leping allkirjastati Brüsselis 2005. aastal ja see jõustub 1. juulil 2007.

⁵¹ Konventsiooni artikli 4 lõikes 2 on sätestatud, et äriühingu puhul loetakse asukohaks riiki, kus on tema

põhikirjajärgne asukoht; mille õiguse alusel ta asutati; kus on tema juhatuse asukoht või kus on tema peamine tegevuskoht. Seega võib äriühingu asukoht olla teoreetiliselt neljas riigis. Kui üks neist riikidest on Haagi konventsiooni osalisriik, kuid ei ole Euroopa Ühenduse liikmesriik, on Haagi konventsioon Brüsseli määruse suhtes ülimuslik sel määral, mil küsimus on kohtualluvuses.

⁵² Tuleb meeles pidada, et kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, eeldatakse kõikides käesoleva seletuskirja näidetes, et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

⁵³ Brüsseli määruses on sätestatud, et kui teise Euroopa Ühenduse liikmesriigi kohtu poole pöördutakse enne valitud kohut, peab viimati nimetatud kohus peatama menetluse senikauaks, kuni esimesena taotluse saanud kohus loobub pädevuse kasutamisest: kohtuasi C-116/02: Gasser vs. MISAT, Euroopa Ühenduste Kohus, EKL 2003, lk I-14721, kättesaadav veebisaidil <http://curia.europa.eu/>. Konventsiooni alusel on olukord vastupidine. Vt punktid 295–301.

27. Kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise puhul on Brüsseli määrus ülimuslik juhul, kui otsuse teinud kohus ja kohus, kellelt tunnustamist taotletakse, asuvad mõlemad Euroopa Ühenduses. See tähendab, et konventsiooni artiklis 9 sätestatud ulatuslikumate mittetunnustamise aluste asemel kohaldatakse Brüsseli määruse artiklis 34 sätestatud piiratumaid aluseid. Eelkõige ei tohi kohus, kelle poole on pöördutud, tavaliselt kaaluda, kas otsuse teinud kohtul oli pädevus. Enamikul juhtudel peaks see kohtuotsuse täitmist lihtsustama.

28. **Mitteerandliku kohtualluvuse kokkulepped** Üldiselt kohaldatakse konventsiooni vaid erandliku kohtualluvuse kokkulepete suhtes. Ent artiklis 22 nähakse ette vastastikuste deklaratsioonide süsteem, millega laiendatakse konventsiooni tunnustamist ja täitmist käsitlevaid sätteid mitteerandliku kohtualluvuse kokkulepetele. Selliste kokkulepete alusel tehtud kohtuotsuseid tunnustatakse ja täidetakse juhul, kui nii asukohariik kui ka taotluse saanud riik on esitanud sellise deklaratsiooni, tingimusel et on täidetud artikli 22 lõikes 2 sätestatud tingimused.

29. **Konkreetsed õigusarud.** Selle ülevaate lõpus võib olla kasulik vaadelda konventsiooni mõju konkreetsetele õigusvaldkondadele. Allpool käsitletakse vaid mõningaid neist.

30. **Laevandus ja vedu.** Artikli 2 lõike 2 punktiga f jäetakse konventsiooni kohaldamisalast välja reisijate- ja kaubavedu. See hõlmab nii merevedu kui ka maismaa- ja õhuvedu. Artikli 2 lõike 2 punkti g ei kuulu kohaldamisalasse merereostus, mereõiguslike nõuetega seotud vastutuse piiramine, üldavarii ning pukseerimine ja päästmine hädaolukorras. Muud veondusõiguse valdkonnad on konventsiooniga hõlmatud⁵⁴.

31. **Kindlustus.** Kindlustus (sealhulgas merenduse kindlustus) kuulub täiel määral konventsiooni kohaldamisalasse. Konventsioonis on sõnaselgelt sätestatud, et kindlustus- ja edasikindlustusleping ei jää konventsiooni kohaldamisalast välja pelgalt sellepärast, et see on seotud küsimusega, mis ei kuulu kohaldamisalasse⁵⁵. Näiteks on kauba merevedu küll kohaldamisalast välja jäetud, aga meritsi veetud kaupade kindlustamise leping mitte. Samuti on sõnaselgelt öeldud,⁵⁶ et kindlustus- või edasikindlustuslepingust tulenevaid kohustusi käsitleva kohtuotsuse tunnustamist ja täitmist ei või piirata või selle tunnustamisest ja täitmisest keelduda üksnes seetõttu, et lepingust tulenev kohustus on seotud juhtumiga, mille suhtes konventsiooni ei kohaldata. Veelgi enam – kui kindlustaja nõustub maksuma kindlustatule karistuslikku kahjuhüvitist, ei saa keelduda kindlustuslepingu alusel tehtud kohtuotsuse täitmisest ainuüksi sellepärast, et karistusliku kahjuhüvitise määramine ise ei pruugi olla artikli 11 alusel täitmisele pööratav.

32. **Pangandus ja rahandus.** Pangandus ja rahandus jäävad täielikult konventsiooni kohaldamisalasse.

Rahvusvahelistes laenulepingutes on aga sageli mitteerandliku kohtualluvuse kokkuleppe klausel. Sel juhul kohaldatakse konventsiooni ainult juhul, kui asjaomased riigid on esitanud artikli 22 kohase deklaratsiooni. Asümmeetrilise kohtualluvuse kokkulepet (kohtualluvuse kokkulepe, mille alusel üks pool võib algatada menetluse vaid määratud kohtus, kuid teine pool võib pöörduda ka muudesse kohtutesse) ei käsitata erandliku kohtualluvuse kokkuleppena konventsiooni tähenduses.

33. **Intellektuaalomand.** Seoses konventsiooni kohaldamisega intellektuaalomandi suhtes toimusid põhjalikud läbirääkimised. Selle tulemusena otsustati eristada ühelt poolt autoriõigust ja sellega kaasnevaid õigusi ning teiselt poolt muid intellektuaalomandi õigusi (näiteks patendid, kaubamärgid ja disain). Käsitleme neid kahte õigusteklassi eraldi.

34. **Autoriõigus ja sellega kaasnevad õigused.** Autoriõigus ja sellega kaasnevad õigused on täiel määral konventsiooniga hõlmatud. See kohaldub isegi kehtivusega seotud vaidluste puhul. Kuid kuna kohtuotsus on konventsiooni kohaselt täidetav vaid kohtualluvuse kokkuleppes seotud isikute suhtes, ei saa kehtivust käsitleval kohtuotsusel olla *konventsiooni alusel* kunagi asjaõigusega (*in rem*)⁵⁷ seotud mõju, mis tähendab, et kohtuotsus, millega tunnistatakse autoriõigus kehtetuks, ei ole konventsiooni alusel siduv kolmandate isikute suhtes⁵⁸.

35. **Intellektuaalomandi õigused, välja arvatud autoriõigus ja sellega kaasnevad õigused.** Artikli 2 lõike 2 punktiga n jäetakse konventsiooni kohaldamisalast välja muud intellektuaalomandi õigused peale autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste. Seega ei kuulu kehtetuks tunnistamise menetlused konventsiooni alla.

36. **Litsentsilepingud.** Konventsiooni kohaldatakse litsentsilepingute ja muude intellektuaalomandi õigustega seotud lepingute suhtes. Kui leping sisaldab kohtualluvuse kokkulepet käsitlevat klauslit, tuleb valitud kohtu otsust, millega nähakse ette litsentsitasu maksmine, konventsiooni kohaselt täita.

37. **Kehtivuse vaidlustamine kaitsena**⁵⁹. Kui litsentsiandja kaebab litsentsisaaja kohtusse seoses litsentsitasu maksmisega, võib litsentsisaaja vastata, et intellektuaalomandi õigus on kehtetu. Seda võib käsitada kui kaitses nõude eest, välja arvatud juhul, kui litsentsileping sisaldab klauslit, mille kohaselt tuleb litsentsitasu maksta olenemata sellest, kas intellektuaalomandi õiguse kehtivus mingil viisil vaidlustatakse või mitte (eeldusel, et selline klausel on seaduslik). Kui litsentsitasu maksmise kohustus eksisteerib ainult juhul, kui õigus on kehtiv, peab litsentsitasude maksmise nõuet menetlev kohus tegema otsuse kehtivuse kohta. See ei tähenda, nagu ei oleks litsentsitasude

⁵⁴ Vt punkt 59.

⁵⁵ Artikli 17 lõige 1.

⁵⁶ Artikli 17 lõige 2.

⁵⁷ *In rem*-mõju nimetatakse mõnikord ka *erga omnes*-mõjuks.

⁵⁸ See kehtib ka muude asjaõiguste puhul. Näiteks ei saa kauba omandit käsitleval kohtuotsusel olla konventsiooni alusel asjaõiguslikku mõju. Ent kõigi juhtumite puhul võib kohtuotsusel olla asjaõiguslik mõju mõnel muul alusel.

⁵⁹ Vt punkt 77.

maksmise nõue enam konventsiooniga hõlmatud⁶⁰. Küll aga ei saa kehtivusega seoses tehtud eelotsust tunnustada konventsiooni alusel⁶¹.

38. **Eelotsusel põhineva kohtuotsuse täitmine.** Kui algatatakse menetlus eesmärgiga täita kohtuotsust, millega nähakse ette litsentsitasu maksmine, ning kui see kohtuotsus tehti eelotsuse alusel, mis käsitles intellektuaalomandi õiguste kehtivust, võib kohus, kelle poole on pöördutud, keelduda selle kohtuotsuse täitmisest, kui eelotsus ei ole kooskõlas kohtuotsusega,⁶² mis käsitleb intellektuaalomandi õiguste kehtivust ja mille on teinud selle riigi asjaomane kohus, kelle õiguse alusel intellektuaalomandi õigus tekkis (tavaliselt registreerimise riik)⁶³. Lisaks, kui õiguste kehtivust käsitlev menetlus on selles riigis pooleli, võib kohus, kelle poole on pöördutud, peatada täitemenetluse, et oodata ära kehtivust käsitleva menetluse tulemus. Kui kohtul ei ole võimalik menetlust peatada, võib ta selle lõpetada, tingimusel et pärast kehtivuse küsimuses lahendi saamist on võimalik algatada uus menetlus⁶⁴.

39. **Rikkumismenetlused.** Artikli 2 lõike 2 punktiga o jäetakse konventsiooni kohaldamisalast välja intellektuaalomandi õiguste – välja arvatud autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste – rikkumist käsitlevad menetlused. Siiski kohaldatakse selles küsimuses üht olulist erandit. Rikkumismenetlused, mis on algatatud või mille oleks võinud algatada pooltevahelise lepingu rikkumise tõttu, ei ole konventsiooni kohaldamisalast välja jäetud. See kehtib menetluste puhul, mis algatatakse pärast litsentsilepingu väidetavat rikkumist, kuigi see põhimõte ei pruugi piirduda üksnes seda liiki lepingutega. Kui litsentsilepinguga keelatakse litsentsisaajal kasutada õigust teataval viisil, aga ta kasutab seda õigust keelatud viisil, siis on ta lepingut rikkunud. Ent kuna ta ei oleks enam litsentsiga kaitstud, võib ta olla süüdi ka intellektuaalomandi õiguste rikkumises. Artikli 2 lõike 2 punktiga o seotud erandiga nähakse ette, et selline hagi kuulub konventsiooni kohaldamisalasse. See kehtib isegi juhul, kui see on esitatud pigem õigusvastase kahju tekitamise kui lepingus sisalduvate kohustuste alusel: rikkumismenetlus on hõlmatud isegi juhul, kui see on algatatud õigusvastase kahju tekitamise alusel, tingimusel et selle *oleks võinud* esitada ka lepingu alusel.

III OSA. MÄRKUSED ARTIKLITE KAUPA

⁶⁰ Artikli 2 lõige 3. Sama kehtiks ka juhul, kui litsentsisaaja esitab seoses tühistamisega vastuhagi.

⁶¹ Artikli 10 lõige 1.

⁶² Siia kuulub ka patendiameti või mõne muu pädeva ametiasutuse otsus.

⁶³ Artikli 10 lõike 3 punkt a. Siiski võib tunnustamisest ja täitmisest keelduda vaid *sel määral, mil* kohtuotsus põhineb kehtivust käsitleval eelotsusel. See tuleneb asjaolust, et artikli 10 lõikega 3 ei sätestata iseseisvat alust tunnustamata jätmiseks, vaid üksnes täpsustatakse artikli 10 lõikes 2 sätestatud aluseid. Vt punkt 197 jj.

⁶⁴ Artikli 10 lõike 3 punkt b. Artikli 10 lõike 3 sissejuhatavas lauses osutatakse nii tunnustamisest või täitmisest keeldumisele kui ka tunnustamise või täitmise edasilükkamisele. Esimene oleks tavaliselt asjakohane punkti a alusel ja teine punkti b alusel.

Artikkel 1 Kohaldamisala

40. **Kolm piirangut.** Artikli 1 lõikes 1 selgitatakse, et konventsiooni kohaldamisala on piiratud kolmel viisil: seda kohaldatakse ainult rahvusvaheliste juhtumite puhul, ainult erandliku kohtualluvuse kokkulepete suhtes (kuigi siinkohal tuleb arvesse võtta artiklit 22) ning ainult tsiviil- ja kaubandusajades.

41. **Mõiste „rahvusvaheline” määratlus kohtualluvuse seisukohast.** Artikli 1 lõikes 2 määratletakse mõiste „rahvusvaheline” kohtualluvuse normide (konventsiooni II peatükk) tähenduses. Selle sätte kohaselt on juhtum rahvusvaheline, kui täitmata on järgmised kaks tingimust: esiteks on kohtuvaidluse poolte elu- või asukoht⁶⁵ ühes ja samas osalisriigis ning teiseks on kohtuvaidluse pooled ja kohtuvaidlusega seotud muud asjaolud (olenemata valitud kohtu asukohast) seotud üksnes kõnealuse osalisriigiga. See tähendab, et kohtualluvust käsitlevaid konventsiooni norme kohaldatakse kas siis, kui kohtumenetluse poolte elu- või asukoht ei ole ühes ja samas riigis, või siis, kui mõni muu kohtuvaidlusega seotud asjaolu (peale valitud kohtu asukoha) on seotud mõne muu riigiga.

42. Selle normi mõju muutub selgemaks, kui vaatame järgmist näidet. Eeldame, et mõlema poole elu- või asukoht on Portugalis⁶⁶. Leping sõlmitakse ja seda täidetakse Portugalis. Pooled valivad Jaapani kohtu. Ükski kohtuvaidlusega seotud asjaolu (peale valitud kohtu asukoha) ei ole seotud ühegi muu riigiga peale Portugali. Selline juhtum ei ole kohtualluvust käsitlevate konventsiooni normide tähenduses rahvusvaheline. Seega, kui üks pool esitab teise poole vastu hagi Portugalis, ei nõuta konventsiooniga, et Portugali kohus peab kohaldama artiklit 6 (eesmärgiga kindlaks teha, kas tal on lubatud seda juhtumit menetleda). Kui hagi esitatakse Jaapanis asuvalle valitud kohtule, ei pea Jaapani kohus seda hagi konventsiooni alusel menetlusse võtma⁶⁷ (muidugi on võimalik, et mõlemad kohtud jõuaksid oma riigi õigust kohaldades samalaadse tulemuseni, milleni oleks jõutud konventsiooni alusel, kui seda oleks kohaldatud).

43. Sama normi kohaldamise teine mõjutegur on see, et kui kohtuvaidluse pooled, kes on täiel määral seotud vaid Portugaliga, valiksid Portugali kohtu, aga üks neist esitaks seejärel hagi mõnes muus osalisriigis, ei ole selle teise riigi kohtud konventsiooni kohaselt kohustatud kaebust tagasi lükkama. Kuid sellise olukorra tekkimine on väheusutav,

⁶⁵ Üksuse või isiku, välja arvatud füüsiline isik, elu- või asukoha määramist käsitlevad normid on sätestatud artikli 4 lõikes 2.

⁶⁶ Kõikides käesoleva seletuskirja näidetes eeldatakse, et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

⁶⁷ Kuna juhtum ei kuuluks konventsiooni alla, ei oleks Jaapanil vaja esitada artikli 19 kohast deklaratsiooni. Artikli 19 kohane deklaratsioon on vajalik vaid juhul, kui kohtuasjal oleks mingid välismaised elemendid, mis oleksid seotud muu riigiga peale Portugali, kuid mitte Jaapaniga (näiteks poole elu- või asukoht Hiinas). Sel juhul oleks konventsiooni võimalik kohaldada artikli 1 lõike 2 alusel; seega oleks Jaapani kohus kohustatud hagi menetlusse võtma. Jaapanil oleks võimalik seda kohustust vältida, kui ta esitaks deklaratsiooni artikli 19 alusel.

sest on ebatõenäoline, et selles juhtumis oleks pädevus mõnel muul kohtul peale Portugali kohtu.

44. **Mõiste „rahvusvaheline” määratlus tunnustamise ja täitmise seisukohast.** Artikli 1 lõikes 3 määratletakse mõiste „rahvusvaheline” tunnustamise ja täitmise normide (konventsiooni III peatükk) tähenduses. Selles sätestatakse lihtsalt, et tunnustamise ja täitmise seisukohast on juhtum rahvusvaheline, kui selle puhul taotletakse välismaise kohtuotsuse tunnustamist või täitmist. Selle tulemusena muutub juhtum, mis ei olnud artikli 1 lõike 2 kohaselt rahvusvaheline algse kohtuotsuse tegemise ajal, rahvusvaheliseks juhul, kui seda tuleb tunnustada või täita teises osalisriigis.

45. Seega, kui punktis 42 esitatud näites asub valitud kohus Portugalis, on õigus tunnustada või täita selle kohtu mis tahes otsust teises osalisriigis isegi siis, kui juhtum on täielikult vaid Portugali-sisene. Selline lähenemine mõiste „rahvusvaheline” määratlemisele võib osutuda praktikas oluliseks, sest kostja võib viia oma vara Portugalist välja. Mõiste „rahvusvaheline” kaks erinevat määratlust võeti vastu just selliste olukordade lahendamiseks.

46. Siiski on sel normil ka muu mõju. Kui (juhtumi puhul, mis on muidu täiel määral Portugali-sisene) kaks isikut, kelle elu- või asukoht on Portugalis, valivad Jaapani kohtu ning üks neist kaebab seal teise kohtusse ja saab sealt kohtuotsuse, muutub juhtum rahvusvaheliseks juhul, kui kohtuotsuse täitmist taotletakse teises osalisriigis. Portugal peab konventsiooni kohaselt täitma Jaapani kohtu otsuse, välja arvatud juhul, kui Portugali kohus on teinud samade poolte vahel toimunud menetluses vastuolus oleva kohtuotsuse⁶⁸ või kui Portugal on esitanud artikli 20 alusel deklaratsiooni⁶⁹.

47. **Erandliku kohtualluvuse kokkulepped.** Oluline põhjus, miks otsustati piirata konventsiooni kohaldamisala erandliku kohtualluvuse kokkulepetega, oli vältida probleeme, mis võiksid muidu tekkida seoses *lis pendens*’i põhimõttega.

48. Artiklit 5 (milles nähakse ette, et valitud kohus peab hagi menetlusse võtma) ei oleks sel kujul võimalik kohaldada mitmeerandliku kohtualluvuse kokkulepete suhtes, sest hagi võidakse esitada esimesena mõnele muule kohtule, mitte valitud kohtule, ning ka sel kohtul võib olla pädevus hagi menetlusse võtta, kui kohtualluvuse kokkulepe oli mitmeerandlik. Seetõttu tekiksid probleemid *lis pendens*’i ja *forum conveniens*’i põhimõttega, mida oleks keeruline lahendada vastuvõetaval viisil. Lisaks ei saaks artiklit 6 (millega keelatakse hagi menetlusse võtta

muudel kohtutel peale valitud kohtu) kohaldada, kui kohtualluvuse kokkulepe oleks mitmeerandlik. Need argumendid ei kehti samas ulatuses tunnustamise ja täitmise etapis. Seepärast antakse artikliga 22 osalisriikidele võimalus esitada vastastikused deklaratsioonid, millega laiendatakse konventsiooni tunnustamist ja täitmist käsitlevaid sätteid mitmeerandliku kohtualluvuse kokkulepetele, tingimusel et täidetud on teatavad tingimused⁷⁰.

49. **Tsiviil- või kaubandusasjad.** Sarnaselt muude konventsioonis kasutatud mõistetega on ka mõistel „tsiviil- või kaubandusasjad” iseseisev tähendus: see ei sisalda viidet mingi riigi õigusele või muudele dokumentidele. Seda liiki rahvusvahelistele konventsioonidele on iseloomulik see, et neid kohaldatakse vaid tsiviil- või kaubandusasjade suhtes. Selle eesmärk on ennekõike jätta välja avaliku õiguse ja kriminaalõiguse juhtumid⁷¹. Põhjus, miks kasutatakse nii sõna „kaubandusasjad” kui ka sõna „tsiviilasjad”, seisneb selles, et mõnes õigussüsteemis käsitletakse neid eraldiseisvate ja teineteist välistavate kategooriatena. Mõlema mõiste kasutamine on nende õigussüsteemide puhul abiks. See ei kahjusta kuidagi süsteeme, kus kaubandusasjade menetlused on tsiviilmenetluste allkategorias⁷². Teatavad küsimused, mis kuuluvad ilmselgelt tsiviil- või kaubandusasjade klassi, on aga siiski konventsiooni kohaldamisalast artikliga 2 välja jäetud⁷³.

Artikkel 2 Kohaldamisalast väljajätmine

50. **Tarbijalepingud.** Artikli 2 lõike 1 punktis a on sätestatud, et konventsiooni ei kohaldata selliste kohtualluvuse kokkulepete suhtes, mille pooleks on füüsiline isik, kes tegutseb peamiselt isiklikel, perekondlikel või majapidamisega seotud eesmärkidel (tarbija). See erand hõlmab tarbija ja mittetarbija vahelisi ning kahe tarbija vahelisi kokkuleppeid⁷⁴.

51. **Töölepingud.** Artikli 2 lõike 1 punktiga b jäetakse konventsiooni kohaldamisalast välja kohtualluvuse kokkulepped, mis on seotud töölepingute või kollektiivlepingutega. Tööleping on tööandja ja ühe töötaja vaheline leping. Kollektiivleping on leping tööandja või tööandjate rühma ning töötajate rühma või neid esindava organisatsiooni, näiteks ametiühingu vahel. Erandit kohaldatakse ka hagi suhtes, mis on esitatud kahju õigusvastase tekitamise alusel töösuhtes – kui näiteks töötaja kannab isikukahju tööajal⁷⁵.

⁶⁸ Artikli 9 punkt f. Portugali kohtu otsust ei pea tegema enne Jaapani kohtu otsust.

⁶⁹ Vt punkt 231 jj.

⁷⁰ Vt punkt 240 jj.

⁷¹ Kohtuvaidlus ei jää siiski konventsiooni kohaldamisalast välja üksnes seetõttu, et üks menetlusosaline on riik, sealhulgas riigi valitsus, valitsusasutus või riiki esindav isik: artikli 2 lõige 5, käsitletud punktides 85 ja 86.

⁷² Tsiviil- ja kaubandusasju on põhjalikumalt käsitletud Nygh’ ja Pocari seletuskirjas lk 29–31 (joonealune märkus 11).

⁷³ Vt punkt 50 jj. Konventsiooni 1999. aasta esialgse eelnõu artikli 1 lõige 1 sisaldas lisasätet, milles oli sõnaselgelt sätestatud, et konventsiooni ei kohaldata maksu-, tolli- või haldusküsimuste suhtes. Hilisematest eelnõudest jäeti see

säte välja, sest seda ei peetud vajalikuks: leiti, et ilmselgelt ei saa sellised asjad olla tsiviil- või kaubandusasjad.

⁷⁴ Mõned kokkulepped, mille pool on füüsiline isik, ei ole artikli 2 lõike 1 punktiga a konventsiooni kohaldamisalast välja jäetud – näiteks kaubanduslepingud, kus üks pool on ainuomanik (üksikisik, kes tegutseb oma äritegevuse raames). Kui kokkuleppe sõlmib juriidiline isik, ei pea ta oma äritegevuse raames toimima. Artikli 2 lõike 1 punktiga a jääb konventsiooni kohaldamisalasse kohtualluvuse kokkulepe, mille on sõlminud valitsusasutus või heategevusorganisatsioon.

⁷⁵ Sellised menetlused jääksid konventsiooni kohaldamisalast välja ka artikli 2 lõike 2 punkti j alusel. Mõne riigi õigusega on lubatud töötajatel esitada otsenõue tööandja kindlustusandja vastu seoses isikukahjuga, kui

52. **Muud kohaldamisalast välja jäetud küsimused.** Artikli 2 lõikes 2 on sätestatud, et konventsiooni ei kohaldata punktides a–p loetletud küsimuste suhtes⁷⁶. Kuid nagu on selgitatud artikli 2 lõikes 3, kohaldatakse seda väljajätmist ainult juhul, kui üks lõikes 2 osutatud küsimustest on vaidluse ese (ese või üks esemetest)^{77, 78}. See tähendab, et menetlus ei ole konventsiooni kohaldamisalast välja arvatud, kui üks neist küsimustest kerkib eelküsimusena sellise menetluse raames, mille esemeks on mõni muu küsimus⁷⁹.

53. Artikli 2 lõikes 2 osutatud küsimused on kohaldamisalast välja jäetud erinevatel põhjustel. Mõnel juhul on see seotud avaliku huviga või kolmandate isikute huviga, nii et pooltel ei pruugi olla õigust lõpetada omavahelist kohtumenetlust. Sel juhul on konkreetset kohtul sageli ainupädevus, mida ei saa kohtualluvuse kokkuleppega muuta. Teistel juhtudel kohaldatakse muud laadi mitmepoolset õiguskorda. Seega ei ole konventsiooni vaja ja mõnikord oleks ka keeruline otsustada, milline dokument oleks ülimuslik, kui selline valdkond oleks konventsiooniga hõlmatud⁸⁰.

54. **Õiguslik seisund ning õigus- ja teovõime.** Punktis a käsitletakse füüsiliste isikute õiguslikku seisundit ning nende õigus- ja teovõimet. Siia kuuluvad lahutus, abielu kehtetuks tunnistamine või laste põlvnemine.

55. **Perekonnaõigus ja pärimine.** Punktid b–d on seotud perekonnaõiguse ja pärimisega⁸¹. Punktis b hõlmab mõiste „ülalpidamiskohustus” ka lapse ülalpidamist. Punktis c kuuluvad mõiste „abieluvara” alla eriõigused, mis abikaasal on mõnes kohtualluvuses seoses abielu jooksul soetatud ühise koduga. Samal ajal hõlmavad „abieluga sarnanevad suhted” abielus mitteolevate paaride suhteid sel määral, mil neid seaduslikult tunnustatakse⁸².

56. **Maksejõuetus.** Punktiga e jäetakse kohaldamisalast välja maksejõuetus, kokkulepped võlausaldajatega ja muud samalaadsed küsimused. Mõiste „maksejõuetus” hõlmab nii üksikisiku pankrotti kui ka maksejõuetute äriühingute tegevuse lõpetamist või likvideerimist, kuid ei kätke äriühingute tegevuse

lõpetamist või likvideerimist muudel põhjustel peale maksejõuetuse – seda käsitletakse punktis m. Mõiste „kokkulepped võlausaldajatega” tähendab menetlusi, mille kaudu võib võlgnik sõlmida võlausaldajatega kokkuleppe võlgade tasumise või nende võlgade kustutamise moratoriumi kohta. Mõistega „muud samalaadsed küsimused” peetakse silmas suurt hulka muid meetodeid, mille abil maksejõuetuid isikuid või äriüksusi saab aidata maksevõime taastamisel äritegevuse jätkamise ajal (näiteks Ameerika Ühendriikide föderaalne pankrotiseadustiku 11. peatükk)⁸³.

57. Punktiga e on konventsiooni kohaldamisalast välja jäetud menetlused, mis on seotud vahetult maksejõuetusega. Oletame näiteks, et isik A (kelle elu- või asukoht on riigis X) ja isik B (kelle elu- või asukoht on riigis Y) sõlmivad lepingu, mille kohaselt isik B võlgneb isikule A mingi rahasumma⁸⁴. Leping sisaldab kohtualluvuse kokkulepet riigi Z kohtute kasuks. Isiku A suhtes kuulutatakse riigis X toimunud menetluse alusel välja pankrot. Konventsiooni kohaldatakse kõikide isiku B vastu algatatud võla sissenõudmise menetluste suhtes, isegi juhul, kui need on algatanud isik, kes on määratud valitsema isiku A pankrotivara: kui riik Z tunnustab riigi X pankrotiõiguse kohast määramist, oleks see isik justkui isiku A rollis ja seega seotud kohtualluvuse kokkuleppega. Siiski ei kohaldata konventsiooni pankrotivara valitsemisega seotud küsimuste – näiteks erinevate võlausaldajate järjekohast – suhtes.

58. **Reisijate- ja kaubavedu.** Punktiga f jäetakse kohaldamisalast välja riigisisene ja rahvusvaheline reisijate- ja kaubavedu⁸⁵. See hõlmab nii mere- ja maismaa- kui ka õhuvedu või nende kolme veoliigi mis tahes kombinatsioone. Rahvusvahelise reisijate- või kaubaveo suhtes kohaldatakse mitut muud konventsiooni, näiteks Haagi reegleid meretranspordi veokirjade kohta⁸⁶. Nende küsimuste väljajätmisega kohaldamisalast välditakse konventsioonidevaheliste vastuolude tekkimise võimalust.

59. **Merendusküsimused.** Punktiga g jääb kohaldamisalast välja viis merendusküsimust: merereostus, mereõiguslike nõuetega seotud vastutuse

tööandja on maksejõuetu. Neis riikides ei kohaldataks konventsiooni töötaja poolt tööandja kindlustusandja vastu esitatud otsenõude suhtes isegi juhul, kui tööandja ja töötaja vahel oleks sõlmitud erandliku kohtualluvuse kokkulepe. Artikkel 17 sel juhul ei kohalduks, sest menetlus ei toimuks kindlustuslepingu alusel. Siiski ei mõjutaks artikli 2 lõike 1 punkt b ja artikli 2 lõike 2 punkt j tööandja ja kindlustusandja vahelist suhet: vt artikkel 17.

⁷⁶ Konventsiooni 1999. aasta esialgses eelnõus on mõnele neist küsimustest osutatud artiklis 12, kuid tolles eelnõus ei olnud need küsimused konventsiooni kohaldamisalast välja jäetud, vaid nende suhtes kohaldati erandliku kohtualluvusega seotud norme. Sellest olenemata on mõned Nygh’ ja Pocari seletuskirjas artikli 12 kohta esitatud märkused konventsiooni lõppteksti mõistmisel abiks.

⁷⁷ Sarnaselt prantsuskeelse tekstiga (*objet*) kasutatakse ka ingliskeelses tekstis sõna *object*, s.t sõna, mida on varem mõnes sedalaadi konventsioonis kasutatud (vt näiteks ingliskeelse Brüsseli konventsiooni artikkel 16), kuid samahästi oleks võinud inglise keeles kasutada ka sõna *subject*, mis on tavaõigussüsteemides ehk laialdasemalt levinud. Selle sõnaga sooviti tähistada küsimust, mida menetlus otseselt puudutab.

⁷⁸ Vt punktides 75 ja 77 olevad näited.

⁷⁹ Kuid eelküsimusel tehtud otsus ei kuulu iseenesest konventsiooni alusel tunnustamisele või täitmisele: artikli 10 lõige 1.

⁸⁰ Vt mõni näide punktides 58 ja 64.

⁸¹ Mõnda neist küsimustest on käsitletud teistes Haagi konventsioonides.

⁸² Need sätted pärinevad suurel määral konventsiooni 1999. aasta esialgse eelnõu artikli 1 lõike 2 punktidest a–d ning nende kohaldamisala on lisaks uuritud Nygh’ ja Pocari seletuskirjas lk 32–34.

⁸³ Identne säte on esitatud konventsiooni 1999. aasta esialgse eelnõu artikli 1 lõike 2 punktis e ning selle kohaldamisala on lisaks uuritud Nygh’ ja Pocari seletuskirjas lk 34–35.

⁸⁴ Tuleb mees pidada, et kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, eeldatakse kõikides käesoleva seletuskirja näidetes, et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

⁸⁵ Siinkohal hõlmab mõiste „kaup” reisijate pagasit.

⁸⁶ Need võeti vastu 1924. aastal ja neid muudeti Brüsseli 1968. aasta protokolliga. Neile osutatakse mõnikord ka kui Haagi-Visby reeglitele.

piiramine, üldavarii ning pukseerimine ja päästmine hädaolukorras. Kohtualluvuse kokkulepete kohaldamine neis küsimustes tekitaks mõnes riigis probleeme. Kohaldamisalasest jäävad muud merendusküsimused (laevandusküsimused), näiteks merenduse kindlustus, pukseerimine ja päästmine muudes olukordades peale hädaolukorra, laevaehitus, laevale seatud hüpoteegid ja pant⁸⁷.

60. **Konkurentsitõkked.** Konkurentsitõkked on kohaldamisalasest välja jäetud punktiga h. See erand on inglise keeles sõnastatud kujul *anti-trust / competition*, sest eri riikides ja õigussüsteemides kasutatakse samalaadse (kuigi mitte ilmingimata identse) sisuga normides erinevaid termineid. Ameerika Ühendriikides on tavaterminiks *anti-trust law* („monopolivastane õigus“), Euroopas *competition law* („konkurentsioigus“). Sellepärast kasutatakse konventsiooni ingliskeelses versioonis mõlemat terminit. Punkti h alt jääb välja see, mida nimetatakse mõnikord ebaausaks konkurentsiks (pr *concurrence déloyale*) – näiteks eksitav reklaam või oma kauba pakkumine konkurendi kauba pähe⁸⁸.

61. Konkurentsitõrkeid käsitlevad kriminaalmenetlused ei ole tsiviil- või kaubandusajad, seepärast ei kuulu need artikli 1 lõike 1 alusel konventsiooni kohaldamisalasest⁸⁹.

62. Samal ajal võivad konkurentsitõrked olla eraõigusliku menetluse ese. Sellised menetlused võidakse alata lepinguliste suhete alusel – näiteks kui konkurentsivastase kokkuleppe pooleks olev hageja taotleb kokkuleppe tühistamiseks tunnistamist või kui ostja soovib, et talle tagastataks liiga kõrge hind, mida ta maksis müüjale seetõttu, et müüja oli kaasatud hinnakokkuleppesse või kuritarvitas oma turgu valitsevat seisundit⁹⁰. Peamine näide sellest on hagi, mida on võimalik esitada nii Ameerika Ühendriikides kui ka Euroopa Liidus konkurentsioiguse rikkumise tõttu kantud õigusvastase kahju korvamiseks. Sellised hagi – isegi juhul, kui need esitatakse kohtualluvuse kokkuleppe alusel – on konventsiooni kohaldamisalasest artikli 2 lõike 2 punkti h alusel välja jäetud ka siis, kui need on füüsiliste isikute vahel.

⁸⁷ Vt punkt 30.

⁸⁸ Tsiviil- ja kaubandusajades välisriigis tehtud kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist ning kohtualluvust käsitleva erikomisjoni protokoll (1.–9. detsember 2003), protokoll nr 13, lk 2 (eelnohu koostamise komisjoni esimehe avaldus, milles tutvustati 2003. aasta töödokumenti nr 39, kus esitatud artikli 1 lõike 3 punkt g on samaväärne konventsiooni lõplikus tekstis esitatud artikli 2 lõike 2 punktiga h); vt lisaks protokoll nr 1, lk 9 (esimene sekretär); lk 10 (Ameerika Ühendriikide ekspert); protokoll nr 4, lk 1 (Uus-Meremaa ekspert); ja lk 2 (Šveitsi ekspert). Seega pidi ingliskeelset teksti olema sama tähendus mis prantsuskeelsele tekstile, kus kasutatakse fraasi *les entraves à la concurrence*, mis ei hõlma ebaausat konkurentsi.

⁸⁹ See kehtib Euroopa Ühenduse asutamislepingu (2002) artiklite 81 ja 82 kohaste kriminaalmenetlustega sarnanevate menetluste suhtes.

⁹⁰ Vt L. Radicati di Brozolo, „Antitrust Claims: Why exclude them from the Hague Jurisdiction and Judgments Convention“, *European Competition Law Review* 2004, kd 25, nr 12, lk 780, leheküljel 782.

⁹¹ Vt artikli 2 lõige 3.

63. Kui aga isik kaebab kellegi kohtusse lepingu alusel ja kostja väidab, et leping on õigustühine, sest sellega rikutakse konkurentsioigust, ei jää selline menetlus konventsiooni kohaldamisalasest välja, sest konkurentsitõkked ei ole vaidluse ese, vaid kerkivad esile eelkõige⁹¹. Vaidluse esemeks on lepingu alusel esitatud nõue: põhiküsimus, mida kohus arutab, seisneb selles, kas kostja suhtes tuleks teha kohtuotsus, sest ta on rikkunud lepingut.

64. **Vastutus tuumakahjustuse korral.** Punktiga i jäetakse kohaldamisalasest välja vastutus tuumakahjustuse korral. Selle küsimuse suhtes kohaldatakse erinevaid rahvusvahelisi konventsioone, mille kohaselt on riigil, kus toimus tuumaavarii, ainupädevus menetleda hagnosisid, mis on esitatud avariist tuleneva vastutusega seotud kahju kohta⁹². Mõnel juhul võivad need konventsioonid olla artikli 26 alusel siinkäsitleva konventsiooni suhtes ülimuslikud. Siiski on olemas riike, kellel on tuumaelektrijaamad ja kes ei ole ühegi sellise konventsiooni liikmed, kus käsitletakse vastutust tuumakahjustuse korral⁹³. Sellised riigid ei pruugi nõustuda sellega, et kohtualluvuse kokkuleppe alusel algatataks kohtumenetlus mõnes teises riigis, sest kui tuumaelektrijaamade käitajad saavad kasu kõnealuse riigi õiguse kohasest piiratud vastutusest või kui kahju hüvitatakse riiklikest vahenditest, tuleks selles riigis ja selle riigi õiguse alusel korraldada üks kollektiivne menetlus, et teha ühtne otsus seoses vastutusega ja piiratud vahendite võrdse jaotamisega kannatanute vahel.

65. **Isikukahju.** Punktiga j jäetakse kohaldamisalasest välja kehavigastustega seotud kahju ja moraalse kahju nõuded, mis on esitanud füüsiline isik või mis on esitatud füüsilise isiku nimel. Selliste juhtumite puhul on kohtualluvuse kokkulepped üsna harvad. Diplomaatilisele istungjärgule esitati seisukoht, et isikukahju hõlmab närvivapustust (isegi kui sellega ei kaasne füüsilist vigastust) – näiteks kui isik näeb pealt oma pereliikme surma – kuid mitte alandamist või tunnete riivamist, näiteks eraelu puutumatuse rikkumist või laimamist⁹⁴.

66. **Varaline kahju.** Punktiga k jäävad kohaldamisalasest välja varalise kahju õigusvastase

⁹² Tuumaenergia valdkonnas tsiviilvastutust käsitlev Pariisi konventsioon (1960) ja selle 2004. aasta muudatus; Pariisi konventsiooni täiendav konventsioon (1963) ja selle 2004. aasta muudatus; tuumakahjustustega seotud tsiviilvastutust käsitlev Viini konventsioon (1963) ja selle 1997. aasta muudatus; tuumakahjustustest tekkinud kahju täiendava hüvitamise konventsioon (1997); ühisprotokoll Viini konventsiooni ja Pariisi konventsiooni kohaldamise kohta (1988).

⁹³ Näiteks Kanada, Hiina, Jaapan, Korea ja Ameerika Ühendriigid.

⁹⁴ Vt kahekümnenda istungjärgu protokoll, II komisjon: protokoll nr 20, punktid 3–7, ja protokoll nr 24, punktid 16–18. Diplomaatiline istungjärg oli teadlik, et prantsuskeelses tekstis esitatud fraasi („*les dommages corporels et moraux y afférents*“) võib tõlgendada kitsamana, sest see hõlmab ainult sellist närvivapustust, mis kaasneb isikukahjuga. Diplomaatilisel istungjärgul ei õnnestunud leida sellist prantsuskeelset fraasi, mis oleks selgemini edasi andnud seda, et punktis j esitatud erand hõlmab närvivapustust isegi juhul, kui see on ainus kantud kahju, hõlmamata ühtlasi riivatud tundeid või kahju isiku mainele (näiteks laim), nagu väljendi „*dommages moraux*“ üksi kasutamine

tekitamisega⁹⁵ seotud nõuded, mis ei tulene lepingulistest suhetest. Seda erandit ei kohaldata lepingujärgsete nõuete suhtes (mis tahes olukorras) ega ka selliste nõuete suhtes, mis on seotud kahju õigusvastase tekitamisega tulenevalt lepingulistest suhetest. Seega on sellisel väljajätmisel praktikas vaid piiratud mõju.

67. **Kinnisasjaga seotud küsimused.** Punkti l kohaselt ei kuulu konventsiooni kohaldamisalasse kinnisasja õigused ja õigused kasutada kinnisasja. Viidet asjaõigusele tuleks tõlgendamisel seostada vaid menetlusega, mis käsitleb kinnisasja omandiõigust või muid kinnisasja õigusi, mitte aga kinnisasja käsitleva menetlusega, mille ese ei ole asjaõigus. Seega ei hõlma konventsioon kinnisvarale tekitatud kahjuga seotud menetlusi (kuigi sellised menetlused võivad olla kohaldamisalast välja arvatud punkti k alusel) ega ka maamüügilepingute rikkumisega seotud kahjunõudeid⁹⁶.

68. Kinnisvara rendilepingud on kohaldamisalast välja jäetud mitmel põhjusel. Esiteks kohaldatakse mõnes riigis nende suhtes eriõigusnorme, millega soovitakse kaitsta rentnikku. Sel määral, mil neid õigusnorme kohaldatakse eraisiku eluaseme suhtes, kujutab rentnik endast tarbijat artikli 2 lõike 1 punkti a tähenduses ja leping tuleks selle sätte kohaldamisalast välja jätta. Kuid õigusnorme võidakse kohaldada ka muudes olukordades. Teiseks ilmnes diplomaatilise istungi järgu arutelude käigus, et mõnes jurisdiktsioonis kuulub osa rendilepinguid asjaõiguse alla ja seega jääksid need konventsiooni kohaldamisalast välja punkti l alusel. Leiti, et konventsiooni tuleks kohaldada kõigi rendilepingute suhtes ühtemoodi olenemata sellest, kuidas neid lepinguid iseloomustatakse riigi õiguse alusel⁹⁷.

69. Konventsiooni kohaldamisalast ei jää välja menetlused, mis on seotud kinnisvaraga vaid kaudselt – näiteks kui need käsitlevad ostja ja müüja õigusi ja kohustusi äriühingu müügilepingu alusel, isegi kui see hõlmab kohustust anda üle ruumide rendileping. Samal ajal jäävad kohaldamisalasse rendileandja ja rentniku vahelised menetlused, mis käsitlevad renditingimusi.

70. **Juriidilised isikud.** Punktiga m jääb kohaldamisalast välja juriidiliste isikute kehtivus, tühisus või likvideerimine ning nende organite otsuste kehtivus⁹⁸. Leiti, et ei ole soovitatav, kui sellised küsimused, mis hõlmavad sageli kolmandate isikute õigusi, jäävad välja nende kohtute pädevusest, kes muidu oleksid pädevad

selliseid küsimusi menetlema, liiati kuna sellised küsimused kuuluvad sageli kohtu ainupädevusse.

71. **Intellektuaalomand.** Punkte n ja o kohaldatakse intellektuaalomandi suhtes. Mõlemas punktis eristatakse ühelt poolt autoriõigust ja sellega kaasnevaid õigusi ning teiselt poolt kõiki muid intellektuaalomandi õigusi. Neid käsitletakse eraldi.

72. **Autoriõigus ja sellega kaasnevad õigused.** Autoriõigus ja sellega kaasnevad õigused on täiel määral konventsiooniga hõlmatud. Selle alla kuuluvad selliste õiguste kehtivuse või rikkumisega seotud menetlused. Kuna aga kohtuotsust on konventsiooni alusel võimalik tunnustada või täita vaid isikute puhul, kes on seotud kohtualluvuse kokkuleppega, ei saa kehtivust käsitleval kohtuotsusel olla konventsiooni alusel asjaõiguslikku mõju⁹⁹.

73. **Kaasnevad õigused.** Kaasnevate õiguste (*related rights*) tähistamiseks kasutatakse inglise keeles mõnikord ka terminit *neighbouring rights*. Kaasnevad õigused on näiteks¹⁰⁰ esinejate (näiteks näitlejate ja muusikute) õigused nende etteastete puhul, helisalvestiste (näiteks kassettide ja CDde) produtsentide õigused nende salvestiste puhul ning ringhäälinguorganisatsioonide õigused nende raadio- ja telesaadete puhul¹⁰¹.

74. **Muud intellektuaalomandi õigused**¹⁰². Punkte n ja o kohaldatakse ainult intellektuaalomandi õiguste suhtes, välja arvatud autoriõigus ja sellega kaasnevate õigused. Punktiga n jäetakse konventsiooni kohaldamisalast välja intellektuaalomandi õiguste kehtivus. Punktiga o jäetakse välja selliste õiguste rikkumine, kuigi selle puhul kehtib oluline erand. Neid kahte teemat käsitletakse eraldi.

75. **Kehtivus.** Intellektuaalomandi õiguste – peale autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste – kehtivust käsitlevad menetlused on konventsiooni kohaldamisalast välja jäetud. Seega ei kuulu sellise õiguse kehtetuks tunnistamise menetlused või sellise õiguse kehtivuse või kehtetuse tunnistamise menetlused konventsiooni kohaldamisalasse. Siiski on artikli 2 lõikes 3 sõnaselgelt sätestatud, et konventsiooniga hõlmatud küsimusi käsitlevaid menetlusi ei jäeta kohaldamisalast välja pelgalt seetõttu, et eelkõige käsitletakse intellektuaalomandi õiguse kehtivust. Seetõttu ei ole intellektuaalomandi litsentsilepingu täitmise menetlus kohaldamisalast välja arvatud pelgalt sellepärast, et kostja tõstatab kaitsena

seda oleks teinud. Sellepärast nõuti, et seletuskirja tuleks sõnaselgelt kirja panna istungi järgu kavatsused, mitte aga laiendada prantsuskeelses tekstis esitatud erandit võrreldes ingliskeelses tekstis kehtestatud erandiga.

⁹⁵Ingliskeelne termin *delict* tähistab tsiviilõiguslikku mõistet, mis on analoogne tavaõigussüsteemides kasutatava ingliskeelse mõistega *tort*.

⁹⁶Asjaolu, et kohus peab võib-olla tegema otsuse eelkõige, mis käsitleb õigust maale, ei mõjutaks seda: vt artikli 2 lõige 3.

⁹⁷Vt kahekümnenda istungi järgu protokoll nr 13, II komisjon: punktid 46–87, eelkõige punktid 56, 76, 84 ja 86.

⁹⁸Sama fraas on (natuke teises sõnastuses) kasutusel ka konventsiooni 1999. aasta esialgse eelnõu artikli 12 lõikes 2. Nygh' ja Pocari seletuskirjas on seda käsitlevad märkused esitatud lk 65 ja 66.

⁹⁹ *In rem*-mõju nimetatakse mõnikord ka *erga omnes*-mõjuks.

¹⁰⁰ Vt intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping, 1994, II osa 1. jagu; samuti Ülemaailmse Intellektuaalomandi Organisatsiooni esituste ja fonogrammide leping 1996; fonogrammitootjat fonogrammi loata paljundamise vastu kaitsev konventsioon (Genf 1971); ning teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvaheline konventsioon (Rooma 1961).

¹⁰¹ Vt intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping, artikkel 14.

¹⁰² Käesoleva seletuskirja järgmistes punktides on käsitletud ainult intellektuaalomandi õigusi, välja arvatud autoriõigus ja sellega kaasnevad õigused.

õiguse kehtetuse küsimuse. Samal ajal on artikli 10 lõikes 1 sätestatud, et esialgse kehtivuse küsimuses tehtud eelotsust ei ole võimalik iseseisvalt teises osalisriigis tunnustada¹⁰³. Teisalt on võimalik konventsiooni alusel tunnustada ja täita lõplikku kohtuotsust,¹⁰⁴ mis on tehtud kohtualluvuse kokkuleppe alusel litsentsilepingu kohta ja millega näiteks nähakse ette mingi rahasumma maksmine¹⁰⁵.

76. Intellektuaalomandi lepingud. Konventsiooni kohaldatakse selliste intellektuaalomandi õigusi käsitlevate lepingute suhtes nagu litsentsilepingud, levitamislepingud, ühissetevõttelepingud, agendilepingud ja intellektuaalomandi õiguse arendamise lepingud. Nende lepingute alusel algatatud menetlused – näiteks menetlus litsentsitasu maksmiseks litsentsilepingu alusel – kuuluvad konventsiooni kohaldamisalasse.

77. Kehtetusele tuginemine kaitstes¹⁰⁶. Lepingust tuleneva menetluse puhul võib kostja väita, et intellektuaalomandi õigus on kehtetu. Kui hageja lepingujärgne õigus – näiteks õigus saada litsentsitasu – sõltub intellektuaalomandi õiguse kehtivusest, peab kohus tegema otsuse kehtivuse kui eelküsümise kohta enne, kui ta saab teha otsuse põhiküsimuses. Nagu eespool selgitatud, ei tähenda see seda, et menetlus ei kuulu enam konventsiooni kohaldamisalasse. Artikli 10 lõikes 3 on sätestatud konkreetsed normid, mis käsitlevad kohtuotsuse tunnustamist ja täitmist¹⁰⁷.

78. Vastuhagi õiguse kehtetuks tunnistamiseks. Selmet käsitleda kaitse raames õiguse kehtetust, võib kostja esitada vastuhagi intellektuaalomandi õiguse kehtetuks tunnistamiseks. Selline hagi ei kuulu konventsiooni kohaldamisalasse, sest selle ese oleks õiguse kehtivus. Asjaolu, et selline vastuhagi esitati, ei tähenda aga, et lepinguga seotud hagi ei kuulu enam konventsiooni kohaldamisalasse.

79. Rikkumine. Rikkumismenetlused (mis on seotud intellektuaalomandi õigustega, välja arvatud autoriõigus ja sellega kaasnevad õigused) on kohaldamisalast välja jäetud, kuid mitte juhul, kui menetlus algatatakse sellise pooltevahelise lepingu rikkumise suhtes, mis on seotud kõnealuste õigustega, või kui selle oleks võinud algatada sellise lepingu rikkumise tõttu¹⁰⁸. See tähendab, et esiteks peab poolte vahel olema intellektuaalomandi õigusega seotud leping. Tavaliselt sisaldub selles lepingus kohtualluvuse kokkulepe. Teiseks peab menetlus olema seotud kas selle lepingu rikkumisega või peab olema tegu menetlusega, mille oleks isegi õigusvastase kahju

tekitamisega seoses võinud algatada lepingu rikkumise eest¹⁰⁹.

80. Näide. Parim näide on litsentsileping. Eeldame, et lepinguga antakse litsentsisaajale õigus kasutada intellektuaalomandi õigust teatud konkreetsel viisil. Kui ta kasutab õigust lepinguga keelatud viisil, on ta lepingut rikkunud. Kui litsentsiandja kaebab ta lepingu rikkumise eest kohtusse, kuulub menetlus konventsiooni kohaldamisalasse. Ent kui litsentsiandja eelistab esitada hagi kahju õigusvastase tekitamise alusel, kuulub ka selline menetlus konventsiooni kohaldamisalasse: selle hagi oleks võinud esitada ka lepingu rikkumise eest.

81. See reegel on oluline mitmel põhjusel. Mõnes riigis peavad pooled esitama vaid faktid: kohus on see, kes määrab kindlaks sobiva õigusliku liigituse. See, kas kohus valib lepingu rikkumise või kahju õigusvastase tekitamise, sõltub sellest, kumba asjaolu on lihtsam tõendada. Mõnes riigis otsustavad pooled ise, kas esitada hagi lepingu rikkumise või kahju õigusvastase tekitamise eest. Emma-kumma võimaluse kasuks otsustamisel võib neil olla hea põhjus (näiteks võimalus saada suuremat kahjutasu). Valiku tegemine ei peaks sõltuma juhuslikest kaalutlustest selle üle, kas juhtum kuulub konventsiooni alla või mitte.

82. Avalikud registrid. Punktiga p jääb kohaldamisalast välja avalikes registrites sisalduvate kannete kehtivus¹¹⁰. Osa inimesi ei pruugi seda käsitada tsiviil- või kaubandusajana. Kuid kuna mõnes rahvusvahelises dokumendis¹¹¹ on ette nähtud ainupädevus menetluste puhul, mille ese on selliste kannete kehtivus, leiti, et igasuguste kahtluste vältimiseks on otstarbekam see küsimus sõnaselgelt kohaldamisalast välja jätta.

83. Kindlustus. Kindlustuslepingud (või edasikindlustuslepingud) ei jää konventsiooni kohaldamisalast välja pelgalt sellepärast, et need on seotud ühega lõikes 2 osutatud küsimustest. Asjaolu, et sellise lepinguga kaetud risk ei kuulu konventsiooni kohaldamisalasse, ei tähenda veel, et kindlustusleping oleks samuti kohaldamisalast välja jäetud. Seega jääb meritsi veetud kauba kindlustus kohaldamisalasse artikli 2 lõike 2 punkti f alusel ning tuumakahjustusega seotud vastutuse kindlustus artikli 2 lõike 2 punkti i alusel. See on selgelt sätestatud artiklis 17¹¹².

84. Vahekohtumenetlused. Lõikega 4 on kohaldamisalast välja jäetud vahekohtumenetlused ja

¹⁰³ Vt punktid 194–196.

¹⁰⁴ Lõpliku kohtuotsuse ja eelküsümise kohta tehtud eelotsuste eristamiseks vt punktid 194 ja 195.

¹⁰⁵ Vt ka artikli 10 lõige 3, mida on käsitletud punktides 197–201.

¹⁰⁶ Vt ka punkt 37.

¹⁰⁷ Vt punkt 197 jj.

¹⁰⁸ Rikkumismenetlused artikli 2 lõike 2 tähenduses hõlmavad menetlusi, mis on algatatud hüvitise saamiseks sellise tegevuse eest, mis toimub taotluse avaldamise ja intellektuaalomandi õiguse registreerimise avaldamise vahel, hagisid, mis on esitatud eesmärgiga teada anda, et rikkumist ei ole toimunud, ning hagisid, mis on esitatud eesmärgiga teha kindlaks eelmise kasutaja õigus kasutada leiutist või kinnitada seda õigust. Vt kahekümnenda istungjärgu protokoll nr 7, II komisjon, punktid 39–40.

¹⁰⁹ Ainus olukord, kus punktiga o jäetakse välja küsimus, mis muidu kuuluks konventsiooni kohaldamisalasse, tekib siis, kui kohtualluvuse kokkulepet kohaldatakse rikkumiste suhtes, mis ei kujuta endast selle lepingu rikkumist, milles see kokkulepe sisaldub, või mis ei kujuta endast mõne muu pooltevahelise lepingu rikkumist, või siis, kui pooled sõlmisid kohtualluvuse kokkuleppe seoses rikkumisega, mis oli juba aset leidnud ega olnud seotud ühegi pooltevahelise lepinguga. Selliseid kokkuleppeid esineb harva.

¹¹⁰ Sama fraas on (natuke teises sõnastuses) kasutusel ka konventsiooni 1999. aasta esialgse eelnõu artikli 12 lõikes 3. Nygh' ja Pocari seletuskirjas on seda käsitlevad märkused esitatud lk 66.

¹¹¹ Näiteks Brüsseli määruse artikli 22 lõige 3.

¹¹² Vt punktid 221–227.

sellega seotud menetlused¹¹³. Seda sätet tuleks tõlgendada laialt ja see hõlmab kõiki menetlusi, mille käigus kohus aitab kaasa vahekohtumenetlusele – näiteks kui otsustatakse, kas vahekohtukokkulepe on kehtiv või mitte; kui pooltel palutakse kasutada vahekohtu abi või lõpetada vahekohtumenetlus; kui vahekohtu otsused tunnistatakse kehtetuks, neid muudetakse, tunnustatakse või täidetakse; kui määratakse ametisse või vabastatakse ametist vahekohtunikke; või kui pikendatakse vahekohtuotsuse tegemise tähtaega. Selle sättega soovitakse tagada, et kehtiv konventsioon ei oleks vastuolus vahekohtumenetlust käsitlevate kehtivate dokumentidega¹¹⁴.

85. **Valitsused.** Artikli 2 lõikes 5 nähakse ette, et kohtuvaidlus ei jää konventsiooni kohaldamisalast välja üksnes seetõttu, et üks menetlusosaline on riik, sealhulgas riigi valitsus, valitsusasutus või riiki esindav isik¹¹⁵. Siiski ei kuulu menetlus konventsiooni kohaldamisalasse siis, kui see on algatatud sellise kohtualluvuse kokkuleppe alusel, mis on sõlmitud asjas, mis ei ole tsiviil- või kaubandusasi¹¹⁶. Seega on riigiasutusel õigus konventsioonist tulenevatele hüvedele ja kohustus täita sellest tulenevaid ülesandeid, kui ta tegeleb kaubandustegevusega, ent need õigused ja kohustused puuduvad, kui riigiasutus tegutseb oma riiklikke kohustusi täites¹¹⁷. Üldreeglina võib öelda, et kui riigiasutus teeb midagi sellist, mida võib teha ka tavakodanik, on juhtum tõenäoliselt seotud tsiviil- või kaubandusajaga. Kui aga riigiasutus täidab oma valitsemisülesandeid, mida tavakodanik täita ei saaks, siis ei ole juhtum tõenäoliselt tsiviil- või kaubandusajaga seotud.

86. Seda aitavad paremini mõista kaks näidet. Kui valitsusasutus (ministeerium) kuulutab välja hanke dokumentide printimiseks vajaliku paberi soetamiseks ja leping (mis sisaldab kohtualluvuse kokkulepet) antakse välisriigi äriühingule, võib peaaegu kindel olla, et selle lepinguga seotud menetlused kuuluvad konventsiooni kohaldamisalasse. Kui aga välisriigi kodanik allkirjastab riiki sisenedes lepingu (mis sisaldab kohtualluvuse kokkulepet), millega ta nõustub tasuma mis tahes rahatrahve (kriminaalkaristus), mis võidakse talle määrata tema tegevuse tõttu selles riigis, jääksid selle lepinguga seotud menetlused peaaegu kindlasti konventsiooni kohaldamisalast välja¹¹⁸.

87. **Osalisriikide immuniteetid.** Artikli 2 lõike 6 kohaselt ei mõjuta konventsioon riikide või rahvusvaheliste organisatsioonide või nende varaga seotud privileege ega immuniteete¹¹⁹. See säte lisati

konventsiooni sellepärast, et osa saadikute arvates võis artikli 2 lõiget 5 tõlgendada nii, nagu see mõjutaks neid küsimusi. Artikli 2 lõige 6 lisati eesmärgiga selgitada, et see ei ole nii¹²⁰.

88. **Menetlusõigus.** Konventsiooniga ei tahetud mõjutada osalisriikide menetlusõigust, välja arvatud juhul, kui sõnaselgelt on öeldud teisiti. Väljaspool neid valdkondi kohaldatakse sarnaselt varasema praktikaga riigi enda menetlusõigust ja seda isegi konventsiooniga seotud menetluste puhul¹²¹. Allolevates punktides on esitatud selle kohta näiteid, ehkki need ei ole ammendavad.

89. Konventsioon ei kohusta osalisriiki kasutama õiguskaitsevahendit, mida ei ole tema riigi õigusega ette nähtud, isegi kui osalisriik peab täitma välisriigi kohtuotsust, millega selline õiguskaitsevahend ette nähti. Osalisriigid ei pea konventsiooni kohaldamiseks looma uut liiki õiguskaitsevahendeid. Küll aga peaksid nad kohaldama oma riigi õiguse alusel olemasolevaid täitemeeteid, et jõustada välisriigi kohtuotsus võimalikult suurel määral.

90. Konventsioon ei mõjuta tähtaegu, mille jooksul tuleb riigi õiguse kohaselt algatada menetlus või astuda muid samme. Kohtualluvuse kokkuleppe alusel toimuvad menetlused või selle kokkuleppe kohased kohtuotsuse täitmise menetlused tuleb algatada riiklikes õigusaktides esitatud tähtaegade jooksul. See kehtib nii sisuliste kui ka menetluslike küsimustega seotud tähtaegade kohta.

91. Konventsioon ei mõjuta riikide norme, mis käsitlevad kohtumenetluse algatamise või selle raames enda kaitsmise õigust. Seega, kui taotluse saanud riigi õiguse kohaselt ei ole juriidilise isiku staatusest üksusel õigust osaleda kohtuvaidluses, ei saa see üksus esitada taotlust konventsiooni alusel kohtuotsuse täitmiseks isegi juhul, kui otsuse teinud kohus on leidnud, et see üksus võiks sellise taotluse esitada.

92. Riikide õiguses on sätestatud, millal ja millistel tingimustel on võimalik esitada apellatsioon või kasutada muid samalaadseid õiguskaitsevahendeid. Selle näideteks on apellatsioon sama riigi kõrgema astme kohtule; pöördumine Euroopa Ühenduste Kohtu poole ühenduse õiguse tõlgendamiseks, sealhulgas selliste konventsioonide tõlgendamiseks, mille osalisriik ühendus on; pöördumine erikohtusse eesmärgiga saada otsus põhiseaduslikes küsimustes; ning pöördumine patendiameti või mõne muu ametiasutuse poole patendi kehtivuse kohta otsuse saamiseks. Riiklikke tõendamist käsitlevaid norme kohaldatakse isegi kohtualluvuse

¹¹³ Identne säte on esitatud konventsiooni 1999. aasta esialgse eelnõu artikli 1 lõike 2 punktis g. Nygh' ja Pocari aruandes on seda käsitletud lk 35.

¹¹⁴ Mõne vahekohut käsitleva lepingu ja kohtualluvuse kokkuleppeid käsitleva konventsiooni vaheliste seoste kohta vt A. Schulz, „The Future Hague Convention on Exclusive Choice of Court Agreements and Arbitration”, ettevalmistav dokument nr 32, juuni 2005, edastatud 2005. aasta juunis toimunud kahekümnenädalale istungjärgule.

¹¹⁵ See säte on võetud konventsiooni 1999. aasta esialgse eelnõu artikli 1 lõikest 3 (kus see on kasutusel natuke teises sõnastuses). Nygh' ja Pocari aruandes on seda käsitlevad märkused esitatud lk 35 ja 36.

¹¹⁶ Vt artikli 1 lõige 1 ja punktis 49 esitatud käsitus.

¹¹⁷ Vt kahekümnenädalale istungjärgu protokoll nr 15, II komisjon, punkt 58.

¹¹⁸ Selliste küsimuste käsitlemisel tuleb meeles pidada, et väljend „tsiviil- ja kaubandusajad” on konventsioonis kasutatud kujul autonoomne mõiste, mis ei sõltu selle mõiste tähendusest riikide õiguses või teistes konventsioonides.

¹¹⁹ See säte on võetud konventsiooni 1999. aasta esialgse eelnõu artikli 1 lõikest 4. Nygh' ja Pocari seletuskirjas on seda käsitlevad märkused esitatud lk 36.

¹²⁰ *Ibid.*

¹²¹ Tunnustamise ja täitmise puhul on seda selgitatud artiklis 14, kus on sätestatud, et kohtuotsuse tunnustamise ja täitmise menetlus toimub taotluse saanud riigi õiguse alusel.

kokkuleppe olemasolu ja konventsiooni vorminõuete täitmise tõendamiseks.

Artikkel 3 Erandliku kohtualluvuse kokkulepped

93. **Määratlus: viis tingimust.** Kui riik ei ole artikli 22¹²² kohase deklaratsiooniga otsustanud teisiti, kohaldatakse konventsiooni ainult erandliku kohtualluvuse kokkulepete suhtes. Artikli 3 punktis a esitatakse sellise kokkuleppe määratlus. See sisaldab järgmisi tingimusi: esiteks peab kahe või enama poole vahel olema sõlmitud kokkulepe; teiseks peavad olema täidetud punktis c nimetatud vorminõuded; kolmandaks tuleb kokkuleppega määrata ühe riigi kohtud või ühe riigi üks konkreetne kohus või mitu konkreetset kohut kõigi teiste kohtute pädevuse välistamiseks; neljandaks peab/peavad määratud kohus/kohtud asuma osalisriigis; ning viimaks peavad kohtud olema määratud selleks, et lahendada konkreetsest õigussuhtest tekkinud või tekkivaid vaidlusi¹²³.

94. **Esimene tingimus.** Kohtualluvuse kokkulepet ei saa teha ühepoolsest: sõlmida tuleb kokkulepe. Seda, kas nõusolek on olemas, otsustatakse tavaliselt valitud kohtu asukohariigi õiguse, sealhulgas selle kollisiooninormide alusel,¹²⁴ kuigi mõnel juhul tehakse pädevus kindlaks ka muude õigussüsteemide alusel¹²⁵.

95. Konventsioon tervikuna muutub aga kohaldatavaks vaid juhul, kui on olemas kohtualluvuse kokkulepe, ja see eeldab, et täidetud on nõusolekuga seotud põhilised faktilised tingimused. Kui tavapäraste normide kohaselt on need tingimused täitmata, on kohtul õigus välisriigi õigust kaalumata eeldada, et konventsiooni ei ole võimalik kohaldada.

96. Allpool on esitatud selle kohta näide¹²⁶. Isik X, kelle elu- või asukoht on Panamas, saadab omaalgatusliku e-kirja isikule Y, kelle elu- või asukoht on Mehhikos, ning pakub selles kirjas tingimusi, mis on isiku Y jaoks ülimalt ebasoodsad. Pakkumine sisaldab kohtualluvuse kokkulepet Ruritaania (väljamõeldud riik) kohtute kasuks ja e-kirja lõpus on järgmine tekst: „Kui Te ei ole vastanud seitsme päeva jooksul, siis loetakse, et Te olete selle pakkumisega nõustunud.” Isiku Y rämpspostivastane tarkvara kustutab selle e-kirja ja isik Y ei loegi seda. Seitsme päeva pärast väidab isik X, et sõlmitud on leping, mis sisaldab kohtualluvuse kokkulepet, ja algatab menetluse Ruritaania kohtus. Kui erinevalt kõigi muude maailma riikide õigusest on Ruritaania õigusnormide põhjal see leping jõustunud ja

kohtualluvuse kokkulepe kehtib, oleks teistel riikidel, sealhulgas Mehhikol, ikkagi õigus käsitada kohtualluvuse kokkulepet kehtetuna.

97. Kui algsed pooled nõustuvad kohtualluvuse kokkuleppega, võib kokkulepe olla siduv kolmandate isikute suhtes, kes ei ole väljendanud oma sõnaselget nõustumist selle kokkuleppega, kui nende menetluse algatamise õigus sõltub sellest, kas nad võtavad üle ühe algse poole õigused ja kohustused. See, kas tegemist on sellise juhtumiga, sõltub riigi õigusest¹²⁷.

98. **Teine tingimus.** See on seotud kohtualluvuse kokkuleppe vormiga. Asjakohased normid on sätestatud kõnealuse artikli punktis c ja neid käsitletakse allpool.

99. **Kolmas tingimus.** Selle kohaselt peab valik olema erandlik: kohtualluvuse kokkuleppega tuleb määrata¹²⁸ ühe riigi kohtud või ühe riigi üks konkreetne kohus või mitu konkreetset kohut, kellel on *ainupädevus*. Seda küsimust vaadeldakse allpool seoses punktiga b, mille kohaselt on tegemist erandliku kohtualluvuse kokkuleppega juhul, kui pooled ei ole sõnaselgelt kokku leppinud teisiti¹²⁹.

100. **Neljas tingimus.** Konventsiooni kohaldatakse ainult osalisriikide kohtualluvuse kokkulepete suhtes: kokkulepped, millega määratakse konventsiooni osaliseks mitteoleva riigi kohtud (või üks konkreetne kohus või mitu konkreetset kohut), ei kuulu konventsiooni kohaldamisalasse. Oletame näiteks¹³⁰, et pooled, kellest ühe elu- või asukoht on Peruu ja teise oma Venezuelas, sõlmivad kohtualluvuse kokkuleppe, millega määratakse kohtuks konventsiooni osaliseks mitteoleva riigi X kohtud. Kui peruulane kaebab venezuelalase Venezuelas kohtusse, ei nõuta Venezuela kohtult artikli 6 kohaldamist (mille kohaselt peaks see kohus võib-olla peatama menetluse või lükkama kaebuse tagasi)¹³¹. Kui menetlus algatatakse valitud riigi X kohtus, ei pea Peruu või Venezuela kohus konventsiooni kohaselt tolle riigi kohtu tehtud otsust tunnustama¹³².

101. **Viies tingimus.** See tingimus tähendab, et kohtud tuleb määrata konkreetsest õigussuhtest tekkinud või tekkivate vaidluste lahendamiseks. Selle sättetega tehakse selgeks, et kohtualluvuse kokkulepet on võimalik kasutada juba tekkinud vaidluste lahendamiseks. Kokkulepe võib hõlmata ka tulevikus tekkivaid vaidlusi, kui need on seotud konkreetse õigussuhtega. Lisaks lepingus sisalduvatele nõuetele võib kohtualluvuse kokkuleppe kätkeda ka näiteks kahju õigusvastase tekitamisega seotud nõudeid,

¹²² Artikliga 22 lubatakse riigil esitada deklaratsioon eesmärgiga kohaldada vastastikkusele tuginedes tunnustamist ja täitmist käsitlevat peatükki kohtuotsuste suhtes, mille on teinud kohus, kes määrati mitteerandliku kohtualluvuse kokkuleppega. Vt punkt 240 jj.

¹²³ Mõistagi peab kohtualluvuse kokkulepe peab olema asjaomasel hetkel kehtiv ja kohaldatav. Kui see kokkulepe enam ei kehti – näiteks sellepärast, et pooled on otsustanud selle lõpetada –, ei ole enam tegemist kohtualluvuse kokkuleppega konventsiooni tähenduses.

¹²⁴ Artikli 5 lõige 1, artikli 6 punkt a ja artikli 9 punkt a.

¹²⁵ Artikli 6 punktis b on viidatud hagi saanud kohtu asukohariigi õigusele ja artikli 9 punktis b taotluse saanud riigi õigusele. Pädevuse suhtes kohaldatakse seega kahte õigusnormi: vt punkt 150.

¹²⁶ Tuleb meeles pidada, et kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, eeldatakse kõikides käesoleva seletuskirja näidetes,

et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

¹²⁷ Vt kahekümnenda istungjärgu protokoll nr 2, II komisjon, punktid 2–10. Vt punkt 142.

¹²⁸ Kui asja kaitstakse pelgalt sisuliselt, ilma et esitataks vastuväiteid kohtualluvuse kohta, siis sellega iseenesest ei saa kohus veel konventsiooni alusel pädevust, sest sellega ei määrataks seda kohut artikli 3 tähenduses.

¹²⁹ Vt punktid 102–104.

¹³⁰ Tuleb meeles pidada, et kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, eeldatakse kõikides käesoleva seletuskirja näidetes, et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

¹³¹ Kuid ta võib peatada menetluse või kaebuse tagasi lükata oma riigi õiguse alusel.

¹³² Kuid nad võivad seda teha oma riigi õiguse alusel.

mis tekivad konkreetsest õigussuhtest. Seega võib partnerluslepingus sisalduv kohtualluvuse kokkuleppe klausel hõlmata partnerlusega seotud õigusvastase kahju tekitamise hagi partnerite vahel. See, kas see on nii iga konkreetse juhtumi puhul, sõltub lepingutingimustest.

102. Erandliku kohtualluvuse kokkulepetena käsitatavad kokkulepped. Artikli 3 punktis b on sätestatud oluline reegel (millele viitab juba punktis a sõnastatud kolmas tingimus), et kui pooled ei ole selgesõnaliselt kokku leppinud teisiti, käsitatakse kohtualluvuse kokkulepet, millega määratakse ühe osalisriigi kohtud või ühe osalisriigi üks konkreetne kohus või mitu konkreetset kohut, erandliku kohtualluvuse kokkuleppena¹³³.

103. Selle reegli esimene element seisneb selles, et kohtualluvuse kokkuleppes võib viidata kas osalisriigi kohtutele üldiselt või ühe osalisriigi ühele või mitmele konkreetsele kohtule. Kokkulepet, millega määratakse Prantsusmaa kohtud, käsitatakse seega erandliku kohtualluvuse kokkuleppena konventsiooni tähenduses, kuigi selle kokkuleppega ei täpsustata, milline Prantsusmaa kohus hagi menetlusse võtab, ega välistata sõnaselgelt muude riikide kohtute pädevust. Sel juhul otsustatakse Prantsusmaa õiguse alusel, millises kohtus või millistes kohtutes võib menetluse algatada¹³⁴. Sedalaadi normide raames võib hageja valida ükskõik millise Prantsusmaa kohtu.

104. Kokkulepet, milles osutatakse konkreetsele Prantsusmaa kohtule – näiteks Pariisi kaubanduskohtule –, käsitatakse erandliku kohtualluvuse kokkuleppena¹³⁵. Sama kehtib kokkuleppe puhul, millega määratakse sama osalisriigi kaks või enam konkreetset kohut – näiteks „kas Pariisi kaubanduskohus või Lyoni kaubanduskohus”. Ka see kokkulepe oleks erandliku kohtualluvuse kokkulepe. Kokkulepe, milles on öeldud, et isik A võib esitada isiku B kohta hagi Pariisi kaubanduskohtule ja isik B võib esitada isiku A kohta hagi Lyoni kaubanduskohtule, on samuti konventsiooni mõttes erandliku kohtualluvuse kokkulepe, sest sellega välistatakse kõikide muude riikide kohtute pädevus. Siiski ei käsitletakse kokkulepet konventsiooni tähenduses erandliku kohtualluvuse kokkuleppena, kui need kaks kohut asuksid eri riikides.

105. Asümmeetrilised kokkulepped. Mõnikord koostatakse kohtualluvuse kokkulepe nii, et see on erandlik ühe poole algatatud menetluste suhtes, kuid mitte teise poole algatatud menetluste suhtes. Rahvusvahelised laenulepingud koostatakse sageli sel viisil. Sellises lepingus sisalduvas kohtualluvuse kokkuleppe klauslis võib ette näha, et laenuandja poolt laenusaaaja vastu algatatud menetlusi on ainupädevad menetlema riigi X kohtud; laenusaaaja poolt laenuandja vastu algatatud

menetlusi on pädevad menetlema kas riigi X kohtud või muu riigi kohtud, kellel on pädevus selle riigi õiguse alusel.

106. Diplomaatilisel istungil lepitakse kokku, et selleks, et see kokkulepe jääks konventsiooni kohaldamisalasse, peab see olema erandliku kohtualluvuse kokkulepe olenemata sellest, milline pool menetluse algatab. Seega ei ole sedalaadi kokkulepped, mida nimetati eelmises punktis, konventsiooni seisukohast erandliku kohtualluvuse kokkulepped¹³⁶. Siiski võidakse kohaldada nende suhtes konventsiooni sätteid tunnustamisel ja täitmisel, kui asjaomased riigid on esitanud artikli 22 kohase deklaratsiooni¹³⁷.

107. Mõiste „riik” ühtlustamata õigussüsteemide puhul. Sõnal „riik” võib olla erinev tähendus osalisriigi puhul, kus erinevates territoriaalüksustes kohaldatakse konventsiooniga hõlmatud küsimustes kahte või enamat õigussüsteemi. Sellised osalisriigid on näiteks Kanada, Hiina, Ühendkuningriik või Ameerika Ühendriigid. Artikli 25 kohaselt võib see sõna osutada vastavalt vajadusele kas riigile tervikuna – näiteks Kanadale, Hiinale, Ühendkuningriigile või Ameerika Ühendriikidele – või selle riigi territoriaalüksusele – näiteks Ontariole, Hongkongile, Šotimaale või New Jerseyle. Seepärast on nii klausel, millega määratakse Ameerika Ühendriikide kohtud, kui ka klausel, millega määratakse New Jersey kohtud, konventsiooni kohaselt erandliku kohtualluvuse kokkulepped¹³⁸.

108. Näited erandliku kohtualluvuse kokkulepete kohta. Artikli 3 punktis b on sätestatud, et kui pooled ei ole sõnaselgelt kokku leppinud teisiti, käsitatakse kohtualluvuse kokkulepet, millega määratakse ühe osalisriigi kohtud või ühe osalisriigi üks konkreetne kohus või mitu konkreetset kohut, erandliku kohtualluvuse kokkuleppena. Seetõttu tuleb erandliku kohtualluvuse kokkuleppena käsitada järgmisi lauseid¹³⁹:

- „riigi X kohtud on pädevad menetlema käesolevast lepingust tulenevaid kohtuvaidlusi”;
- „käesolevast lepingust tulenevaid kohtuvaidlusi menetlevad riigi X kohtud”.

109. Näited mitteerandliku kohtualluvuse kohta. Erandliku kohtualluvuse kokkuleppena ei käsitata järgmisi lauseid¹⁴⁰:

- „riigi X kohtutel puudub ainupädevus käesolevast lepingust tulenevate kohtuvaidluste menetlemiseks”;
- „käesolevast lepingust tulenevaid kohtuvaidlusi võivad menetleda riigi X kohtud, kuid see ei välista menetlust mõne

¹³³ Otsuseni jõudnud kohtuasi, kus tehti esimene viide konventsioonile, näib olevat Hongkong and Shanghai Banking Corporation Limited vs. Yusuf Suveyke, 392 F. Supp. 2d 489 (EDNY 2005).

¹³⁴ Vt artikli 5 lõike 3 punkt b.

¹³⁵ Probleeme, mis kerkivad esile siis, kui valitud kohus ei saa hagi menetlusse võtta riigisisese õiguse alusel, on käsitletud allpool: vt punkt 135 jj.

¹³⁶ Vt kahekümnenda istungjärgu protokoll nr 3, II komisjon, punktid 2–11.

¹³⁷ Vt punkt 240 jj. Punktis 109 on esitatud näited muude kokkulepete kohta, mis ei oleks erandliku kohtualluvuse kokkulepped konventsiooni tähenduses.

¹³⁸ Klausel, millega määratakse New Jersey osariigi kohtud või selle osariigi föderaalkohtud, oleks samuti erandliku kohtualluvuse kokkulepe.

¹³⁹ See loetelu ei ole ammendav. Mitteerandliku kohtualluvuse kokkulepete näited on esitatud punktis 104 (viimane lause) ning punktides 105, 106 ja 109.

¹⁴⁰ See loetelu ei ole ammendav.

muu riigi kohtutes, kellel on pädevus selle riigi õiguse alusel”;

- „käesolevast lepingust tulenevaid kohtuvaidlusi võib menetleda riigi X kohus A või riigi Y kohus B, muudel kohtutel see pädevus puudub”;
- „isiku A vastu võib menetluse algatada vaid isiku A elu- või asukohariigis A; isiku B vastu võib menetluse algatada vaid isiku B elu- või asukohariigis B”.

110. **Vorminõuded.** Punktis c käsitletakse vorminõudeid. Need on konventsiooni seisukohast nii vajalikud kui ka piisavad: kohtualluvuse kokkulepe ei kuulu konventsiooni kohaldamisalasse, kui see ei vasta neile nõuetele¹⁴¹. Kui aga kokkulepe vastab neile nõuetele, ei tohi riiklike õigusnormidega kehtestada mingeid muid vorminõudeid. Seega ei saa näiteks osalisriigi kohus keelduda täitmast kohtualluvuse kokkulepet järgmistel põhjustel:

- see on koostatud võõrkeeles¹⁴²;
- kasutatud ei ole kindlat pakku kirjatüüpi;
- kokkulepe on koostatud väikeses kirjas; või
- pooled ei ole kokkulepet allkirjastanud põhilepingust eraldi¹⁴³.

111. Punktis c on sätestatud, et kohtualluvuse kokkulepe tuleb sõlmida või jäädvustada i) kirjalikult või ii) mis tahes sidevahendi abil, mis võimaldab infole hiljem juurde pääseda, et seda kasutada.

112. Kui kokkulepe on koostatud kirjalikult, ei sõltu selle kehtivus asjaolust, kas see on ka allkirjastatud, kuigi allkirja puudumine võib muuta keerulisemaks kokkuleppe kehtivuse tõendamise. Teine võimalik vorm on mõeldud selleks, et hõlmata elektroonilised andmeedastus- või -säilitusviisid. Need kätkevad kõiki tavavõimalusi, tingimusel et andmeid on võimalik kätte saada nii, et tulevikus saab neile viidata ja neid mõista. Siia kuuluvad näiteks e-post ja faks¹⁴⁴.

113. Kokkulepe tuleb kas sõlmida või jäädvustada ühes sellises vormis. Konverents otsustas inglise keeles asendada fraasi *evidenced in writing* („tõendatuna kirjalikult”) fraasiga *documented in writing* („jädvustatuna kirjalikult”), sest esimesest fraasist võib jääda mulje, et artikli 3 punktiga c on kehtestatud tõendamiskohustus. Samuti keeldus konverents kasutamast prantsuse keeles fraasi *confirmé par écrit*, asendades selle fraasiga

documenté par écrit. Põhjenduseks toodi asjaolu, et fraas *confirmé par écrit* võib jätta mulje, et säte viitab tahtlikkusele.

114. Kui kokkulepe on sõlmitud suuliselt ja üks pool on vormistanud selle kirjalikult, ei ole oluline, et tema oli see, kes sellest kasu sai – näiteks sellepärast, et valitud kohus asus tema elu- või asukohariigis. Kuid kõigil juhtudel peavad mõlemad pooled olema algses suulisel kokkuleppes väljendanud oma nõusolekut.

115. Artikli 3 punktis d on sätestatud, et erandliku kohtualluvuse kokkulepet, mis moodustab osa teisest lepingust, käsitletakse lepingu muudest tingimustest sõltumatu kokkuleppena. Seepärast ei saa erandliku kohtualluvuse kokkuleppe kehtivust vaidlustada üksnes seetõttu, et leping, mille osa see kokkulepe on, ei kehti: kohtualluvuse kokkuleppe kehtivus tuleb vastavalt konventsioonis sätestatud kriteeriumidele eraldi kindlaks teha¹⁴⁵. Seega on määratud kohtul võimalik teha otsus lepingu kehtetuse kohta, ilma et kohtualluvuse kokkuleppe kehtivus kaoks. Teisest küljest on loomulikult võimalik, et samadel alustel, millele tuginedes on leping kehtetu, on kehtetu ka kohtualluvuse kokkulepe: kõik sõltub asjaoludest ja kohaldatavast õigusest.

Artikkel 4 Muud mõisted

116. **Kohtuotsus.** Artikkel 4 sisaldab kahte lisamääratlust. Esimesena on artikli 4 lõikes 1 määratletud kohtuotsuse mõiste. Laiemas mõttes hõlmab kohtuotsus igasugust sisulist kohtulahendit, sealhulgas tagaselja tehtud otsust¹⁴⁶. Selle alla ei kuulu menetlusnormid, küll aga määrus kulude kohta (isegi juhul, kui selle on teinud kohtuametnik, mitte kohtunik), eeldusel et see on seotud kohtuotsusega, mida võidakse konventsiooni alusel tunnustada või täita. See ei hõlma esialgseid õiguskaitsevahendeid (ajutisi ja kaitsemeetmeid), sest neid ei käsitata sisulise kohtulahendina¹⁴⁷.

117. **Asukoht.** Artikli 4 lõikes 2 määratletakse üksuse või isiku, välja arvatud füüsiline isik, asukoha mõiste. Määratlust kavatsetakse kohaldada eelkõige äriühingute suhtes ja seda selgitatakse sellest lähtuvalt¹⁴⁸.

118. Asukoha mõiste on oluline artikli 1 lõike 2 (rahvusvahelise juhtumi määratlus kohtualluvuse seisukohast), artikli 20 (teatavad erandid tunnustamisel ja täitmisel) ja artikli 26 kohaldamisel. Samuti võib see olla tähtsal kohal seoses artikliga 19.

119. Diplomaatilisel istungil oli üksuste, välja arvatud füüsilised isikud, asukoha mõiste määratlemisel

¹⁴¹ Mõnes osalisriigis võivad õigusnormid sisaldada kohtualluvuse kokkulepete kohta leebemaid vorminõudeid. Vorminõuded võivad üldse puududa. Konventsiooniga ei takistata sellise riigi kohtul jõustada oma riigi õiguse alusel kehtivaid kohtualluvuse kokkuleppeid isegi juhul, kui need ei vasta artikli 3 punktis c kehtestatud nõuetele. Näiteks kui kohtualluvuse kokkulepe on kehtiv valitud kohtu asukohariigi õiguse alusel, peab see kohus hagi menetluse võtma isegi juhul, kui artikli 3 punktis c kehtestatud vorminõuded ei ole täidetud. Kuid teiste osalisriikide kohtud ei pea konventsiooni artikli 6 alusel hoiduma sellise kohtualluvuse kokkuleppega hõlmatud asja menetlemisest, samuti ei oleks nad kohustatud kohtuotsust tunnustama ja täitma konventsiooni artikli 8 alusel.

¹⁴² Tingimusel, et nõusolek on ikkagi olemas.

¹⁴³ Mõnes õigussüsteemis võivad need nõuded sisalduda riigi enda õiguses.

¹⁴⁴ Selle sätte sõnastamisel on võetud eeskuju ÜRO rahvusvahelise kaubandusõiguse komisjoni 1996. aasta e-kaubanduse mudelseaduse artikli 6 lõikest 1.

¹⁴⁵ Vt artikli 5 lõige 1 ning artiklid 6 ja 9.

¹⁴⁶ Siia kuulub ka kohtule omaseid ülesandeid täitva patendiameti otsus.

¹⁴⁷ Esialgsete õiguskaitsevahendite kohta vt artikkel 7.

¹⁴⁸ Riigi või riigiasutuse asukoht on vaid sellesama riigi territooriumil.

probleemiks see, kuidas ühendada tavaõiguse riikides ja tsiviilõiguse riikides ning ka tsiviilõiguse riigiti kasutatavad erinevad arusaamad¹⁴⁹.

120. Kui tavaõiguses otsustatakse äriühingu siseasjadega seotud teemasid, on tavaliselt oluline äriühingu asukoha järgne õigus¹⁵⁰. Tegemist on õigussüsteemiga, mille alusel äriühing asutatakse ja mille alusel antakse talle juriidilise isiku staatus. Kuid kohtualluvuse seisukohast on tähtsad ka äriühingu peamine tegevuskoht ja juhatuse asukoht¹⁵¹. Viimati nimetatud asukoht on äriühingu juhtimiskeskus; koht, kus tehakse kõige olulisemad otsused. Peamine tegevuskoht on äriühingu majandustegevuse kese. Kuigi tavaliselt need kaks asukohta kattuvad, võivad nad siiski olla ka eri kohtades. Näiteks Londonis asuva peakontoriga (juhatus) kaevandusettevõtja kaevandustegevus võib toimuda Namiibias (peamine tegevuskoht). Kuna tavaõiguse puhul on kõik kolm mõistet olulised, on konventsiooni sätetestatud, et äriühingu asukoht on kõigis kolmes kohas.

121. Kuigi mõnes tsiviilõigussüsteemis käsitletakse ka asutamiskohas kehtivaid õigusnorme kui äriühingu „isiklikku õigust”,¹⁵² lähtutakse valdavalt siiski registrijärgsest asukohast (pr *siège social*). Registrijärgset asukohta käsitletakse ka äriühingu asukohana. Samal ajal on olemas kaks vaatenurka, kuidas registrijärgne asukoht kindlaks määratakse. Esimese puhul vaadatakse õigusdokumenti, mille alusel äriühing asutati (äriühingu põhikiri). Selles on märgitud, kus on äriühingu registrijärgne asukoht. Nisugusel viisil määratud asukoht kannab nimetust *siège statutaire*.

122. *Siège statutaire* ei pruugi siiski olla äriühingu peakontori tegelik asukoht. Teise vaatenurga järgi tuleks aluseks võtta koht, kus asub tegelikult äriühingu juhatus, mida mõnikord tähistatakse terminiga *siège réel*. See vastab tavaõiguses kasutatavale juhatuse asukoha mõistele.

123. Et võtta arvesse kõiki vaatenurki, tuli seega kaasata ka termin *siège statutaire*, mis inglise keelde tõlgituna on *statutory seat*. Kuid see mõiste ei osuta äriühingu asukohale mõne seaduse (ingl *statute*) kohaselt,¹⁵³ vaid selle järgi, kuidas see on kehtestatud äriühingu asutamise

dokumendis, näiteks *põhikirjas*. Tavaõiguses on lähim samaväärne vaste registrijärgne asukoht (ingl *registered office*).¹⁵⁴ Praktikas on riik, kus asub *siège statutaire*, peaaegu alati see riik, mille õiguse alusel see äriühing asutati või moodustati, ning riik, kus asub äriühingu juhatus, on tavaliselt see riik, kus asub äriühingu peamine tegevuskoht. Samal ajal ei ole üldsegi võimatu, et äriühing on asutatud ühes riigis – näiteks Panamas – ning tema juhatus ja peamine tegevuskoht asuvad hoopis teises riigis.

Artikkel 5 Valitud kohtu pädevus

124. Artikkel 5 on üks konventsiooni põhisätteid. Kohtualluvuse kokkuleppel ei oleks kuigi palju väärtust, kui valitud kohus ei võta hagi menetlusse, kui see on talle esitatud. Sellepärast on artikli 5 lõikes 1 sätestatud, et erandliku kohtualluvuse kokkuleppes nimetatud kohus on pädev tegema otsuseid kokkuleppe kohaldamisalasse jäävates kohtuasjades, välja arvatud juhul, kui kokkulepe on määratud kohtu asukohariigi õiguse kohaselt tühine. Artikli 5 lõike 2 kohaselt ei või pädev kohus keelduda oma pädevuse teostamisest põhjusel, et kohtuvaidlus tuleks lahendada teise riigi kohtus^{155, 156}.

125. **Tühisus.** Tühisuse säte on ainus üldiselt kohaldatav erand reeglist, et määratud kohus on kohustatud hagi menetlusse võtma¹⁵⁷. Kokkuleppe tühisuse kohta tehakse otsus asjaomase kohtu asukohariigi õiguse alusel. Fraas „riigi õigus” hõlmab selle riigi kollisiooninorme¹⁵⁸. Seega, kui määratud kohus leiab, et tema asukohariigi kollisiooninormide asemel tuleks kohaldada mõne muu riigi õigust, siis ta seda ka teeb. Selline olukord võib tekkida näiteks juhul, kui valitud kohtu asukohariigi kollisiooninormide kohaselt otsustatakse kohtualluvuse kokkuleppe kehtivuse üle lepingut tervikuna reguleeriva õiguse alusel – näiteks õiguse alusel, mille pooled on nimetanud kohtualluvuse valimise klauslis.

126. Tühisuse sätet kohaldatakse ainult kehtivuse sisuliste (mitte vormiliste) aluste suhtes. Ennekoike on see seotud üldiselt tunnustatud alustega, näiteks pettus, viga, väärtõlgendamine, sund ja pädevuse puudumine¹⁵⁹. Tühisust ei liigitata artikli 3 punktis c sätestatud

¹⁴⁹ Neid küsimusi käsitlev võrdlev arutelu: vt S. Rammeloo, *Corporations in Private International Law*, Oxford University Press 2001, 4. ja 5. peatükk.

¹⁵⁰ Inglismaa kohta vt A. Dicey, J. Morris & L. Collins, *The Conflict of Laws*, 14th ed., L. Collins & specialist editors, Sweet and Maxwell, London 2006, eeskirjad 160(1) ja 161 (lk 1335–1344); Ameerika Ühendriikide kohta vt *First National City Bank vs. Banco Para El Comercio Exterior de Cuba*, 462 U.S. 611, 621; 103 S. Ct. 2591; 77 L. Ed. 2d 46 (1983).

¹⁵¹ Inglismaa õiguse kohta vt A. Dicey, J. Morris & L. Collins, *The Conflict of Laws*, 14th ed., L. Collins & specialist editors, Sweet and Maxwell, London 2006, eeskirja 160(2) (lk 1336).

¹⁵² Näiteks Jaapan ja Madalmaad.

¹⁵³ Sõna „seadus” (ingl *statute*) prantsuskeelne vaste on *loi*.

¹⁵⁴ Ühendkuningriigi ja Iirimaa kohta vt Brüsseli määruse artikli 60 lõige 2.

¹⁵⁵ Nõuet võtta hagi menetlusse ei rikuta, kui kohus keeldub pädevuse kasutamisest põhjusel, et vaidlus tuleks lahendada vahekohtus.

¹⁵⁶ Konventsiooni varasemates eelnõudes, eelkõige 2005. aasta tödokumendis nr 1, oli tollases artiklis 6 sätestatud, et kui valitud kohtu asukohariigi õiguses on nii ette nähtud, võib see kohus menetluse peatada või kaebuse

tagasi lükata (kuid ei ole kohustatud seda tegema), et saada registreerimisjärgse riigi kohtult eelotsus intellektuaalomandi õiguse kehtivuse kohta (see säte oli tegelikult veel keerulisem ja sellest oli mitu versiooni, kuid üldtoodu võtab mõtte kokku). See jäeti välja sellepärast, et seda ei peetud vajalikuks, mitte aga sellepärast, et seisukohad oleksid muutunud. Diplomaatiline istungjärg nõudis, et see tuleks seletuskirjas ära märkida: vt kahekümnenda istungjärgu protokoll, II komisjon: protokoll nr 20, punktid 29–30, ja protokoll nr 24, punktid 19, 21 jj.

¹⁵⁷ Teine erand, mida erijuhtudel kohaldatakse, on esitatud artiklis 19.

¹⁵⁸ Teistsuguse kavatsuse puhul oleks tekstis kasutatud fraasi „riigisisene õigus”.

¹⁵⁹ Pädevus võib hõlmata avalik-õiguslike asutuste pädevust sõlmida kohtualluvuse kokkuleppeid. Artikli 6 punktis b ja artikli 9 punktis b on käsitletud pädevust eraldi, sest peeti vajalikuks, et kohaldataks *nii* hagi saanud kohtu asukohariigi õigust *kui* ka taotluse saanud riigi õigust: vt punkt 150. Ent artiklis 5 *ongi* hagi saanud kohus valitud kohus, seega puudub vajadus seda eraldi käsitleda.

vorminõuete hulka – ja see ei kahanda neid –, mis määratlevad konventsiooniga hõlmatud kohtualluvuse kokkulepped ega jäta vormiga seoses riigi õigusele mingit kohaldamisvõimalust.

127. **Pädevusest loobumine.** Artikli 5 lõike 2 kohaselt ei tohi pädev kohus keelduda oma pädevuse teostamisest põhjusel, et kohtuvaidlus tuleks lahendada teise riigi kohtus. Selle sättega kinnitatakse artikli 5 lõikes 1 sätestatud kohustust. Siiski kohaldatakse artikli 5 lõiget 2 ainult teise riigi kohtu, mitte aga sama riigi kohtu suhtes¹⁶⁰.

128. **Mõiste „riik” tähendus artikli 5 lõike 2 seisukohast.** Mida mõeldakse mõiste „riik” all selles kontekstis? Kui riigil on üks õigussüsteem, siis probleemi ei ole. Kui aga riik koosneb eri territooriumidest, mille suhtes kohaldatakse erinevaid õigussüsteeme – näiteks Ameerika Ühendriigid, Kanada või Ühendkuningriik –, ei ole vastus enam nii selge. Konventsiooni artikli 25 lõike 1 punkti c kohaselt käsitatakse viidet riigi kohtule või kohtutele vajaduse korral viitena asjaomase territoriaalüksuse kohtule või kohtutele¹⁶¹. Sellest järeldub, et artikli 5 lõikes 2 osutatud viidet teise riigi kohtule võib mõista vajaduse korral kui viidet teise territoriaalüksuse kohtule.

129. Millal on asjakohane viidata riigi territoriaalüksusele? See sõltub erinevatest teguritest, sealhulgas suhtest suurema üksuse (näiteks Ühendkuningriik) ja allüksuste (näiteks Inglismaa ja Šotimaa) vahel vastavalt asjaomase riigi õigusele, kuid artikli 5 seisukohast on kõige tähtsam tõenäoliselt kohtualluvuse kokkulepe. Kui selles viidatakse Inglismaa kohtutele, on asjaomaseks territoriaalüksuseks tõenäoliselt Inglismaa ja artikli 5 lõikega 2 võetakse Inglismaa kohtutelt võimalus loobuda pädevusest Šotimaa kasuks: Šotimaa oleks sel juhul teine „riik”. Kui aga kohtualluvuse kokkuleppes viidatakse Ühendkuningriigi kohtutele, tähendab „riik” tõenäoliselt Ühendkuningriiki ja Inglismaa kohtutelt ei saaks artikli 5 lõike 2 alusel võtta võimalust loobuda pädevusest Šotimaa kohtu kasuks.

130. Ameerika Ühendriikide puhul sõltub olukord sellest, kas määratud on osariigi¹⁶² kohus või föderaalne

kohus. Kui kohtualluvuse kokkuleppes on nimetatud New Yorgi osariigi kohtud, osutab sõna „riik” artikli 5 lõikes 2 tõenäoliselt New Yorgi osariigile, mitte Ameerika Ühendriikidele, ning sel juhul on New Yorgi kohtult artikli 5 lõike 2 alusel võetud võimalus loobuda pädevusest näiteks New Jersey kohtu kasuks.

131. Kui kokkuleppes on nimetatud Ameerika Ühendriikide kohtud, ei saa artikli 5 lõikega 2 välistada asja edasiandmist Ameerika Ühendriikide teises osariigis asuvalle föderaalsele kohtule, sest sõna „riik” tähendaks tõenäoliselt Ameerika Ühendriike¹⁶³. Sama kehtib juhul, kui viidatud on konkreetsele föderaalkohtule, näiteks New Yorgi lõunaringkonna föderaalsele ringkonnakohtule. Ka siis tähendaks sõna „riik” tõenäoliselt Ameerika Ühendriike. Sellest tulenevalt ei välistataks artikli 5 lõikega 2 asja edasiandmist Ameerika Ühendriikide teises osariigis asuvalle föderaalsele kohtule¹⁶⁴.

132. **Forum non conveniens.** On olemas kaks õigusdoktriini, millele tuginedes võib kohus leida, et kohtuvaidlust peaks menetlema teise riigi kohus. Esimene neist on *forum non conveniens*¹⁶⁵. Seda doktriini kohaldatakse peamiselt tavaõiguse riikides¹⁶⁶. Selle täpne sõnastus on riigiti erinev, kuid üldjoontes võib öelda, et selle kohaselt on pädeval kohtul õigus peatada menetlus või kaebus tagasi lükata, kui ta leiab, et teine kohus oleks sobivam¹⁶⁷. Menetluse peatamise või kaebuse tagasilükkamise otsus tehakse kaalutusõiguse alusel ja seda tehes vaetakse kõiki konkreetse juhtumiga seotud asjakohaseid tegureid. Doktriini kohaldatakse olenemata sellest, kas menetlus on teises kohtus algatatud või mitte (kuigi see on tegur, mida võib arvesse võtta).

133. **Lis pendens.** Teine doktriin on *lis pendens*. Seda kohaldatakse peamiselt tsiviilõiguse riikides. Selle kohaselt peab kohus peatama menetluse või kaebuse tagasi lükkama, kui samade poolte vahelise sama asjaga on esimesena pöördutud teise kohtu poole¹⁶⁸. Selle doktriini kasutamisel ei lähtuta kaalutusõigusest ega vaeta erinevaid tegureid kõige sobivama kohtu määramiseks ja seda kohaldatakse ainult juhul, kui teises kohtus on juba menetlus algatatud.

¹⁶⁰ Kohtuasja edasiandmine sama riigi kohtute vahel: vt artikli 5 lõike 3 punkt b; seda on käsitletud punktis 139.

¹⁶¹ Seisukoht piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni, näiteks Euroopa Ühenduse kohta: vt artikli 29 lõige 4.

¹⁶² Tuleb meeles pidada, et konventsioonis ja käesolevas seletuskirjas tähendab „osariik” föderaalse riigi territoriaalüksust (näiteks Ameerika Ühendriikide osariik); „riik” tähendab riiki rahvusvahelises tähenduses.

¹⁶³ Tehtavat otsust on õigus tunnustada ja täita konventsiooni alusel, sest selle on teinud kohtualluvuse kokkuleppega määratud kohus: vt artikli 8 lõige 1.

¹⁶⁴ Kuid nõuetekohaselt tuleb siiski arvesse võtta poolte valikut: vt artikli 5 lõike 3 punkt b. Et teada saada, kas tehtavat kohtuotsust oleks õigus tunnustada konventsiooni alusel, vt artikli 8 lõige 5.

¹⁶⁵ Vt J. Fawcett (ed.), *Declining Jurisdiction in Private International Law*, Clarendon Press, Oxford, 1995.

¹⁶⁶ Tegelikult pärineb see Šotimaalt, mis on nii tavaõiguse kui ka tsiviilõiguse riik. Šotimaal kohaldatakse seda ka veel tänapäeval ja see on kasutusele võetud ka tsiviilõigussüsteemides, näiteks Quebecis. Selle doktriini kohaldamine ja muud seadusest tulenevad muudatused kohtualluvuse klauslite kontekstis: vt A. Schulz,

„Mechanisms for the Transfer of Cases within Federal Systems”, ettevalmistav dokument nr 23, oktoober 2003, edastatud 2003. aasta detsembris toimunud erikomisjoni kohtumisele.

¹⁶⁷ Inglismaa õiguse kohta vt A. Dicey, J. Morris & L. Collins, *The Conflict of Laws*, 14th ed., L. Collins & specialist editors, Sweet and Maxwell, London 2006, eeskiri 31(2) (lk 461); Ameerika Ühendriikide õiguse kohta vt American Law Institute, *Second Restatement on Conflict of Laws*, The American Law Institute Publishers, St Paul, Minn. 1971, § 84. Põhjalikum arutelu doktriini *forum non conveniens* kohta, sealhulgas selle mõju kohta kohtualluvuse kokkulepetele vt R. Brand, „Forum Selection and Forum Rejection in US Courts: One Rationale for a Global Choice of Court Convention”, J. Fawcett (ed.), *Reform and Development of Private International Law: Essays in Honour of Sir Peter North*, Oxford University Press 2002, lk 51.

¹⁶⁸ Vt nt Brüsseli määruse artikkel 27, mille kohaselt peab iga kohus, kellele hagi on esitatud hiljem, peatama oma menetluse omal algatusel ja loobuma pädevusest, kui on kindlaks tehtud selle kohtu pädevus, kellele hagi esitati esimesena.

134. Artikli 5 lõikega 2 välistatakse mõlema doktriini kasutamine, kui kohus, kelle kasuks menetlus peatatakse või kaebus tagasi lükatakse, asub teises riigis, sest mõlema doktriini kasutamisel keelduks kohus pädevuse teostamisest põhjusel, et kohtuvaidlus tuleks lahendada teise riigi kohtus.

135. **Esemega seotud kohtualluvus.** Artikli 5 lõike 3 punktis a on sätestatud, et artikkel 5 ei mõjuta riigisiseseid norme, mis käsitlevad nõude eseme või selle väärtusega seotud kohtualluvust. Väljendil „nõude esemega seotud kohtualluvus” võib olla mitu tähendust. Siin viitab see pädevuse jagamisele sama riigi eri kohtute vahel kohtuasja eseme alusel. See ei ole seotud selle kindlaksmääramisega, millise riigi kohtud hagi menetlusse võtavad, vaid küsimusega, millist liiki kohus selle riigi sees menetlusse võtab. Näiteks võivad olemas olla erikohtud selliste asjade menetlemiseks nagu lahutus, maksuküsimused või patendid. Spetsialiseerunud maksukohtul puuduks seega nõude esemega seotud kohtualluvus, et võtta menetlusse lepingurikkumise kohta esitatud hagi. Nii et isegi kui pooled on sõlminud erandliku kohtualluvuse kokkuleppe, millega määratakse selline kohus, ei oleks see kohus konventsiooni alusel kohustatud seda hagi menetlusse võtma.

136. Mõnes föderaalriigis, näiteks Austraalias, Kanadas ja Ameerika Ühendriikides, võib nõude esemega seotud kohtualluvus viidata ka kohtualluvuse määramisele osariigi kohtute ja föderaalkohtute kaupa¹⁶⁹. Üldjuhul võib öelda, et osariigi kohtutel on nõude esemega seotud kohtualluvus kõigil juhtudel, välja arvatud siis, kui on olemas erinorm, millega neilt see pädevus on ära võetud. Föderaalkohtutel on aga pädevus ainult juhul, kui see on neile erinormiga antud. Pooled ei saa neist normidest kõrvale kalduda. Kui nõude esemega seotud kohtualluvust ei eksisteeri, ei saa föderaalkohus asja menetlusse võtta isegi juhul, kui pooled on selle kohtu kohtualluvuses.

137. Mõnes riigis on teatavatel kohtutel pädevus ainult juhul, kui nõude väärtus on mingist summast suurem või väiksem. Kohtualluvuse riigisisese määramise puhul ühes riigis on tegemist nõude esemega seotud kohtualluvusega eespool määratletud tähenduses. Samal ajal ei kasutata osas riikides neid termineid. Artikli 5 lõike 3 punktis a osutatakse konkreetselt nõude väärtusel põhinevale kohtualluvusele. Ka siin kehtivad eelmises punktis nõude esemega seotud kohtualluvuse kohta esitatud märkused.

¹⁶⁹ Üksikasjalik arutelu föderaalse ja riikliku kohtualluvuse kohta Austraalias, Kanadas ja Ameerika Ühendriikides: vt A. Schulz, „Mechanisms for the Transfer of Cases within Federal Systems”, ettevalmistav dokument nr 23, oktoober 2003.

¹⁷⁰ Punktid 88–92.

¹⁷¹ Vt artikli 2 lõige 6.

¹⁷² Vt nt artikli 2 lõige 6.

¹⁷³ Loomulikult kohaldatakse artikli 5 lõike 3 punkti b ka siis, kui kohtuasi antakse ühes kohas kokku tulnud kohtult edasi *samale* kohtule, kes tuleb kokku teises kohas. Selline olukord võib tekkida teatavates riikides, näiteks Kanadas ja Austraalias.

¹⁷⁴ Erandliku kohtualluvuse kokkuleppe mõju, kui asi antakse erinevate juhtumite puhul osariigi kohtult edasi föderaalkohtule selliste Ameerika Ühendriikide õigusnormide kohaselt, mis on jõustunud enne konventsiooni: vt Dixon *vs.* TSE International Inc., 330 F. 3d

138. **Riigisiseseid menetlusnormid.** Nagu eespool¹⁷⁰ öeldud, ei soovitud konventsiooniga mõjutada riigisiseseid menetlusnorme (sealhulgas kohtu sätestatud norme), mis ei ole seotud rahvusvahelise kohtualluvusega või välisriigi kohtuotsuse tunnustamise või täitmise. Mõnega neist normidest võidakse teatavatel tingimustel välistada kohtu võimalus hagi menetlusse võtta. Nõude esemega seotud kohtualluvust käsitlevad normid on vaid üks näide. On ka teisi näiteid: normid, millega võetakse teatavatelt pooltelt (näiteks vaenlase liitlastelt sõja korral) võimalus menetlust alata; normid, millega keelatakse menetluse algatamine teatavate poolte vastu (näiteks riigi immuniteeti / riiklikku puutumatust käsitlevad normid¹⁷¹); normid, millega keelatakse kohtutel teatavate vaidluste menetlemine (näiteks riigidoktriini seadus, mida kohaldatakse Ameerika Ühendriikides); normid, mille kohaselt tuleb menetlus alata konkreetse tähtaja jooksul (kas menetluslikud või sisulised tähtajad); ning normid, mis käsitlevad hagemisõigust või õigust olla hagetud (näiteks normid, mille kohaselt ei saa juriidilise isiku staatusega üksus kohtumenetlust alata). Mõnda neist küsimustest on sõnaselgelt konventsioonis nimetatud,¹⁷² teisi aga mitte. Kuid isegi juhul, kui neid ei ole sõnaselgelt nimetatud – kõike ei ole võimalik hõlmata –, ei ole eesmärk selles, et artikkel 5 peaks neid muid menetlusnorme mõjutama.

139. **Kohtualluvuse määramine riigis.** Artikli 5 lõike 3 punktis b on sätestatud, et artikli 5 lõiked 1 ja 2 ei mõjuta kohtualluvuse määramist asjaomase osalisriigi kohtusüsteemis¹⁷³. Kui pooled ei ole määranud konkreetset kohut – näiteks kui kohtualluvuse kokkuleppes viidatakse pelgalt Madalmaade kohtutele või New Jersey osariigi kohtutele –, ei ole põhjust riigis kohtualluvuse määramist käsitlevaid tavanorme kohaldamata jätta¹⁷⁴.

140. **Konkreetsed kohus.** Isegi kui pooled määravad konkreetse kohtu – näiteks New Yorgi lõunaringkonna föderaalse ringkonnakohtu¹⁷⁵ või Tōkyō ringkonnakohtu –, kohaldatakse ikkagi kohtualluvuse määramist käsitlevaid riigisiseseid norme. Siiski tuleb siin arvesse võtta punkti b viimast lauset, mida kohaldatakse juhul, kui kohtul on kaalutlusõigus kohtuasja edasiandmise osas¹⁷⁶. Selle sätte kohaselt peab määratud kohus võtma nõuetekohaselt arvesse poolte valikut: kui pooled on valinud konkreetse kohtu, ei tohiks kohus suhtuda nende otsusesse kergekäeliselt¹⁷⁷.

396 (5th Cir. 2003); Roberts & Schaefer Co. *vs.* Merit Contracting, Inc., 99 F. 3d 248 (7th Cir. 1996).

¹⁷⁵ Vt punkt 136..

¹⁷⁶ Artikli 5 lõikes 3 ja artikli 8 lõikes 5 kasutatud kujul on sõnal „edasiandmine” üldine tähendus: see ei peegelda terminit, mida kasutatakse erinevates riiklikes õigussüsteemides. Seda sõna kasutatakse alati, kui kohtuasi, mille menetlemist alustati ühes kohtus, antakse edasi teisele kohtule. Edasiandmine võib aset leida selle kohtu määruse alusel, kelle poole pöörduti esimesena (näiteks sõna *transfer* Ameerika Ühendriikide föderaalse menetluse terminoloogias), või selle kohtu määruse alusel, kellele kohtuasi edasi antakse (näiteks sõna *removal* Ameerika Ühendriikide föderaalse menetluse terminoloogias).

¹⁷⁷ Edasiandmise mõju artiklite 6 ja 8 kohaldamisele on käsitletud allpool; vt punktid 156–158 ja 175–181.

141. Artikkel 6 on konventsiooni teine põhisäte. Sarnaselt muude sätetega kohaldatakse seda vaid juhul, kui tegemist on erandliku kohtualluvuse kokkuleppega ja kui valitud kohus asub osalisriigis¹⁷⁸. See säte on mõeldud muudele osalisriigi kohtutele peale valitud kohtu ja selle kohaselt ei tohi need kohtud (välja arvatud teatavates eriolukordades) hagi menetlusse võtta, s.t nad peavad peatama menetluse või lükkama kaebuse tagasi isegi juhul, kui neil on riigi õiguse kohaselt pädevus. See kohustus on ülimalt oluline selleks, et arvestada kohtualluvuse kokkuleppe erandlikku laadi.

142. Artiklit 6 kohaldatakse ainult juhul, kui menetluse pooled on seotud kohtualluvuse kokkuleppega. Tavaliselt peavad nad olema lepingupooled, kuigi, nagu eespool öeldud,¹⁷⁹ on olukordi, kus isik, kes ei ole lepingupool, on sellest olenemata lepinguga ikkagi seotud.

143. Järgmisest näitest¹⁸⁰ ilmneb, kuidas konventsiooni on võimalik kohaldada kohtuasjades, kus on mitu poolt. Eeldame, et isik A, kelle elu- või asukoht on Saksamaal, müüb kauba isikule B, kelle elu- või asukoht on Quebecis (Kanada). Leping sisaldab kohtualluvuse kokkulepet Saksamaa kohtute kasuks. Kaup tarnitakse Quebeci ja isik B müüb selle isikule C, kelle elu- või asukoht on samuti Quebecis. Isikute B ja C vaheline leping ei sisalda kohtualluvuse klauslit. Kui isik C väidab, et kaup on defektne, võib ta kaevata isiku B kohtusse Quebecis. Ta võib kaevata ka isiku A (õigusvastase kahju tekitamine) Quebecis kohtusse (kui Quebeci kohtutel on pädevus sealse õiguse alusel), sest kohtualluvuse kokkulepe ei ole isikute A ja C vahel siduv. Kuid kui isik C kaebab Quebecis kohtusse vaid isiku B, kes soovib seejärel kaasata isiku A kolmanda poolena, ei saa isik B seda teha: kohtualluvuse kokkulepe on siduv isikute A ja B vahel. Konventsiooni artikli 6 kohaselt peab Quebeci kohus peatama igasuguse menetluse või lükkama tagasi kõik kaebused, mille isik B on algatanud või esitanud isiku A vastu¹⁸¹. Konventsioon võib seega olla ülimuslik riigi õigusnormide suhtes, mis konventsiooni puudumisel võimaldaks isiku A kaasamist Quebecis või lubaks kohtul teostada pädevust isiku A vastu esitatud hagi.

144. Artikli 6 kohaselt peab kohus peatama menetluse või lükkama tagasi kaebuse, mille suhtes kohaldatakse erandliku kohtualluvuse kokkulepet. Et teha kindlaks, kas menetluse suhtes kohaldatakse sellist kokkulepet, peab kohus seda tõlgendama. Konventsiooni artikli 3 punkti a kohaselt kohaldatakse kokkulepet vaidluste suhtes, mis on tekkinud või tekivad konkreetsest õigussuhtest. Kokkuleppe tõlgendamisel peab kohus tegema otsuse selle kohta, milline see suhe on ja milliste vaidluste suhtes kokkulepet kohaldatakse. Kohus peab näiteks otsustama, kas laenulepingus sisalduvat kohtualluvuse klauslit kohaldatakse õigusvastase kahju tekitamisega seotud hagi

suhtes, mille laenusaja on esitanud laenuandja vastu seoses lepingu täitmisega väidetavalt kuritahtlikul viisil.

145. Kui menetlus on hõlmatud erandliku kohtualluvuse kokkuleppega, peab kohus peatama menetluse või lükkama kaebuse tagasi, välja arvatud juhul, kui kohaldub üks eranditest.

146. **Viis erandit.** Artiklis 6 on sätestatud viis erandit reeglist, et menetlus tuleb peatada või kaebus tagasi lükata. Kui üks eranditest kehtib, kaob keeld võtta hagi menetlusse. Sel juhul ei ole kohtul konventsiooniga keelatud teostada sellist pädevust, nagu tal on oma riigi õiguse alusel. Artikliga 6 ei sätestata siiski konventsioonipõhist kohtualluvust, samuti ei nõuta, et hagi saanud kohus teostaks mingit pädevust, mis tal on oma riigi õiguse alusel: see õigus, mida kohaldatakse hagi saanud kohtu suhtes, määrab kindlaks, kas kohtul on pädevus või mitte¹⁸² ning kas kohus saab seda pädevust teostada¹⁸³.

147. Artikli 6 punktid a ja b vastavad välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise New Yorgi 1958. aasta konventsiooni 2. artikli lõikes 3 sätestatud kehtetust käsitlevale sättele ning punktid d ja e hõlmavad sama alust nagu New Yorgi konventsiooni eelnimetatud sättes kasutatud väljend „mitte toimiv või seda ei ole võimalik täita”. Artikli 6 punkt c oli vajalik, sest konventsiooni kohaselt ei ole kohtul, kes sai hagi, aga keda ei valitud, tavaliselt võimalik kohaldada oma riigi õigust selleks, et kontrollida kohtualluvuse kokkuleppe kehtivust. Sellepärast tuli ette näha erand juhaks, kui kokkuleppe kehtivusega kaasneks suur ebaõiglus või kui see oleks olulisel määral vastuolus hagi saanud kohtu asukohariigi avaliku korraga. Need erandid võivad tunduda New Yorgi konventsioonis sisalduvatest eranditest keerukamad, kuid lähemal uurimisel selgub, et nad on New Yorgi konventsiooni eranditega sarnased ega ole neist laiaulatuslikumad. See oli ka diplomaatilise istungjärgu selge eesmärk. See, et sätted tunduvad keerukad, tuleneb asjaolust, et diplomaatiline istungjärk püüdis saavutada konventsiooni sätete puhul suuremat selgust ja täpsust, kui on pakutud New Yorgi konventsiooni 2. artikli lõikes 3 esitatud üsna üldiste sätetega. Sellegipoolest võib New Yorgi konventsiooniga seotud kohtupraktika pakkuda konventsiooni tõlgendamisel väärtuslikke suuniseid.

148. Kaks esimest erandit – punktides a ja b – on üsna standardsed, kuid kolmas ja neljas erand – punktides c ja d – on ette nähtud kohaldamiseks vaid kõige erandlikemates olukordades. Kui kahte viimast erandit kasutatakse liiga laialdaselt, satuks ohtu kogu konventsiooni eesmärk.

149. **Esimene erand: tühisus.** Esimese erandi korral on kokkulepe mingitel alustel tühine, sealhulgas seetõttu, et valitud kohtu asukohariigi õiguse kohaselt puudus

¹⁷⁸ See tuleneb artikli 3 punktis a esitatud erandliku kohtualluvuse kokkuleppe mõistest.

¹⁷⁹ Punkt 97.

¹⁸⁰ Tuleb meeles pidada, et kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, eeldatakse kõikides käesoleva seletuskirja näidetes, et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

¹⁸¹ Vt kahekümnenda istungjärgu protokoll nr 2, II komisjon, punktid 11–12.

¹⁸² Kui kohtul puudub igal juhul pädevus oma asukohariigi õiguse alusel, ei pea ta kaaluma, kas kohaldatakse mõnda artiklis 6 sätestatud erandit.

¹⁸³ Näiteks kohtu kohaldatud õiguse kohaselt võib tal olla keelatud kasutada pädevust *lis pendens*’i põhimõtte tõttu.

pädevus¹⁸⁴. See säte on artikli 5 lõike 1 vastaspool¹⁸⁵. Kuid kui artikli 5 lõike 1 alusel on hagi saanud kohus see kohus, kelle pooled valisid oma kokkuleppe alusel ja kes kohaldab oma riigi õigust, siis artikli 6 punkti a kohaselt ei kohalda hagi saanud (kuid mitte valitud) kohus oma riigi õigust¹⁸⁶. See erineb New Yorgi 1958. aasta konventsioonist, kus ei täpsustata, millist õigust tuleb kohaldada vahekohtu otsuste kehtivuse kindlakstegemisel¹⁸⁷. Kohaldatava õiguse täpsustamisega aidatakse konventsiooni artikli 6 punkti a abil tagada, et hagi saanud kohus ja valitud kohus teevad ühtse otsuse kohtualluvuse kokkuleppe kehtivuse kohta.

150. **Teine erand: pädevus.** Teise erandi järgi ei olnud üks kokkuleppeosaline hagi saanud kohtu asukohariigi õiguse kohaselt pädev kokkulepet sõlmima¹⁸⁸. Ka siin sisaldab mõiste „õigus” selle riigi kollisiooninorme¹⁸⁹. Kui otsustatakse selle üle, kas kohtualluvuse kokkulepe on tühine, peavad kõikide osalisriikide kohtud artiklite 5, 6 ja 9 alusel kohaldama valitud kohtu asukohariigi õigust. Kokkuleppe sõlmimise pädevusega seoses aga leiti, et kõigi osalisriikide jaoks ühesuguse kohtualluvuse valimise normi kehtestamine käiks üle jõu. Seepärast peab hagi saanud kohus artikli 6 punkti b kohaselt lisaks kohaldama õigust, mille kohaselt on kokkuleppe sõlmimise pädevus kindlaks määratud selle kohtu asukohariigi kollisiooninormidega¹⁹⁰. Kuna kokkuleppe sõlmimise pädevuse puudumine muudaks ka kokkuleppe tühiseks artikli 6 punkti a tähenduses, tähendab see, et kokkuleppe sõlmimise pädevus tehakse kindlaks *nii* valitud kohtu asukohariigi õiguse kui ka hagi saanud kohtu asukohariigi õiguse alusel¹⁹¹. Kui ühe sellise õiguse alusel ei olnud kokkuleppeosaline pädev kokkulepet sõlmima, ei nõuta hagi saanud kohtult menetluse peatamist või kaebuse tagasilükkamist.

151. **Kolmas erand (esimene osa): ilmselgelt ebaõiglane kohtlemine.** Kolmanda erandi kohaselt kaasneks kokkuleppe kohaldamisega „ilmselgelt ebaõiglane kohtlemine” või „ilmselge vastuolu hagi saanud kohtu asukohariigi avaliku korraga”. Mõnes õigussüsteemis leitakse, et esimene fraas on teisega kaetud. Nende süsteemide juristid peavad iseenesestmõistetavaks, et kokkulepe, millega kaasneks ilmselge ebaõiglane kohtlemine, oleks kindlasti vastuolus avaliku korraga. Selliste õigussüsteemide puhul oleks esimene fraas liigne. Teistes õigussüsteemides aga viitab avaliku korra mõiste pigem üldistele huvidele – üldsuse huvidele –, mitte mõne konkreetse isiku, sealhulgas poole huvidele. Sellepärast on mõlemad fraasid vajalikud.

152. Väljend „ilmselgelt ebaõiglane kohtlemine” võib hõlmata erandlikku olukorda, kus ühele poolele ei võimaldata välisriigis õiglast kohtumõistmist – näiteks

elavarvamuste või korruptsiooni tõttu – või kus esinevad muud selle poolega seotud konkreetset põhjust, mis ei võimalda tal algatada menetlust või kaitsta end valitud kohtus. See võib olla ka seotud konkreetsete kokkuleppe sõlmimise asjaoludega – näiteks kui kokkulepe sõlmiti pettuse tulemusel. Latt on asetatud kõrgele: selle sättega ei lubata kohtul eirata kohtualluvuse kokkulepet pelgalt sellepärast, et see ei ole riigisisese õiguse alusel siduv.

153. **Kolmas erand (teine osa): avalik kord.** Fraasi „ilmselge vastuolu hagi saanud kohtu asukohariigi avaliku korraga” eesmärk on kehtestada range norm. Sellega viidatakse asjaomase riigi alusnormidele või -põhimõtetele. Hagi saanud kohtul ei lubata võtta hagi menetlusse pelgalt sellepärast, et valitud kohus võib mingil tehnilisel viisil rikkuda hagi saanud kohtu asukohariigi kohustuslikku normi¹⁹². Nagu ka ilmselgelt ebaõiglase kohtlemise puhul, ei kavatseta ka siin latti alla lasta: selle sättega ei lubata kohtul eirata kohtualluvuse kokkulepet pelgalt sellepärast, et see ei ole riigisisese õiguse alusel siduv.

154. **Neljas erand: võimetus tegutseda.** Neljanda erandi puhul ei saa kokkulepet asjakohaselt rakendada selle osalistest sõltumatutel erandlikel põhjustel. Seda erandit kohaldatakse juhul, kui valitud kohtule oleks hagi esitamine võimatu. See ei pea olema täiesti võimatu, kuid olukord peab olema erandlik. Näiteks on asjaomases riigis sõda ja sealsed kohtud ei tööta. Teine näide on olukord, kus valitud kohut ei ole enam olemas või see on muutunud nii suurel määral, et seda ei saa enam käsitada sama kohtuna. Seda erandit võib vaadelda ka kui lepingu täitmise võimatuse doktriini (*doctrine of frustration*) või samalaadsete doktriinide kohaldamisena, mille puhul lepingust loobutakse, kui pärast selle sõlmimist ei ole seda asjaolude ootamatu ja olulise muutumise tõttu võimalik enam täita¹⁹³.

155. **Viies erand: hagi ei võeta menetlusse.** Viienda erandi puhul on valitud kohus otsustanud jätta hagi menetlusse võtmata. Võib tunduda, et see olukord oleks justkui hõlmatud neljanda erandiga, kuid see on siiski piisavalt erinev, et väärida eraldi käsitlemist. Selle erandi eesmärk on vältida kohtumõistmisest keeldumist: vähemalt *mingil* kohtul peab olema võimalik hagi menetlusse võtta.

156. **Kohtuasja edasiandmine.** Eespool selgitati,¹⁹⁴ et artikkel 5 ei mõjuta norme, mis käsitlevad osalisriigi kohtute seas kohtualluvuse riigisisest määramist. Seega võivad osalisriigi kohtud artikli 5 lõike 3 punkti b kohaselt anda kohtuasja arutamise hagi saanud kohtult edasi teisele samas osalisriigis asuvale kohtule. Kui kohtualluvuse kokkuleppes viidatakse üldiselt asjaomase riigi kohtutele

¹⁸⁴ Tuleb mees pidada, et valitud kohtu asukohariigi õigus sisaldab selle riigi kollisiooninorme.

¹⁸⁵ Käsitletud punktis 125 jj.

¹⁸⁶ Vt joonealune märkus 159.

¹⁸⁷ Vt 2. artikli lõige 3.

¹⁸⁸ Artikli 6 punktis b ja artikli 9 punktis b tähendab mõiste „kokkuleppeosaline” kohtualluvuse kokkuleppe ühte algset poolt, mitte mõnda teist isikut, kes on menetlusosaline.

¹⁸⁹ Vt punkt 125.

¹⁹⁰ Tunnustamis- või täitmismenetlustes kohaldab kohus, kelle poole on pöördutud, ka oma asukohariigi kollisiooninorme, kui ta teeb otsuse pädevusküsimuse kohta artikli 9 punkti b alusel: vt punkt 184.

¹⁹¹ Vt kahekümnenda istungjärgu protokoll nr 8, II komisjon, punktid 50–59.

¹⁹² Siin hõlmab mõiste „avalik kord” asjaomase riigi rahvusvahelist avalikku korda: vt tsiviil- ja kaubandusasjades välisriigis tehtud kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist ning kohtualluvust käsitleva erikomisjoni protokoll nr 9 (21.–27. aprill 2004), lk 1–3.

¹⁹³ Näiteks Saksa õiguse kohaselt võib see olla hõlmatud tehingu aluste äralangemise doktriiniga (*Wegfall der Geschäftsgrundlage*).

¹⁹⁴ Vt punkt 139 jj.

(näiteks Rootsi kohtutele), ei mõjutaks kohtuasja edasiandmine tolle riigi teisele kohtule artikli 6 kohaldamist. Kohtuotsuse teeks ikkagi valitud kohus. Seega ei kohaldataks artikli 6 punkti e. Kui aga kohtualluvuse kokkuleppes on viidatud selle riigi konkreetsele kohtule (näiteks Stockholmi piirkonnakohtule), tuleks juhul, kui kohtuasja arutamine anti sama riigi teisele kohtule, kohaldada artikli 6 punkti e, sest valitud kohus (Stockholmi piirkonnakohus) on sel juhul otsustanud jätta hagi menetlusse võtmata.

157. **Esimene näide.** Selline erinevus saab selgemaks, kui toome kaks näidet¹⁹⁵. Esimese näite puhul valivad pooled Rootsi kohtud. Üks pool algatab menetluse Stockholmi piirkonnakohtus, kes edastab asja arutamiseks Göteborgi piirkonnakohtule. Kuna viimane on samuti Rootsi kohus, peetakse seda valitud kohtuks. Järelikult ei ole võimalik väita, et valitud kohus on otsustanud jätta hagi menetlusse võtmata. Artikli 6 punkti e ei kohaldata. Seega, kui üks pool algatab samas asjas menetluse Venemaa kohtus, peaks Venemaa kohus artikli 6 alusel menetluse peatama või kaebuse tagasi lükkama.

158. **Teine näide.** Kui aga pooled on valinud Stockholmi piirkonnakohtu ja samal ajal kui menetlus algatatakse selles kohtus, on see kohus asja menetlemiseks edasi andnud Göteborgi piirkonnakohtule, on valitud kohus otsustanud jätta asja menetlusse võtmata. Sel juhul tuleb kohaldada artikli 6 punkti e: Göteborgi piirkonnakohus ei ole valitud kohus. Kui seega üks pool algataks menetluse Venemaal, ei takistaks artikli 6 sätteid Venemaa kohtul asja menetleda¹⁹⁶.

159. Kui kohus, kellele kohtuasi on edasi antud, on teinud otsuse, määratakse artiklite 8 ja 9 alusel kindlaks, kas teistes osalisriikides tuleb seda kohtuotsust tunnustada ja täita. Kui kohtul on artikli 8 lõike 5 teisest lausest tulenevalt õigus keelduda selle kohtu otsuse tunnustamisest või täitmisest, kellele valitud kohus kohtuasja arutamiseks edasi andis, ei ole artikli 6 kohaselt välistatud võimalus, et ta ise menetleb asja, kui kohaldatakse artikli 6 punkti e.

Artikkel 7 *Esialgsed õiguskaitsevahendid*

160. Artiklis 7 on sätestatud, et esialgsed õiguskaitsevahendid ei kuulu käesoleva konventsiooni kohaldamisalasse. Konventsiooniga ei nähta ette ega välistata ka selliste vahendite kohaldamise lubamist, nende kohaldamisest keeldumist või nende kohaldamise lõpetamist osalisriigi kohtu poolt. Samuti ei mõjuta konventsioon kohtuvaidluse poolte võimalust taotleda kõnealuste vahendite kohaldamist. Esialgsete õiguskaitsevahendite all peetakse ennekõike silmas esialgseid (ajutisi) meetmeid ühe poole seisundi kaitsmiseks seni, kuni valitud kohus teeb asjas otsuse,¹⁹⁷ kuid need võivad hõlmata ka meetmeid, mis on võetud pärast kohtuotsuse tegemist ja mille eesmärk on hõlbustada

selle otsuse täitmist. Üks ilmselge näide on kostja vara külmutamise määrus. Teine näide on ajutine kohtumäärus, millega keelatakse kostjal teha midagi, mis kujutab endast väidetavalt hageja õiguste rikkumist. Kolmas näide on määrus selliste tõendite esitamiseks, mida kasutatakse valitud kohtu menetluses. Kõigi nende vahendite eesmärk on toetada kohtualluvuse kokkulepet, muutes selle tõhusamaks. Seega aidatakse nende abil saavutada konventsiooni eesmärki. Sellest olenemata ei kuulu need vahendid konventsiooni kohaldamisalasse.

161. Kohus lubab esialgsete õiguskaitsevahendite kohaldamist oma riigi õiguse alusel. Konventsiooniga ei nähta ette vahendi kohaldamise lubamist, kuid sellega ka ei välistata kohtu võimalust seda lubada. Teiste osalisriikide kohtud ei pea neid vahendeid tunnustama ega täitma, aga neil ei ole ka keelatud seda teha. Kõik sõltub riigi õigusest.

162. On ilmselge, et kohtualluvuse kokkuleppega määratud kohus võib lubada kohaldada mis tahes õiguskaitsevahendit, mida ta peab sobivaks. Kui selle kohtu lubatud ajutine vahend – näiteks kohtumäärus – muudetakse hiljem alaliseks, on see konventsiooni alusel täidetav kõigis osalisriikides¹⁹⁸. Kui see on pelgalt ajutine vahend, ei kujuta see endast kohtuotsust artikli 4 lõike 1 tähenduses¹⁹⁹. Sel juhul võivad teiste osalisriikide kohtud seda täita oma riigi õiguse alusel, kuid nad ei ole kohustatud seda tegema konventsiooni alusel.

163. Kui valitud kohtu tehtud otsuse järel²⁰⁰ algatatakse menetlus selle kohtuotsuse tunnustamiseks ja täitmiseks osalisriigis, kus esialgse vahendi kohaldamist lubati, peab taotluse saanud riik artikli 8 alusel tühistama ajutise vahendi (kui see on ikka veel jõus) sel määral, mil see ei ole kooskõlas taotluse saanud riigi konventsioonijärgsete kohustustega. Kui näiteks muu kohus peale valitud kohtu väljastab vara külmutamiseks määrase eesmärgiga kaitsta hageja väidetavat õigust, kuid valitud kohus teeb otsuse, et hagejal selline õigus siiski puudub, peab vara külmutamise määrase teinud kohus selle tühistama, kui valitud kohtu otsus kuulub tunnustamisele konventsiooni alusel, ning varade külmutamise määrase väljastanud kohtult nõutakse selle otsuse tunnustamist.

¹⁹⁵ Tuleb meeles pidada, et kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, eeldatakse kõikides käesoleva seletuskirja näidetes, et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

¹⁹⁶ Ta võib otsustada, et tema asukohariigi õiguse alusel peab ta pädevusest loobuma (*lis pendens*'i doktriin).

¹⁹⁷ Vahendi kohaldamist võib lubada kas enne või pärast menetluse algatamist valitud kohtus.

¹⁹⁸ Artikkel 8.

¹⁹⁹ Vt punkt 116.

²⁰⁰ Tuleb meeles pidada, et konventsiooni artikli 4 lõike 1 kohaselt tähendab kohtuotsus sisulist otsust.

164. Artikkel 8 on kolmas konventsiooni põhisäte. Selles on sätestatud, et erandliku kohtualluvuse kokkuleppes kindlaks määratud osalisriigi kohtu kohtuotsust tunnustatakse ja täidetakse teises osalisriigis²⁰¹. Tunnustamise ja täitmise seisukohast on esmane ja kõige tähtsam tingimus seega sellise erandliku kohtualluvuse kokkuleppe olemasolu, millega määratakse kohus, kellel on õigus otsustada ja kes peab asuma osalisriigis²⁰². Kohtu kohtualluvuse aluseks ei pea olema ilmtingimata kokkulepe. Artikkel 8 sisaldab ka olukordi, kus otsuse teinud kohus, kes on küll määratud erandliku kohtualluvuse kokkuleppe alusel, tugineb oma kohtualluvuses mõnele muule alusele, näiteks kostja elu- või asukohale.

165. **Révision au fond.** Artikli 8 lõikega 2 keelatakse kohtuotsuse sisuline läbivaatamine (kuigi selle sättega on lubatud selline piiratud läbivaatamine, mis on vajalik konventsiooni III peatüki kohaldamiseks.) Tegemist on sedalaadi konventsioonides sisalduva standardsättega. Sellela võiks juhtuda, et mõnes riigis vaataks kohus, kelle poole on pöördutud, välisriigi kohtuotsused läbi nii, nagu ta oleks apellatsioonikohus, kes menetleb otsuse teinud kohtu otsuse peale esitatud apellatsiooni.

166. **Asjaolude hindamine.** Artikli 8 lõike 2 teises lauses on sätestatud, et kohtu jaoks, kelle poole on pöördutud, on siduvad need asjaolud, mis on otsuse teinud kohtu kohtualluvuse aluseks, välja arvatud juhul, kui kohtuotsus tehti tagaselja. Selles sättes kasutatakse mõistet „kohtualluvus” konventsioonis sätestatud tähenduses. Seetõttu ei kohaldata artikli 8 lõiget 2, kui otsuse teinud kohtu kohtualluvuse aluseks on muud asjaolud, mitte kohtualluvuse kokkulepe. Kui aga otsuse teinud kohtu pädevus tulenes kohtualluvuse kokkuleppes, kohaldatakse seda sätet asjaolude suhtes, mis on seotud kokkuleppe vormilise või sisulise kehtivusega, sealhulgas poolte pädevuse suhtes, mis on vajalik selle lepingu sõlmimiseks. Seega, kui kohus, kelle poole on pöördutud, kohaldab näiteks artikli 8 lõiget 1 ja peab kindlaks tegema, kas otsuse teinud kohus oli määratud erandliku kohtualluvuse kokkuleppes, peab ta nõustuma otsuse teinud kohtu esitatud asjaoludega. Siiski ei pea see kohus nõustuma õigusliku hinnanguga, mille otsuse teinud kohus neile asjaoludele on andnud. Näiteks kui otsuse teinud kohus on leidnud, et kohtualluvuse kokkulepe sõlmiti elektrooniliselt viisil, mis vastab artikli 3 punkti c alapunktis ii kirjeldatud nõuetele, on kohus, kelle poole on pöördutud, seotud asjaoluga, et leping sõlmiti elektrooniliselt viisil. Kuid see kohus võib siiski otsustada, et artikli 3 punkti c alapunktis ii sätestatud nõue ei olnud

täidetud, sest juurdepääsetavus ei olnud selles sättes sisalduva nõude täitmiseks piisav. Sama eeskiri kohalduks seoses artikli 9 punktis b nimetatud pädevuse küsimusega: kohus, kelle poole on pöördutud, oleks seotud asjaoludega, mille otsuse teinud kohus selles küsimuses kindlaks tegi, kuid ta hindaks neid asjaolusid oma riigi õiguse alusel²⁰³.

167. Olukord on teistsugune tunnustamisest keeldumise alustega, mis on sätestatud artikli 9 punktides c, d ja e. Need ei ole seotud konventsiooni kohase kohtualluvusega, vaid avaliku korra ja õiglase menetlusega. Seepärast peab kohus, kelle poole on pöördutud, saama ise nende punktide põhjal otsustada, kas kostjale on dokumendid kätte toimetatud, kas tegemist on pettusega või kas kohtumõistmine on õiglane: näiteks otsuse teinud kohtuniku järeldus, et kostja ei võtnud altkäemaksu, ei saa olla siduv kohtu jaoks, kelle poole on pöördutud²⁰⁴.

168. Sama kehtib punktis e ette nähtud õiglase menetluse kohta. Eeldame, et kostja on vastu otsuse tunnustamisele ja täitmisele, väites, et menetluse käigus ei järgitud taotluse saanud riigi õiglase menetluse põhimõtteid. Kostja väidab, et tal ei olnud võimalik minna otsuse teinud kohtu asukohariiki ennast kaitsma, sest ta oleks seal poliitilistel põhjustel vahistatud. Otsuse teinud kohtu tuvastatud asjaolu, et see väide ei vasta tõele, ei saa olla siduv kohtu jaoks, kelle poole on pöördutud. Kui küsimus on õiglasest menetlusest, peab kohtul, kelle poole on pöördutud, olema võimalik ise otsustada.

169. Tulemus on järgmine: kohus, kelle poole on pöördutud, ei saa läbi vaadata otsuse teinud kohtu sisulisi otsuseid olenemata sellest, kas need otsused on seotud faktiliste asjaolude või õigusega; otsuse teinud kohtu otsuseid kohtualluvuse kokkuleppe kehtivuse ja kohaldamisala kohta ei saa läbi vaadata selles ulatuses, milles need on seotud faktiliste asjaoludega;²⁰⁵ otsuse teinud kohtu otsused, mis põhinevad keeldumisel punktides c, d ja e alusel, ei ole siduvad kohtu jaoks, kelle poole on pöördutud, ükskõik kas need otsused on seotud faktiliste asjaolude või õigusega.

170. **Tunnustamine ja täitmine.** Artikli 8 lõike 3 kohaselt tunnustatakse kohtuotsust ainult juhul, kui see kehtib otsuse teinud kohtu asukohariigis, ning seda täidetakse ainult juhul, kui see kuulub täitmisele otsuse teinud kohtu asukohariigis. Seega tuleb eristada tunnustamist ja täitmist. Tunnustamine tähendab, et kohus, kelle poole on pöördutud, annab õigusjõu õiguste ja kohustuste kindlaksmääramisele otsuse teinud kohtus. Kui näiteks otsuse teinud kohus leiab, et hagejal on mingi õigus või tal ei ole seda õigust, nõustub kohus, kelle poole on pöördutud, et see on nii²⁰⁶. Täitmine tähendab, et kohus,

²⁰¹ Samal ajal leiti diplomaatilisel istungil, et osalisriik ei ole kohustatud täitma kohtuotsust, millega nähakse ette mitterahaline õiguskaitsevahend, kui selline täitmine ei ole võimalik kohtu asukohariigi õigussüsteemi alusel. Siiski peaks kohus jõustama välisriigi kohtuotsuse oma riigi õiguse alusel võimalikult suurel määral. Vt punkt 89.

²⁰² Olukorda, kus valitud kohus annab kohtuasja edasi sama osalisriigi teisele kohtule, on käsitletud artikli 8 lõikes 5.

²⁰³ Artikli 9 punkti a kohaldamisel ei oleks kohus, kelle poole on pöördutud, seotud mitte ainult artikli 8 lõike 2 kohaste asjaoludega, vaid ka otsuse teinud kohtu (positiivse)

õigusliku hinnanguga kohtualluvuse kokkuleppe kehtivuse kohta; vt punkt 182.

²⁰⁴ Sama kehtib apellatsioonikohtu järelduse suhtes, mille kohaselt esimese astme kohtu kohtunik ei ole süüdi korruptsioonis.

²⁰⁵ Artikli 9 punkti a kohaldamisel ei ole kohus, kelle poole on pöördutud, seotud mitte ainult artikli 8 lõike 2 kohaste asjaoludega, vaid ka otsuse teinud kohtu (positiivse) õigusliku hinnanguga kohtualluvuse kokkuleppe kehtivuse kohta; vt punkt 182.

²⁰⁶ Kui otsuse teinud kohus on teinud deklaratiivse otsuse poolte konkreetse õigussuhte olemasolu või puudumise

kelle poole on pöördutud, kohaldab õigusmenetlust eesmärgiga tagada, et kostja järgib otsuse teinud kohtu otsust. Seega, kui otsuse teinud kohus leiab, et kostja peab maksma hagejale 1 000 eurot, tagab kohus, kelle poole on pöördutud, et raha antakse hagejale üle. Kuna see olukord oleks õiguslikult kaitstamatu, kui kostja ei võlgneks hagejale 1 000 eurot, peab kohtuotsuse täitmise otsusele loogiliselt eelnema või selle otsusega peab kaasnema kohtuotsuse tunnustamine. Seevastu ei pea tunnustamisega kaasnema või sellele ei pea järgnema täitmine. Kui näiteks otsuse teinud kohus sedastas, et kostja ei võlgne hagejale mingit summat, võib kohus, kelle poole on pöördutud, seda järeldust lihtsalt tunnustada. Kui siis hageja kaebab kostja uuesti sama nõudega kohtusse, kelle poole on pöördutud, piisab kohtuasja lõpetamiseks välisriigi kohtuotsuse tunnustamisest.

171. Sellist eristamist silmas pidades on lihtne mõista, miks artikli 8 lõikes 3 on sätestatud, et kohtuotsust tunnustatakse ainult juhul, kui see kehtib otsuse teinud kohtu asukohariigis. Kehtivus tähendab, et otsus on õiguslikult jõus ja toimib. Kui otsus ei ole kehtiv, ei kujuta see endast poolte õigusi ja kohustusi kindlaksmääramat kehtivat dokumenti. Seega, kui kohtuotsus ei kehti otsuse teinud kohtu asukohariigis, ei tohiks seda konventsiooni alusel tunnustada ükski teine osalisriik. Ja kui kohtuotsus kaotab otsuse teinud kohtu asukohariigis kehtivuse, ei tohiks ka seda konventsiooni alusel tunnustada ükski teine osalisriik²⁰⁷.

172. Samamoodi tuleb järeldada, et kui kohtuotsus ei ole täidetav otsuse teinud kohtu asukohariigis, ei tuleks seda konventsiooni alusel täita ka kusagil mujal. Loomulikult on võimalik, et kohtuotsus on otsuse teinud kohtu asukohariigis kehtiv, ilma et see oleks seal täidetav. Täitmine võib olla peatatud (kas automaatselt või kohtumääruse alusel) kuni apellatsioonikohtu otsuse tegemiseni. Sel juhul ei ole täitmine võimalik ka üheski teises osalisriigis senikaua, kuni küsimus on lahendatud otsuse teinud kohtu asukohariigis. Lisaks, kui kohtuotsus ei ole enam täidetav otsuse teinud kohtu asukohariigis, ei tohiks seda edaspidi konventsiooni alusel täita ka üheski teises osalisriigis²⁰⁸.

kohta, siis kohus, kelle poole on pöördutud, aktsepteerib seda kohtuotsust, millega määratakse kindlaks talle esitatavad küsimused.

²⁰⁷ 2001. aasta juunis toimunud üheksateistkümnendal diplomaatilisel istungjärgul lisati konventsiooni 1999. aasta esialgse eelnõu artiklisse 25 nurksulgudes järgmine tekst: „Lõikes 1 osutatud kohtuotsust tunnustatakse alates sellest ajast ja senikaua, mil sellel on mõju otsuse teinud riigis.” 2005. aasta juunis toimunud kahekümnes diplomaatiline istungjärg soovis, et praegusel tekstil oleks sama tähendus.

²⁰⁸ 2001. aasta juunis toimunud üheksateistkümnendal diplomaatilisel istungjärgul lisati konventsiooni 1999. aasta esialgse eelnõu artiklisse 25 nurksulgudes järgmine tekst: „Eelmistes lõigetes osutatud kohtuotsust täidetakse alates sellest ajast ja senikaua, mil see on täidetav otsuse teinud riigis.” 2005. aasta juunis toimunud kahekümnes diplomaatiline istung soovis, et praegusel tekstil oleks sama tähendus.

²⁰⁹ „Vaidlustamise tavaline tähtaeg” ei ole enamikus tavaõigussüsteemides tuntud mõiste. See hõlmab kõiki tavapäraseid apellatsioonivorme. Sellekohase käsitlemise võib leida Peter Schlosseri aruandest „Convention of Accession of 9 October 1978 of the Kingdom of Denmark, of Ireland and of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland

173. **Läbivaadatavad kohtuotsused.** Artikli 8 lõike 4 alusel võib kohtuotsuse tunnustamise või täitmise edasi lükata või selle tunnustamisest või täitmisest keelduda, kui kohtuotsus kuulub läbivaatamisele otsuse teinud kohtu asukohariigis või kui otsuse vaidlustamise tavaline tähtaeg²⁰⁹ ei ole möödunud²¹⁰. See tähendab, et kohus, kelle poole on pöördutud, võib tunnustamise või täitmise edasi lükata, kui – ja senikaua, kuni – otsuse teinud kohtu asukohariigi teine kohus võib kohtuotsuse tühistada või seda muuta. Samal ajal ei ole see kohus kohustatud seda tegema²¹¹. Mõni kohus võib otsustada, et kohtuotsust tuleb täita²¹². Kui aga otsuse teinud kohtu asukohariigis kohtuotsus lõpuks tühistatakse, siis tühistab kohus, kelle poole on pöördutud, selle otsuse täitmise. Täitmist taotlevalt poolelt võib nõuda tagatise andmist eesmärgiga tagada, et ei kahjustataks poolt, kellelt täitmist nõutakse.

174. Artikli 8 lõikega 4 antakse kohtule, kelle poole on pöördutud, võimalus kohtuotsuse täitmine edasi lükata või selle täitmisest keelduda. Siiski on sätestatud, et kui kohus, kelle poole on pöördutud, otsustab viimati nimetatud variandi kasuks, ei välista see võimalust taotleda täitmist uuesti, kui olukord on otsuse teinud kohtu asukohariigis lahendatud. Seega ei tähenda keeldumine siinkohal lõplikku tagasilükkamist.

175. **Kohtuasja edasiandmine.** Artikli 8 lõikes 1 on sätestatud, et kohtuotsuse peab olema teinud erandliku kohtualluvuse kokkuleppes kindlaks määratud kohus. Tuleb meeles pidada, et artikli 5 lõike 3 punkti b kohaselt võib hagi saanud kohus anda kohtuasja arutamise edasi teisele samas osalisriigis asuvale kohtule. Nagu eespool selgitatud,²¹³ ei tekita see probleeme juhul, kui kohtualluvuse kokkuleppes on määratud kohtuks osalisriigi kohtud üldiselt (näiteks Rootsi kohtud). Kuid kui kohtualluvuse kokkuleppes määratakse konkreetne kohus (näiteks Stockholmi piirkonnakohus) ning see kohus annab asja edasi teisele kohtule (näiteks Göteborgi piirkonnakohtule), ei ole selle kohtu tehtud otsuse puhul tegemist määratud kohtu otsusega: see ei ole kohtuotsus artikli 8 lõike 1 tähenduses.

176. Samal ajal on artikli 8 lõikes 5 sätestatud, et artiklit 8 kohaldatakse ka sellises osalisriigi kohtus tehtud

to the Convention on jurisdiction and enforcement of judgments in civil and commercial matters; EÜT 1979, C 59, lk 71, punktid 195–204.

²¹⁰ Täitmise puhul kohaldatakse seda normi vaid juhul, kui otsuse teinud kohtu asukohariigis ei ole apellatsiooni tõttu kohtuotsuse täitmist peatatud. Kui see on peatatud, kohaldatakse artikli 8 lõikes 3 sätestatud normi: vt punkt 171. Tunnustamise kohta vt punkt 171.

²¹¹ Seda näitab artikli 8 lõikes 4 kasutatav sõna „võib” sõna „peab” asemel. Mõnes õigussüsteemis sellest piisab, et kohtud saaksid kasutada oma kaalutusõigust seoses sellega, kas lükata tunnustamine edasi või mitte või keelduda tunnustamisest. Õigussüsteemides, kus see nii ei ole, võidakse vastu võtta õigusaktid, et anda kohtutele õigus kohaldada selles küsimuses kaalutusõigust. Artikli 8 lõikes 4 võimaldatud kaalutusõigust võib kasutada ka seadusandja. Sel juhul täpsustataks õigusaktis endas, kas ja millistel tingimustel lükkaksid kohtud tunnustamise edasi või keelduksid tunnustamisest.

²¹² See eeldab, et otsus on kohtuotsuse teinud kohtu asukohariigis ikkagi täidetav.

²¹³ Punktid 156–158.

kohtuotsuse suhtes, kellele on kooskõlas artikli 5 lõikega 3 kohtuasi edasi antud²¹⁴. Seega on artikli 8 kohaldamisala laiendatud, et hõlmata sellised kohtuasjad. Ent lisaks on artikli 8 lõikes 5 sätestatud, et kui valitud kohus omas kohtuasja teisele kohtule edasiandmise suhtes kaalutusõigust, võib siiski keelduda kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest kohtuvaidluse selle poole suhtes, kes asukohariigis kohtuasja edasiandmisele õigeaegselt vastu vaidles. Selle sätte kohaldamisel ei kehti enam artikli 8 laiendatud kohaldamisala.

177. Seda sätet kohaldatakse ainult juhul, kui valitud kohtul on kaalutusõigus edasiandmise suhtes. Mõnes riigis kohaldatakse kohtuasja edasiandmise suhtes teatavaid tingimusi ja asjaomasel kohtul puudub kaalutusõigus. Sel juhul kõnealust sätet ei kohaldata. Aga mõnes riigis on kohtul, kelle poole on pöördutud, kaalutusõigus selles küsimuses, kas kohtuasi tuleks edasi anda või mitte. Sageli tehakse seda poolte või tunnistajate mugavust silmas pidades ja õigusemõistmise huvides²¹⁵. Sel juhul on pooltel tavaliselt õigus edasiandmisele vastu vaielda ning teiste osalisriikide kohtud ei pea tunnustama ega täitma kohtuotsust kohtuvaidluse selle poole suhtes, kes esitas vastuväite õigeaegselt²¹⁶. Teisalt ei nõuta konventsiooniga loomulikult seda, et osalisriik peaks tunnustamisest või täitmisest keelduma.

178. **Esimene näide.** Hageja esitab hagi valitud kohtule ja kostja taotleb kohtuasja edasiandmist kohtule, keda ei ole valitud. Hageja on sellele vastu, kuid kohtuasja arutamine antakse siiski edasi. Kohus, kellele asja arutamine on edasi antud, teeb otsuse kostja kasuks ja näeb ette, et hagejalt tuleb välja mõista kulud. Sellist määrust ei pea konventsiooni alusel tunnustama ega hageja suhtes täitma.

179. **Teine näide.** Hageja esitab hagi valitud kohtule ja kostja taotleb kohtuasja edasiandmist kohtule, keda ei ole valitud. Hageja on sellele vastu, kuid kohtuasja arutamine antakse siiski edasi. Kohus, kellele asja arutamine on edasi antud, teeb otsuse hageja kasuks ja näeb ette talle kahjutasu maksmise. Kohtuotsus kuulub tunnustamisele ja täitmisele konventsiooni alusel.

²¹⁴ Artiklites 5 ja 8 kasutatud kujul on sõna „edasiandmine” üldtermin: see ei peegelda terminit, mida kasutatakse erinevates riiklikes õigussüsteemides. Seda sõna kasutatakse alati, kui kohtuasi, mille menetlemist alustati ühes kohtus, antakse edasi teisele kohtule. Edasiandmine võib aset leida selle kohtu määruse alusel, kelle poole on pöördutud esimesena (näiteks sõna *transfer* Ameerika Ühendriikide föderaalsete menetluse terminoloogias), või selle kohtu määruse alusel, kellele kohtuasi edasi antakse (näiteks *removal* Ameerika Ühendriikide föderaalsete menetluse terminoloogias).

²¹⁵ Vt näiteks säte, millega lubatakse kohtuasi Ameerika Ühendriikides edasi anda ühelt föderaalset ringkonnakohtult teisele: Ameerika Ühendriikide koodeks nr 28, § 1404 lõige a.

²¹⁶ Kui üks pool on vastu ja teine mitte, ei peaks kohtuotsust tunnustama ja täitma esimese, vaid teise poole suhtes. Seega võib kõik sõltuda sellest, kas vastuväited esitas võitnud või kaotanud pool. Diplomaatiline istungjärk leppis kokku, et kui tunnustatava või täidetava kohtuotsuse mõju ei ole võimalik jagada mõjuks poole A (pool, kes oli edasiandmise vastu ning nõudis tunnustamist ja täitmist) või poole B (pool, kes ei olnud edasiandmise vastu ning kelle suhtes tunnustamist ja täitmist taotletakse) suhtes

180. **Kolmas näide.** Hageja esitab hagi valitud kohtule ja kohus annab omal algatusel kohtuasja arutamise kohtule, keda ei ole valitud. Kostja on sellele vastu, kuid hageja nõustub edasiandmisega. Kohus, kellele asja arutamine on edasi antud, teeb otsuse hageja kasuks ja näeb ette talle kahjutasu maksmise. Sellist määrust ei pea konventsiooni alusel tunnustama ega kostja vastu täitmisele pöörama.

181. Lõpetuseks tuleks rõhutada, et artikli 8 lõiget 5 kohaldatakse ainult juhul, kui kohtuotsuse tegi kohus, keda ei olnud määratud. Kui kohus, kellele kohtuasja arutamine edasi anti, kvalifitseerub samuti määratud kohtuna – näiteks kui kohtualluvuse kokkuleppes on määratud asukohariigi kohtud üldiselt (Rootsi kohtud), täpsustamata konkreetset kohut –, siis artikli 8 lõiget 5 ei kohaldata: kohtuotsuse on teinud määratud kohus ja kohtuasi ei kuulu artikli 8 lõike 1 kohaldamisalasse. Sel juhul ei teki küsimust kohtuotsuse tunnustamise või täitmise kohta põhjusel, et kohtuasja anti edasi.

Artikkel 9 Tunnustamisest või täitmisest keeldumine

182. **Seitse erandit.** Kui artiklis 8 on sätestatud tunnustamise ja täitmise põhimõte, siis artiklis 9 on kirjas selle erandid. Kokku on neid seitse ja need on esitatud punktides a–f²¹⁷. Kui need punktid on kohaldatavad, siis ei pea kohus, kelle poole on pöördutud, konventsiooni alusel kohtuotsust tunnustama või täitma, ehkki tal ei ole ka keelatud seda teha²¹⁸.

183. **Esimene erand: tühisus.** Esimesed kaks erandit peegeldavad artikli 6 punktides a ja b esitatud erandeid. Punktis a on sätestatud, et tunnustamisest ja täitmisest võib keelduda, kui kokkulepe on valitud kohtu asukohariigi õiguse kohaselt tühine mis tahes alustel, sealhulgas pädevuse puudumise tõttu²¹⁹. Siiski on selles punktis esitatud lisaklausel – „välja arvatud juhul, kui valitud kohus on otsustanud, et kokkulepe kehtib” –, millest tuleneb, et kohus, kelle poole on pöördutud, ei tohi asendada valitud kohtu otsust enda otsusega²²⁰. Selle sätte eesmärk on vältida kokkuleppe kehtivust käsitlevaid vastuolus olevaid kohtuotsuseid erinevates osalisriikides:

vastavalt mõne riigi õigusnormidele, võib kohtuotsust tervikuna tunnustada või täita artikli 8 lõike 5 alusel.

²¹⁷ Muud erandid on esitatud artikli 8 lõikes 5 ning artiklites 10 ja 11; vt ka artikkel 20.

²¹⁸ Seda näitab artikli 9 sissejuhatavas lauses sõna „võib” kasutamine sõna „peab” asemel. Mõnes õigussüsteemis sellest piisab, et kohtud saaksid kasutada oma kaalutusõigust seoses sellega, kas tunnustamisest keelduda või mitte. Kui see ei ole nii, võib asjaomane riik vastu võtta õigusakti, milles sätestatakse normid selle kohta, kas ja mis tingimustel tuleks selliseid kohtuotsuseid tunnustada ja täita – loomulikult artiklis 9 sätestatud piirides. Artikli 9 käsitlemisel tuleks meeles pidada, et siinses seletuskirjas käsitletakse vaid tunnustamist ja täitmist konventsiooni alusel, mitte riigisisese õiguse alusel.

²¹⁹ Valitud kohtu asukohariigi õigus hõlmab selle riigi kollisiooninorme: vt punkt 125.

²²⁰ Asjaolu, et otsuse teinud kohus tegi kohtuotsuse, ei tähenda ilmingimata seda, et ta peab kohtualluvuse kokkulepet kehtivaks: võib-olla otsustas ta kasutada oma pädevust mõnel muul tema asukohariigi õigusega lubatud alusel.

kõik need riigid peavad kohaldama valitud kohtu asukohariigi õigust ning nad peavad austama iga otsust, mille see kohus on asjaomases küsimuses teinud.

184. **Teine erand: pädevus.** Punktis b sätestatud teine erand järgib artikli 6 punkti b sõnastust. Nii artikli 9 punktis b kui ka artikli 6 punktis b määratletakse pädevus kohtu asukohariigi õiguse (sealhulgas selle riigi kollisiooninormide) alusel. Siiski on kohus erinev kahel juhul: artikli 6 punktis b on selleks kohus, kus on algatatud menetlus vastuolus kokkuleppega; artikli 9 punktis b on selleks kohus, kellel palutakse tunnustada või täita valitud kohtu otsust. Nagu eespool on öeldud, peeti püüdlust ühtlustada pädevust käsitlevad kollisiooninormid liiga kõrgeleennuliseks. Punktis 150 esitatud seisukoht kehtib ka siin: kuna kokkuleppe sõlmimise pädevuse puudumine muudaks kokkuleppe tühiseks ka artikli 9 punkti a tähenduses, tehakse pädevus kindlaks nii valitud kohtu asukohariigi õiguse kui ka hagi saanud kohtu asukohariigi õiguse alusel. Kohtualluvuse kokkulepe on tühine, kui poolel²²¹ puudub pädevus emma-kumma riigi õiguse alusel²²².

185. **Kolmas erand: kättetoimetamine.** Punktis c sätestatud kolmanda erandiga lubatakse tunnustamisest keelduda, kui kostjale ei ole dokumente nõuetekohaselt kätte toimetatud²²³. Kehtib kaks reeglit: esimene neist, mis on esitatud punkti c alapunktis i, on seotud kostja huvidega; teine, mis on kirjas punkti c alapunktis ii, on seotud selle riigi huvidega, kus teavitamine toimus²²⁴.

186. **Kostja kaitse.** Punkti c alapunktis i on sätestatud puhtalt faktiline tingimus²²⁵ eesmärgiga tagada, et kostjale toimetati dokumendid kätte nõuetekohaselt. Selles on öeldud, et kohus, kelle poole on pöördutud, võib keelduda kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest, kui menetlust algatavat dokumenti või samaväärset dokumenti, mis sisaldab nõude olulisemaid elemente, ei toimetatud kostja kätte piisavalt aegsasti ega viisil, mis võimaldanuks tal oma kaitset korraldada. Siiski on artikli 9 punkti c alapunkti i lõpus klausel, mis algab väljendiga „välja arvatud juhul”. Seepärast ei kohaldata seda normi, kui kostja ilmub kohtusse ja võtab hagi suhtes seisukoha, ilma et ta oleks kättetoimetamise vaidlustanud, ning isegi juhul, kui tal ei ole olnud piisavalt aega kohtuasjaks ette

valmistuda. Selle tingimuse eesmärk on takistada kostjal täitmise etapis selliste küsimuste tõstatamist, mida ta oleks saanud tõstatada algse menetluse käigus. Sellises olukorras oleks tema jaoks ilmselge õiguskaitsevahend kohtuistungis edasilükkamine. Kui see tal ei õnnestu, ei tohiks tal olla õigust kasutada kohtuotsuse mittetunnustamise alusena nõuetekohase kättetoimetamise puudumist²²⁶.

187. **Selle riigi kaitse, kus toimub kättetoimetamine.** Paljudel riikidel, sealhulgas enamikul tavaõigusega riikidel, ei ole midagi selle vastu, kui välisriigi kohtukutse toimetatakse nende territooriumil kätte ilma nende ametiasutuste osaluseta. Nad näevad seda vaid teabe edastamisena. Järelikult, kui välisriigi jurist soovib toimetada välisriigi kohtukutse kätte Inglismaal, võib ta lennata Londonisse, sõita taksoga kostja koju, koputada uksele ja selle talle üle anda. Sel viisil käitudes ei ole ta teinud midagi valesti. Mõnes riigis ollakse teisel seisukohal. Seal leitakse, et kohtukutse kättetoimetamine on riiklik tegevus (ametlik akt) ja et kui nende territooriumil toimetatakse kohtukutse kätte nende loata, on sellega rikutud nende suveräänsust. Luba antakse tavaliselt rahvusvahelise kokkuleppe kaudu, milles sätestatakse järgitav menetlus²²⁷. Need riigid ei soovi tunnustada välisriigi kohtuotsust, kui kohtukutse on toimetatud kätte viisil, mida nad peavad oma suveräänsuse rikkumiseks. Punkti c alapunktis ii võetakse seda seisukohta arvesse – selles on sätestatud, et kohus, kelle poole on pöördutud, võib keelduda kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest, kui kohtukutse toimetati taotluse saanud riigis kostja kätte viisil, mis oli vastuolus taotluse saanud riigi aluspõhimõtetega dokumentide kättetoimetamise valdkonnas. Erinevalt muudest mittetunnustamise alustest kohaldatakse punkti c alapunkti ii vaid tunnustamise või täitmise suhtes riigis, kus kättetoimetamine toimus.

188. **Neljas erand: pettus.** Punktis d sätestatud neljas erand seisneb selles, et kohtuotsuseni jõuti kohtumenetluses toime pandud pettuse teel²²⁸. Pettus kujutab endast tahtlikku ebaausat käitumist või tahtlikku õiguserikkumist. Näiteks hageja toimetab või laseb toimetada kohtukutse tahtlikult valele aadressile; hageja annab kostjale tahtlikult valeteavet kohtuistungis toimumise aja ja koha kohta; või üks pooltest püüab ära osta

²²¹ Artikli 6 punktis b ja artikli 9 punktis b tähendab mõiste „kokkuleppeosaline” kohtualluvuse kokkuleppe ühte algset poolt, mitte mõnda teist isikut, kes on menetlusosaline.

²²² Vt kahekümnenda istungjärgu protokoll nr 8, II komisjon, punktid 50–59.

²²³ Artikli 9 punktis c kasutatud kujul on mõiste „dokumentide kättetoimetamine” üldist faktilist laadi. Tegemist ei ole tehnilise õigusmõistega.

²²⁴ Artikli 9 punktis c käsitletakse ainult seda, kas kohus, kelle poole on pöördutud, võib keelduda kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest. Otsuse teinud kohus kohaldab oma menetlusõigust, sealhulgas dokumentide kättetoimetamist käsitlevaid rahvusvahelisi konventsioone, mis on jõus asjaomases riigis ja kohaldatavad kohtuasja asjaolude suhtes. Artikli 9 punkt c ei mõjuta neid norme, mille kohaselt võidakse nõuda, et dokumendid tuleb kätte toimetada kooskõlas selle riigi õigusega, kus see aset leiab. Kuid kohus, kelle poole on pöördutud, ei tohi – välja arvatud artikli 9 punkti c alapunktis ii sätestatud piiratud juhtudel – keelduda kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest põhjusel, et kättetoimetamine ei toimunud selle riigi õiguse alusel, kus see aset leidis, otsuse teinud kohtu asukohariigi

õiguse alusel või dokumentide kättetoimetamist käsitlevate rahvusvaheliste konventsioonide alusel.

²²⁵ Vt kahekümnenda istungjärgu protokoll, II komisjon: protokoll nr 9, punkt 98, protokoll nr 11, punkt 27, ja protokoll nr 24, punkt 28.

²²⁶ Seda normi ei kohaldata, kui otsuse teinud kohtus ei olnud võimalik kättetoimetamist vaidlustada.

²²⁷ Kõige olulisem näide on 1965. aasta 15. novembri Haagi konventsioon tsiviil- ja kaubandusajade kohtu- ja kohtuväliste dokumentide välismaal kätteandmise kohta. Vt ka nõukogu määrus (EÜ) nr 1348/2000, 29. mai 2000, tsiviil- ja kaubandusajade kohtu- ja kohtuväliste dokumentide Euroopa Liidu liikmesriikides kätteandmise kohta; EÜT 2000, L 160, lk 37.

²²⁸ Sisuline pettus võib kuuluda artikli 9 punktiga e hõlmatud avaliku korraga seotud erandi alla. Konventsioon käsitleb menetlusega seotud pettust eraldi alusena tunnustamata jätmiseks, sest mõnes õigussüsteemis ei pruugi olla võimalik kasutada menetluspettuse puhul alusena avalikku korda.

kohtunikku, kohtukaasistujat või tunnistajat või varjab tahtlikult peamisi tõendeid.

189. **Viies erand: avalik kord.** Punktis e sätestatud viienda erandi kohaselt oleks kohtuotsuse tunnustamine või täitmine ilmselgelt vastuolus taotluse saanud riigi avaliku korraga, eelkõige juhul, kui kohtuotsuseni viinud konkreetne menetlus oli vastuolus kõnealuse riigi aluspõhimõtetega õiglase menetluse valdkonnas. Sätte esimese poolega soovitakse kehtestada ranged standardid kooskõlas artikliga 6. Teise poole eesmärk on juhtida tähelepanu asjaomase juhtumiga seotud tõsistele menetluslikele vigadele²²⁹.

190. Nagu näha, kattuvad kolm viimast erandit suures ulatuses, sest kõik nad on osaliselt või täielikult seotud õiglase menetlusega. Seega, kui näiteks hagejapoolse pettuse tõttu ei toimetatud kohtukutset kostjale kätte ja kostja ei olnud menetlusest teadlik, on võimalik kohaldada kõiki punktides c, d ja e kehtestatud erandeid. Sellise õiglase menetluse rõhutamise põhjus seisneb selles, et mõnes riigis on õiglast menetlust (teised nimetused on „nõuetekohane menetlus”, „loomuõigus” või „õigus õiglasele kohtumenetlusele”) käsitlevad aluspõhimõtted ette nähtud põhiseaduses²³⁰. Niisugustes riikides võib olla põhiseadusega vastuolus see, kui tunnustatakse välisriigi kohtuotsust, mis on saadud sellise menetluse tulemusel, kus neid põhimõtteid on oluliselt määral rikutud.

191. **Kuues erand: vastuolus olevad kohtuotsused.** Punktides f ja g käsitletakse olukorda, kus kohtuotsus, mille tunnustamist ja täitmist soovitakse konventsiooni alusel, lahknub samade pooltega seoses tehtud teisest kohtuotsusest. Neid punkte kohaldatakse siis, kui kaks kohtuotsust on omavahel vastuolus. Punktid f ja g toimivad aga erinevalt.

192. Punkt f on seotud olukorraga, kus vastuolus oleva kohtuotsuse on teinud taotluse saanud riigi kohus. Sel juhul on ülimuslik see kohtuotsus olenemata sellest, kas see tehti esimesena või mitte: kohus, kelle poole on pöördutud, võib eelistada oma asukohariigi kohtu otsust isegi juhul, kui see otsus tehti pärast kohtualluvuse kokkuleppe alusel tehtud kohtuotsust. Selle sätte kohaldamiseks peavad pooled olema samad, kuid hagi alus mitte.

193. Punkt g kätkeb olukorda, mille puhul mõlemad kohtuotsused on teinud välisriigi kohtud. Sel juhul võidakse kohtualluvuse kokkuleppe alusel tehtud kohtuotsuse tunnustamisest ja täitmisest keelduda vaid juhul, kuid on täidetud järgmised tingimused: esiteks peab kohtualluvuse kokkuleppest lähtuv kohtuotsus olema tehtud hiljem kui vastuolus olev kohtuotsus; teiseks peavad pooled olema samad;²³¹ kolmandaks peab hagi alus olema sama; ning neljandaks peab vastuolus olev kohtuotsus

vastama tingimustele, mille täitmine on vajalik selle otsuse tunnustamiseks taotluse saanud riigis.

Artikkel 10 Eelküsimumused

194. **Estoppel ja välisriigi kohtuotsused.** Enne kui kohus saab teha otsuse hageja nõude kohta, peab ta sageli langetama otsuse erinevates sisulistes või õigusküsimumustes. Näiteks patendilitsentsilepingutega seotud kohtuasjade puhul võib juhtuda, et kohus peab otsustama, kas patent on kehtiv. See on eelküsimumust käsitlev otsus. Selle abil sillutatakse tee lõpliku kohtuotsuseni, mille kohaselt kostjal tuleb või ei tule maksta hagejale kahjuhüvitist. Ilmselgelt peab kohus, kelle poole on pöördutud, tunnustama seda lõplikku kohtuotsust ja kui on ette nähtud rahasumma tasumine (näiteks litsentsitasu või kahjuhüvitis), siis täitma seda otsust (sel määral, mil see on tehtud konventsiooniga hõlmatud kohtualluvuse kokkuleppe alusel). Kuid kas see kohus peab konventsioonist tulenevalt tunnustama eelküsimumustes tehtud otsust?

195. Tsiviilõiguse riikides on tavaliselt kehtiv ainult lõplik kohtuotsus – prantsuse keeles *dispositif* ja sellega samaväärsed dokumendid muudes õigussüsteemides, näiteks *Tenor* või *Spruch* Saksamaal ja Austrias. Teisalt kohustab doktriin, mida väljendatakse inglise keeles mitmel kujul – *issue estoppel*,²³² *collateral estoppel* või *issue preclusion* –, tavaõiguse riikides kohut teataval juhul tunnustama eelotsuseid, mis on tehtud eelküsimumustes varasema kohtuotsuse tegemise käigus. Seda doktriini on võimalik kohaldada nii siis, kui algse kohtuotsuse tegi sama riigi kohus, kui ka siis, kui selle tegi teise riigi kohus²³⁴. Samal ajal ei nõuta konventsiooniga kunagi selliste eelotsuste tunnustamist või täitmist, kuigi sellega ka ei keelata osalisriigil selliste otsuste tunnustamist tema riigi õiguse alusel.

196. **Otsused eelküsimumustes.** Artikkel 10 on seotud eelküsimumusena otsustavate teemadega²³⁵. Lõikes 1 on sätestatud, et kui menetluse eelküsimumusena tõstatatakse artikli 2 lõikes 2 või artiklis 21 osutatud küsimus, ei kuulu selles küsimuses tehtud eelotsus konventsiooni raames tunnustamisele või täitmisele. Eelmises punktis öeldut silmas pidades võib see säte osutada ebavajalikuks. Kuid kui eelotsus puudutab konventsiooni kohaldamisalast välja jäetud teemasid – eelkõige teatavate intellektuaalomandi õiguste kehtivust –, on see küsimus nii oluline, et selle kohta soovitakse konventsiooni lisada eraldi säte. Seega täiendab artikli 10 lõige 1 artikli 2 lõiget 3, milles on sätestatud, et kohtuvaidlus ei jää konventsiooni kohaldamisalast välja pelgalt sellepärast, et kohus teeb eelotsuse kohaldamisalast välja jäetud küsimuses, mis kerkis esile eelküsimumusena.

²²⁹ Teise poolega ei soovita esimest poolt piirata: avalik kord konventsiooni tähenduses ei piirdu vaid menetluslike küsimustega. Ent kaalul olevad küsimused peavad olema taotluse saanud riigi jaoks ülima tähtsusega.

²³⁰ Euroopa kohta vt Euroopa inimõiguste konventsioon; Ameerika Ühendriikide kohta vt Ameerika Ühendriikide põhiseaduse viies ja neljateistkümmes muudatus. Paljudel teistel riikidel on samalaadsed sätted.

²³¹ See kehtib ka punkti f alusel. Nõue, et pooled peavad olema samad, on täidetud, kui kohtuotsusega seotud pooled

on samad isegi juhul, kui menetlusosalised on teised; näiteks kui üks kohtuotsus on tehtud konkreetse isiku vastu ja teine kohtuotsus selle isiku pärija vastu.

²³² Briti ja Rahvaste Ühenduse tavaõiguse termin.

²³³ Need kaks viimast väljendit on mõlemad Ameerika Ühendriikide terminid.

²³⁴ Viimasega seoses vt P. Barnett, *Res Judicata, Estoppel and Foreign Judgments*, Oxford University Press 2001.

²³⁵ Selle kohta, mida peetakse eelküsimumuseks, vt punktid 194–195; vt ka joonealune märkus 77.

197. **Eelküsimumustel põhinevad kohtuotsused.** Artikli 10 lõikes 2 ei käsitleta eelküsimumustes tehtud eelotsuste tunnustamatajätmist, vaid sellistel eelotsustel põhinevate teatavate kohtuotsuste või nende osade tunnustamatajätmist. Selle sättega kehtestatakse lisaks artiklis 9 sätestatud alustele veel üks tunnustamatajätmise alus. Kõnealuses sättes on öeldud, et kui kohtuotsus põhineb artikli 2 lõike 2 alusel konventsiooni kohaldamisalast välja jäetud küsimuses tehtud eelotsusel, võib kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest selles osas keelduda²³⁶. Seda erandit tuleks loomulikult kasutada vaid juhul, kui kohus, kelle poole on pöördutud, teeks eelküsimumuses teistsuguse otsuse. Isegi selle piirangu korral tundub tegemist olevat laiaulatusliku erandiga. Valdkonnas, kus selle erandi kohaldamine on kõige tõenäolisem – nimelt intellektuaalomandi vallas –, on selle erandiga seoses kehtestatud lõikes 3 üks oluline tingimus.

198. **Eelotsused intellektuaalomandi õiguste kehtivuse küsimustes.** Ilma artikli 10 lõikes 3 kehtestatud eritingimusteta kohaldataks artikli 10 lõiget 2 vaid juhul, kui otsuse teinud kohtu otsus põhines kehtivust käsitleval eelotsusel. Aga kuna intellektuaalomandi valdkonna sidusrühmad nõudsid täielikku selgust ja intellektuaalomandiga seoses on võimalik vastuolude küsimus selgelt määratleda, otsustati diplomaatilisel istungjärgul käsitleda seda konkreetset küsimust eraldi lõikes. Seepärast on juhuks, kui kohtuotsus põhineb intellektuaalomandi õiguse, välja arvatud autoriõiguse või sellega kaasnevate õiguste kehtivust käsitleval eelotsusel, artikli 10 lõiget 2 veelgi täpsustatud artikli 10 lõikes 3. Peale artiklite 9 ja 11 loetletud aluste võib sellise kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest keelduda või selle tunnustamise või täitmise edasi lükata artikli 10 lõike 2 alusel ainult juhul, kui on täidetud artikli 10 lõike 3 tingimused.

199. **Punkt a.** Artikli 10 lõike 3 punkti a kohaselt võib kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest keelduda, kui – ja sel määral, mil – intellektuaalomandi õiguse kehtivust käsitlev eelotsus on vastuolus kohtuotsusega (või pädeva asutuse, näiteks patendiameti otsusega), mis on tehtud selles riigis, mille õiguse alusel intellektuaalomandi õigus tekkis²³⁷. Sellega tunnustatakse taotluse saanud riigi või kolmanda riigi kohtute (või muude asutuste) eelisõigust. Vaid juhul, kui otsuse teinud kohtu eelotsus on vastuolus selle riigi kohtuotsuse või otsusega, võivad teised riigid keelduda kohtuotsust tunnustamast või täitmast artikli 10 lõike 2 alusel.

200. Artikli 10 lõike 3 punkti a toimimist on lihtsam mõista näite varal²³⁸. Oletame, et isik A kaebab isiku B riigis X kohtusse, taotledes, et isikule B antaks korraldus maksta litsentsitasu sellise patendilitsentsilepingu alusel, mis sisaldab erandliku kohtualluvuse klauslit, millega

antakse pädevus riigi X kohtutele. Isik B vastab, väites, et patent on kehtetu. Kui me eeldame, et isikul A on õigus nõuda litsentsitasu vaid juhul, kui patent on kehtiv, oleks isiku B väide hea kaitse, kui ta suudab seda põhjendada. Seega peab kohus tegema eelotsuse patendi kehtivuse küsimuses. Eeldame, et kohus teeb seda ja leiab, et patent kehtib. Kohus teeb otsuse isiku A kasuks summas 1 miljon dollarit. Isik A algatab seejärel konventsiooni alusel menetluse selle kohtuotsuse täitmiseks riigis Y. Kui nüüd oleks olemas patendi registreerimise riigi (milleks võib olla riik Y või kolmas riik, näiteks riik Z) kohtuotsus, millega patent on tunnistatud kehtetuks, ei oleks see kohtuotsus vastuolus mitte konventsiooni alusel selles asjas tehtud tegeliku kohtuotsusega – milles sedastatakse vaid, et isik B peab maksma isikule A 1 miljon dollarit –, vaid eelotsusega, mille kohaselt patent kehtib. Kuid kuna see eelotsus on loogiline alus, millele kohtuotsus tugines, ilmneks kahe kohtuotsuse vahel vastuolu, kuigi see oleks teisest laadi. Artikli 10 lõike 3 eesmärk on lubada riigi Y kohtutel keelduda (kuid mitte kohustada neid keelduma) neil asjaoludel konventsiooni alusel kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest.

201. **Punkt b.** Artikli 10 lõike 3 punkti b kohaselt võib kohtuotsuse tunnustamise või täitmise edasi lükata,²³⁹ kui intellektuaalomandi õiguse kehtivuse küsimuses algatatud menetlus on pooleli selles riigis, mille õiguse alusel intellektuaalomandi õigus tekkis²⁴⁰. See annab kohtule, kelle poole on pöördutud, õiguse peatada tunnustamise või täitmise menetlus, et oodata ära kehtivusega seotud menetluse tulemus. Kui kehtivust käsitlev kohtuotsus on kooskõlas otsuse teinud kohtu otsusega, ei ole võimalik tunnustamisest või täitmisest artikli 10 alusel keelduda; kui see on aga algse otsusega vastuolus, kohaldatakse artikli 10 lõike 3 punkti a.

202. **Artikli 21 alusel konventsiooni kohaldamisalast välja arvatud küsimustes tehtud eelotsused.** Artikli 10 lõige 4 on identne lõikega 2, välja arvatud selles osas, et see lõige on seotud kohtuotsusega, mis põhineb eelotsusel, mis on seotud küsimusega, mille suhtes taotluse saanud riik vastavalt artikli 21 kohaselt esitatud deklaratsioonile konventsiooni ei kohalda. Siiski ei kohaldata selle sätte puhul lõikes 3 kehtestatud tingimust: puudub erinorm seoses eelotsustega, mis käsitlevad intellektuaalomandi õiguse kehtivust.

Artikkel 11 Kahju hüvitamine

203. Artikkel 11 käsitleb kahju hüvitamist. Selle kohaselt võib kohus, kelle poole on pöördutud, keelduda kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest, kui – ja sel määral, mil – kohtuotsusega ei hüvitata hagejale tegelikult tekitatud kahju või kahjustusi. Konventsiooni 2004. aasta

²³⁶ Seoses olukorraga, kus kohtuotsus põhines artikli 21 alusel välja jäetud küsimusel, vt artikli 10 lõige 44 ja punkt 202.

²³⁷ Registreeritud õiguse puhul on selleks registreerimisriik või riik, kus registreerimine oleks pidanud toimuma rahvusvahelise konventsiooni tähenduses.

²³⁸ Tuleb meeles pidada, et kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, eeldatakse kõikides käesoleva seletuskirja näidetes, et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

²³⁹ Artikli 10 lõike 3 sissejuhatavas lauses viidatakse nii keeldumisele kui ka edasilükkamisele. Esimene oleks tavaliselt asjakohane punkti a alusel ja teine punkti b alusel. Isegi punkti b kohaselt võiks kohus, kelle poole on pöördutud, kaebuse siiski tagasi lükata, kui tal ei ole menetluse peatamise õigust, tingimusest et taotluse esitajal on võimalik algatada uus menetlus pärast seda, kui on tehtud otsus kehtivuse kohta.

²⁴⁰ Menetlus võib olla pooleli kas asjaomases kohtus või patendiametis või samalaadses asutuses.

eelnõus oli samaväärne säte artikkel 15, mis oli palju üksikasjalikum ja keerukam sõnastuses²⁴¹. 2005. aasta diplomaatilisel istungjärgul otsustati see säte kustutada ja asendada lihtsama sättega, milleks on artikkel 11. Selle põhjuseid on kirjeldatud allpool avalduses, milles leppis kokku selle koostanud töörühm.

204. Artiklis 11 osutatakse hoiatavale ja karistuslikule kahjuhüvitisele. Need kaks terminit tähistavad sama asja: nad viitavad kahjuhüvitisele, millega soovitakse karistada kostjat ning takistada tal ja teistel isikutel tegemast midagi sarnast tulevikus. Selle vastandiks on tegeliku kahju hüvitamine, millega soovitakse korvata hagejale talle tekitatud kahju, s.t taastada olukord, mis valitses enne õigusrikkumise toimepanekut.

205. 2005. aasta diplomaatilisel istungil leppisid artikli 11 koostanud töörühma liikmed kokku ja võtsid vastu järgmise avalduse²⁴²:

- „a. Alustagem *aluspõhimõttega*, mida ei seata kunagi kahtluse alla: kohtuotsused, millega nähakse ette kahjuhüvitis, kuuluvad konventsiooni kohaldamisalasse. Kohtuotsust, mille on teinud erandliku kohtualluvuse kokkuleppes määratud kohus ning millega nähakse ette täielikult või osaliselt kahjuhüvitise maksmine hagejale, tunnustatakse ja täidetakse konventsiooni alusel seega kõigis osalisriikides. Kuna kohtuotsused ei erine muudest konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvatest otsustest, kohaldatakse artiklit 8 piiranguteta. See tähendab, et kohaldatakse nii tunnustamise ja täitmise kohustust kui ka kõiki keeldumise aluseid.
- b. Läbirääkimiste jooksul on selgunud, et mõne delegatsiooni jaoks tekitavad probleeme kohtuotsused, millega nähakse ette kahjuhüvitis, mis on suurem kui hageja tegelikult kantud kahju. Hoiatav või karistuslik kahjuhüvitis on sellekohane

²⁴¹ Punktis 205 osutatud konventsiooni 2004. aasta eelnõu artikkel 15 kõlab järgmiselt:

„Artikkel 15 Kahju hüvitamine

1. Kohtuotsust, millega nähakse ette kahjuhüvitis, millega ei hüvitata tegelikku kahju, sealhulgas hoiatav või karistuslik kahjuhüvitis, tunnustatakse ja täidetakse sellel määral, mil taotluse saanud riigi kohus saaks määrata samasuguse või võrreldava kahjuhüvitise. Käesolevas lõikes sätestatu ei takista kohtul, kelle poole pöörduti, tunnustada ja täita kohtuotsust oma riigi õiguse alusel ulatuses, mis on võrdne maksimaalselt kahjuhüvitise kogusummaga, mille määras otsuse teinud kohus.

2. a) Kui pärast menetlust, mille käigus on antud võlausaldajale võimalus olla ära kuulatud, suudab võlgnik veenda kohut, kelle poole on pöördutud, et asjaolusid – sealhulgas otsuse teinud kohtu asukohariigis valitsevaid asjaolusid – arvesse võttes on määratud ülemäära suur kahjuhüvitis, võidakse

oluline näide. Mõni delegatsioon arvas, et artikli 9 punktis e sisalduv avaliku korraga seotud erand võiks need probleemid lahendada, kuid teised selgitasid, et see ei ole nende puhul võimalik mõiste „avalik kord” piiratuse tõttu. Sellepärast lepid kokku, et peaks olema *lisaalus*, millele tuginedes keelduda kahjuhüvitisi käsitleva kohtuotsuse tunnustamisest või tühistamisest. Selleks on uus artikkel 11. Nagu ka kõiki muid keeldumise aluseid, tuleks ka seda sätet tõlgendada ja kohaldada võimalikult piiravalt.

- c. Artikkel 11 põhineb kahjuhüvitise peamisel vaieldamatul eesmärgil: kahjuhüvitisega tuleks hüvitada tegelikult tekitatud kahju. Sellepärast on uue artikli 11 lõikes 1 sätestatud, et kui kohtuotsusega nähakse ette kahjuhüvitis, millega ei hüvitata kannatanud poolele tegelikult tekitatud kahju kahjustusi, võib kohtuotsuse tunnustamisest või täitmist selles osas keelduda. Tuleb öelda, et väljendi „tegelikult tekitatud” ingliskeelne vaste *actual* on teistsuguse tähendusega kui prantsuskeelne sõna *actuel* (mida ei ole prantsuskeelses tekstis kasutatud). Seega on kaetud ka tulevikus tekkiv kahju.
- d. See ei tähenda, et kohtul, kelle poole on pöördutud, on lubatud kontrollida, kas ta oleks määranud samasuguse kahjusumma või mitte. Kõnnis on palju kõrgem. Artiklit 11 kohaldatakse ainult juhul, kui kohtuotsuse põhjal on ilmselge, et määratud kahjuhüvitis on tegelikult tekitatud kahjust või kahjustustest suurem. Eelkõige kehtib see hoiatavate ja karistuslike kahjuhüvitiste puhul. Seetõttu on sedalaadi kahjuhüvitised sõnaselgelt eraldi nimetatud. Kuid erandjuhul võivad selle sätte

tunnustamisel ja täitmisel piirduda väiksema summaga.

- b) Kohus, kelle poole on pöördutud, ei tunnusta või täida kohtuotsust mingil juhul väiksema summa ulatuses kui see, mis oleks võidud määrata taotluse saanud riigis samade asjaolude, sealhulgas otsuse teinud kohtu asukohariigis valitsenud asjaolude korral.

3. Eelmiste lõigete kohaldamisel võtab kohus, kelle poole on pöördutud, arvesse seda, kas ja millisel määral saab otsuse teinud kohtu poolt ette nähtud kahjuhüvitist kasutada menetluskulude katmiseks.”

²⁴² Vt kahekümnenda istungjärgu protokoll nr 19, II komisjon, punktid 13–14. Töörühma kuulusid järgmiste riikide ja ühenduste saadikud ja esindajad: Ameerika Ühendriigid, Austraalia, Austria, Euroopa Ühendus, Hiina, Jaapan, Kanada, Saksamaa, Sveits, Uus-Meremaa, Venemaa Föderatsioon ja Ühendkuningriik. Esimees oli Gottfried Musger (Austria). Järgnevas tekstis on viited konkreetsetele artiklitele (mis põhinesid algselt konventsiooni 2004. aasta eelnõul) ära muudetud, et need vastaks lõpptekstis vastu võetud numeratsioonile.

- kohaldamisalasse kuuluda ka kahjuhüvitised, millega otsuse teinud kohtu arvates korvatakse tegelik kahju.
- e. Selle sätte kohaselt käsitatakse tegelikult tekitatud kahju või kahjustuste hüvitamisena ka kahjuhüvitisi, mis on määratud poolte kokkuleppe alusel (eelhinnatud kahju) või õigusaktiga (seadusest tulenev kahju). Sellise kahjuhüvitise puhul peaks kohus, kelle poole on pöördutud, keelduma tunnustamisest ja täitmisest vaid juhul, kui – ja sel määral, mil – selle kahjuhüvitisega sooviti kostjat pigem karistada, mitte aga hinnata õiglaselt hüvitise sobivat suurust.
 - f. Oleks vale küsida, kas kohus, kelle poole on pöördutud, peab kohaldama otsuse teinud kohtu asukohariigi õigust või taotluse saanud riigi õigust. Artikkel 11 sisaldab autonoomset mõistet. Loomulikult kohaldab seda sätet kohus, kelle poole on pöördutud, kuid sellise kohaldamisega ei kaasne lihtsalt taotluse saanud riigi kahjuhüvitiste alase õiguse kohaldamist.
 - g. Tunnustamisest ja täitmisest on lubatud keelduda vaid *sel määral*, mil kohtuotsusega minnakse kaugemale tegelikult tekitatud kahjust või kahjustustest. Enamiku delegatsioonide jaoks võib see olla juba selle sätte piiratud eesmärgist tulenev loogiline järeldus. Siiski on otstarbekas see sõnaselgelt kirja panna. Sellega välditakse võimalikku kõik-või-mitte-midagi-lähenemist, mida mõnes õigussüsteemis kohaldatakse avaliku korraga seotud erandi suhtes.
 - h. Vana artikli 15 lõiked 1 ja 2 sisaldasid väga keerulisi norme selle kohta, kui suur osa otsuse teinud kohtu määratud kahjuhüvitisest kuulus *igal juhul* tunnustamisele ja täitmisele. Töörühm leidis, et sellega võidakse edastada vale sõnum. Artikliga 11 nähakse läbivaatamine ette juhul, kui kohtuotsusega määratakse kahjuhüvitis, millega ei korvata tegelikku kahju. Sellega ei ole lubatud kohtuotsuse muud liiki sisuline läbivaatamine. Nagu kõiki muid keeldumise aluseid, kohaldatakse ka seda sätet vaid erandkorras. Selliseid juhtumeid käsitlevad liigsed sätted oleksid andnud neile liiga suure poliitilise kaalu.
 - i. Artikliga 11 ei kohustata kohut keelduma tunnustamisest ja täitmisest. See ilmneb selgelt nimetatud sätte sõnastusest – kohus võib keelduda – ning on kooskõlas artiklis 9

esitatud üldise arusaamaga. Seega ei piirata selle sättega mingil viisil kahjuhüvitisi käsitlevate otsuste tunnustamist ja täitmist riigi õiguse või muude rahvusvaheliste dokumentide alusel ning lubatakse tunnustamist ja täitmist konventsiooni alusel (kuid ei nõuta seda). Taas leidis töörühm, et sõnaselge säte oleks olnud liigne, pannes kahjuhüvitiste küsimusele liiga suure kaalu.

- j. Artikli 11 lõige 2 on vana artikli 15 lõige 3. Artikli 11 lõike 1 kohaselt võiks väita, et menetluskulude katmiseks ette nähtud kahjuhüvitisega ei korvata tegelikult tekitatud kahju. Võrdlevast seisukohast oleks see loomulikult vale. Kuid sellegipoolest on mõttekas kajastada seda küsimust sättes sõnaselgelt. See viide ei sisalda mingit ranget reeglit. Asjaolu, et kahjuhüvitis on mõeldud kulude katteks, tuleb lihtsalt arvesse võtta.
- k. Kokkuvõttes on uus artikkel 11 lühem kui varasem artikkel 15, see on rohkem kooskõlas konventsiooni üldise sõnastusega ja selles käsitletakse tegelikke küsimusi, lisamata keerulisi norme, mida võidakse mõista valesti. Sellepärast teeb töörühm ettepaneku selle sätte vastuvõtmiseks.”

Artikkel 12 Kohtulikud kompromissid

206. Artiklis 12 on sätestatud, et kohtulikud kompromissid, mille on kinnitanud erandliku kohtualluvuse kokkuleppes nimetatud osalisriigi kohus või mis on sõlmitud kõnealuses kohtus peetava kohtumenetluse raames ning mida täidetakse selles riigis samaväärselt kohtuotsustega, kuuluvad teistes osalisriikides täitmisele samaväärselt kohtuotsustega²⁴³. Kui algatatakse täitemenetlus, peab menetluse algataja esitama dokumendid, mis on vajalikud selleks, et kohtulik kompromiss kuulub otsuse teinud riigis täitmisele samaväärselt kohtuotsusega²⁴⁴.

207. Kohtulikku kompromissi nimetatakse inglise keeles mõnikord väljendiga *judicial settlement*, mis on tõlge prantsuskeelsest väljendist *transaction judiciaire*. Tavaõiguse riikides ei tunta kohtulikku kompromissi siin kasutatud tähenduses²⁴⁵. Prantsusmaal ja teistes tsiviilõiguslikes riikides on need kohtuniku juures sõlmitud kokkulepped, millega pooled lõpetavad menetluse, tehes tavaliselt vastastikuseid järeleandmisi. Pooled esitavad oma kokkuleppe kohtunikule, kes vormistab selle ametliku dokumendina. Sellistel kokkulepetel on tavaliselt mõningane või isegi täielik lõpliku kohtuotsuse mõju. Kohtulik kompromiss erineb tavaõiguse süsteemides tuntud korraldusest, mille jaoks kasutatakse inglise keeles terminit *consent order* (mõlema poole nõusolekul tehtud kohtu korraldus). Selline korraldus on kohtuotsus ning

²⁴³ Samaväärne vaste konventsiooni 1999. aasta esialgses eelnõus on artikkel 36. Nygh' ja Pocari seletuskirjas on märkused esitatud lk 116 ja 117. Vt ka tsiviil- ja kaubandusasjades välisriigi kohtuotsuste kohtualluvust ja

tunnustamist ning täitmist käsitlev Haagi 1. veebruari 1971. aasta konventsioon, artikkel 19.

²⁴⁴ Artikli 13 lõike 1 punkt e.

²⁴⁵ Artiklis 12 kasutatud kujul ei viita sõna „kompromiss” kompromissile tavaõiguse tähenduses.

seda võib tunnustada ja täita konventsiooni artikli 8 alusel. Teisalt erineb kohtulik kompromiss kohtuvälisest lahendist, sest see tehakse kohtuniku juures, sellega lõpetatakse menetlus ja seda täidetakse tavaliselt samaväärselt kohtuotsusega. Neil põhjustel on sellele küsimusele konventsioonis pühendatud erisäte.

208. Artikliga 12 ei näha ette kohtulike kompromisside tunnustamist, vaid ainult nende täitmine²⁴⁶. Selle asjaolu tähtsust saab kõige paremini selgitada näite abil²⁴⁷. Oletame, et isikud A ja B sõlmivad lepingu, mis sisaldab erandliku kohtualluvuse kokkulepet riigi X kohtute kasuks. Siis kaebab isik A isiku B selles riigis 1 000 euro pärast kohtusse – ta väidab, et lepingu kohaselt ollakse talle see summa võlgu. Seejärel sõlmivad pooled kohtuliku kompromissi, mille kohaselt isik B nõustub maksuma isikule A 800 eurot, sealjuures riik X on see riik, kus seda võib teha.

209. Kui isik B ei maksa, võib isik A algatada menetluse selle kompromissi täitmisele pööramiseks riigis Y, s.t teises osalisriigis. Selline menetlus on hõlmatud konventsiooni artikliga 12. Eldame siiski, et isik B tasub summa vastavalt kompromissile, ilma et oleks vaja algatada täitemenetlust. Kui isik A esitab ikkagi uue hagi ülejäänud 200 euro saamiseks riigi Y kohtutele, ei saa isik B paluda kohtult konventsiooni kohase kompromissi tunnustamist nõudega seotud menetlusliku kaitsena (see muudaks selle nõude mõnes õigussüsteemis vastuvõetamatuks). Konventsioonis ei ole seda ette nähtud peamiselt sellepärast, et kompromisside mõju on eri õigussüsteemides väga erinev. Samal ajal ei keelata konventsioonis kohtul käsitada kompromissi kui lepingulist kaitset sisuliste nõuete puhul.

Artikkel 13 Esitatavad dokumendid

210. Artikli 13 lõikes 1 on loetletud dokumendid, mille peab esitama pool, kes soovib kohtuotsuse tunnustamist või täitmist konventsiooni alusel²⁴⁸. Asjaolu, et tunnustamist on nimetatud artikli 13 sissejuhatavas lauses, ei tähenda, et selleks peaks olema mingi erimenetlus²⁴⁹. Kuid isegi õigussüsteemides, kus erimenetlus puudub, peab tunnustamist taotlev isik esitama artiklis 13 nõutud dokumendid, kui teine pool vaidlustab kohtuotsuse tunnustamise.

211. Artikli 13 lõike 1 punkti a kohaselt tuleb esitada kohtuotsuse täielik ja tõestatud koopia. See tähendab kogu kohtuotsust (sealhulgas vajaduse korral kohtu põhistust), mitte ainult lõplikku määrust (*dispositif*). Artikli 13 lõike 1 punktis b on sätestatud, et esitada tuleb erandliku kohtualluvuse kokkulepe, selle tõestatud koopia või muu kokkuleppe olemasolu tõendav dokument. Väljend „või muu kokkuleppe olemasolu tõendav dokument” lisati peamiselt selleks, et hõlmatud oleks elektrooniliselt

sõlmitud kokkulepped. Selliste kokkulepete puhul ei ole tavaliselt võimalik esitada kokkulepet ennast. Artikli 13 lõike 1 punktiga c nõutakse dokumentaalseid tõendeid selle kohta, et kostjale on dokumendid edastatud, kuid seda sätet kohaldatakse vaid tagaselja tehtud kohtuotsuse puhul. Teistel juhtudel eeldatakse, et kostjale on dokumendid edastatud, välja arvatud juhul, kui ta suudab tõendada vastupidist. Taotluse saanud liikmesriigi õiguse alusel määratakse kindlaks tagajärjed, mis kaasnevad juhul, kui vajalikke dokumente ei esitata. Ülemäära formaalsust tuleks siiski vältida: kui poolele, kellelt täitmist nõutakse, ei ole kahju tekitatud, tuleks lubada täitmist taotleval poolel esitada välja jäänud dokumendid.

212. Artikli 13 lõikes 2 on sätestatud, et kohus, kelle poole on pöördutud, võib nõuda lisadokumentide esitamist sel määral, mil see on vajalik selleks, et tõendada konventsiooni III peatüki nõuete täitmist. Selle sättega tehakse selgeks, et lõikes 1 esitatud loetelu ei ole täielik. Vältida tuleks siiski pooltele ebavajaliku koormuse seadmist.

213. Artikli 13 lõikes 3 lubatakse konventsiooni alusel kohtuotsuse tunnustamist või täitmist soovival isikul kasutada Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi soovitatud ja avaldatud vormi. Vorm on esitatud konventsiooni lisas. Seda võib muuta Haagi konverentsi erikomitee²⁵⁰. Vormi kasutamine ei ole kohustuslik. Kohus, kelle poole on pöördutud, võib selles sisalduvale teabele tugineda, kui seda teavet ei vaidlustata. Kuid isegi juhul, kui teavet ei vaidlustata, ei ole see teave otsustav: kohus, kelle poole on pöördutud, võib teha asjas otsuse kõiki talle esitatud tõendeid silmas pidades.

214. Artikli 13 lõikes 4 on sätestatud, et kui artiklis 13 osutatud dokumendid ei ole koostatud taotluse saanud riigi ametlikus keeles ning kui taotluse saanud riigi õigusega ei ole ette nähtud teisiti, lisatakse dokumentidele kinnitatud tõlge taotluse saanud riigi ametlikku keelde. Seejärel võivad riigid oma rakendusaktides või menetlusõiguses ette näha, et tõlge ei ole üldse vajalik või et piisab ka mitteametlikust tõlkest, isegi kui seda ei ole kinnitatud.

Artikkel 14 Menetlus²⁵¹

215. Artiklis 14 on kirjas, et kui konventsioonis ei ole sätestatud teisiti, toimub kohtuotsuse tunnustamise menetlus, täidetavaks tunnistamise määruse väljaandmine, täitmise registreerimine ning otsuse täitmine taotluse saanud riigi õiguse alusel²⁵². Kui taotluse saanud riigi õiguses puuduvad sätted välisriigi kohtuotsuse tunnustamise eraldiseisva menetluse kohta (mida eristatakse täitemenetlusest), tunnustatakse kohtuotsust õigusest tulenevalt automaatselt, tuginedes konventsiooni artiklile 8. Riigisisene menetlusõigus ei hõlma loomulikult kõiki aluseid, millele tuginedes võib tunnustamisest või

²⁴⁶ Tunnustamise ja täitmise eristamine: vt punkt 170.

²⁴⁷ Tuleb meeles pidada, et kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, eeldatakse kõikides käesoleva seletuskirja näidetes, et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

²⁴⁸ See säte on samalaadne konventsiooni 1999. aasta esialgse eelnõu artikli 29 lõike 1 punktidega a–c. Nygh’ ja Pocari seletuskirjas on seda käsitlevad märkused esitatud lk 109 ja 110.

²⁴⁹ Vt punkt 215.

²⁵⁰ Vt ka artikkel 24 ja punktis 257 esitatud märkused.

²⁵¹ Muude menetluslike küsimuste kohta vt punktid 88–92 ja 138.

²⁵² Kui puhtalt sõnastuses esinevad erinevused välja arvata, on sisuliselt tegemist konventsiooni 1999. aasta esialgse eelnõu artikliga 30. Nygh’ ja Pocari seletuskirjas on seda artiklit käsitlevad märkused esitatud lk 100.

täitmisest keelduda. Need alused on reguleeritud üksnes konventsioonis: vt artikli 8 lõige a (teine lause).

216. Kõigis artikliga 14 hõlmatud menetlustes peab kohus, kelle poole on pöördutud, tegutsema kiiresti. See tähendab, et kohus peab kasutama kõige kiiremat talle kättesaadavat menetlust. Osalisriigid peaksid kaaluma sätteid, mille abil tagada ebavajalike viivituste vältimine.

Artikkel 15 Võimalus tunnustada või täita kohtuotsuse eraldatavat osa

217. Artikli 15 kohaselt tunnustatakse või täidetakse kohtuotsuse eraldatavat osa, kui selle kohta on esitatud eraldi taotlus või kui konventsiooni kohaselt on võimalik tunnustada või täita ainult osa kohtuotsusest²⁵³. Kui näiteks karistusliku kahjuhüvitise määramist ei ole pööratud täitmisele artikli 11 tõttu, tuleb ülejäänud osa kahjuhüvitisest täitmisele pöörata, kui see vastab artiklis 8 sätestatud tingimustele. Et kohtuotsuse osa oleks eraldatav, peab kõnealune osa olema eraldiseisev: see sõltub tavaliselt sellest, kas vaid kohtuotsuse selle osa täitmine muudaks olulisel määral poolte kohustusi²⁵⁴. Sel määral, mil see sõltub õigusnormidest, tuleb kohaldada selle riigi õigust, kus asub kohus, kelle poole on pöördutud²⁵⁵.

Artikkel 16 Üleminekusätted

218. **Põhireegel.** Artikkel 16 sisaldab üleminekusätteid²⁵⁶. Artikli 16 lõikes 1 sätestatud põhireegel seisneb selles, et konventsiooni kohaldatakse erandliku kohtualluvuse kokkulepete suhtes, mis on sõlmitud valitud kohtu asukohariigis pärast konventsiooni jõustumist. Selle reegli kohaselt ei ole menetluse algatamise kuupäev oluline.

219. **Lisareegel.** Kui menetlus toimub valitud kohtu asukohariigis, kohaldatakse vaid artikli 16 lõikes 1 sätestatud põhireeglit. Kui aga menetlus on teises riigis (vastavalt artiklile 6 või III peatükis esitatud tunnustamist ja täitmist käsitlevale sätetele), tuleb järgida ka lisareeglit, mis on sätestatud artikli 16 lõikes 2. Selle kohaselt ei kohaldata konventsiooni menetluste suhtes, mis algatati enne konventsiooni jõustumist menetleva kohtu asukohariigis. See tähendab, et kui menetlus algatatakse muus kohtus peale valitud kohtu, kohaldatakse konventsiooni vaid juhul, kui a) kohtualluvuse kokkulepe on sõlmitud valitud kohtu asukohariigis pärast konventsiooni jõustumist, ja b) menetlus algatati pärast konventsiooni jõustumist menetluse algatamise riigis.

220. Nende kahe reegli mõju on võimalik näitlikustada järgmiste näidete abil. Nende puhul eeldame, et konventsioon jõustub riigis P 1. jaanuaril 2008 ja riigis R 1. juulil 2008. Isikud X ja Y sõlmivad erandliku

kohtualluvuse kokkuleppe, millega valitakse riigi P kohtud.

- **Näide 1.** Kohtualluvuse kokkulepe on sõlmitud 1. detsembril 2007 ja isik X algatab menetluse riigi P kohtutes 1. juulil 2008. Konventsiooni ei kohaldata, sest kohtualluvuse kokkulepe sõlmiti enne konventsiooni jõustumist riigis P – mis on valitud kohtu asukohariik –, kuigi menetlus algatati pärast seda kuupäeva. Riigi P kohtud ei ole artikli 5 alusel kohustatud hagi menetlusse võtma.
- **Näide 2.** Kohtualluvuse kokkulepe sõlmitakse 15. jaanuaril 2008. 1. märtsil 2008 algatab isik Y kohtualluvuse kokkuleppega hõlmatud menetluse riigi P kohtutes. 1. aprillil 2008 teeb kohus tagaseljaotsuse, mis muutub täidetavaks riigis P. 1. augustil 2008. aastal algatab isik Y täitemenetluse riigis R. Kuna kohtualluvuse kokkulepe sõlmiti pärast konventsiooni jõustumist riigis P (valitud kohtu asukohariik) ning konventsioon oli riigis R (taotluse saanud riik) täitemenetluse algatamise ajaks jõustunud, kuulub täitmine konventsiooni kohaldamisalasse.
- **Näide 3.** Kohtualluvuse kokkulepe sõlmitakse 15. jaanuaril 2008. 1. juunil 2008 algatab isik Y kohtualluvuse kokkuleppega hõlmatud menetluse riigi R kohtutes. Isegi kui konventsioon jõustub riigis R 1. juulil 2008, ei takistata konventsiooni artikliga 6 riigi R kohtutel asja menetlemist seepärast, et menetlus algatati enne konventsiooni jõustumist riigis R, kuigi kohtualluvuse kokkulepe sõlmiti pärast konventsiooni jõustumist riigis P, mis on valitud kohtu asukohariik.

Artikkel 17 Kindlustus- ja edasikindlustuslepingud²⁵⁷

221. Kindlustus on üks teemadest, mida ei ole konventsiooni kohaldamisalast artikli 2 alusel välja jäetud: see kuulub täielikult konventsiooni kohaldamisalasse²⁵⁸. See on nii isegi juhul, kui risk, mille eest kindlustatakse, on seotud küsimusega, mis iseenesest ei ole konventsiooniga hõlmatud kas sellepärast, et see on artikliga 2 kohaldamisalast välja jäetud, või seetõttu, et on esitatud artikli 21 kohane deklaratsioon. Artikli 17 lõikes 1 on seda selgelt öeldud. Selles on sätestatud, et kindlustus- või edasikindlustuslepingu alusel algatatud menetlusi ei jäeta konventsiooni kohaldamisalast välja üksnes seetõttu, et

²⁵³ Samaväärne vaste konventsiooni 1999. aasta esialgses eelnõus on artikkel 34. Nygh' ja Pocari seletuskirjas on seda sätet käsitlevad märkused esitatud lk 115.

²⁵⁴ Nygh' ja Pocari seletuskiri, lk 115.

²⁵⁵ *Ibid.*

²⁵⁶ Artikli 16 sätteid ei kohaldata deklaratsioonide suhtes, mis hõlmavad artikli 22 kohaseid mitteerandliku kohtualluvuse kokkuleppeid: vt punktid 253 ja 254.

²⁵⁷ Punktides 221–227 tähendab viide kindlustusele ka edasikindlustust.

²⁵⁸ Väike erand: vt joonealune märkus 75 (isikukahju kandnud töötaja poolt tööandja kindlustusandja vastu esitatud otsehagi).

kindlustus- või edasikindlustusleping hõlmab küsimusi, mis ei kuulu konventsiooni kohaldamisalasse²⁵⁹. Seega – isegi kui näiteks meritsi kaubavedu ei ole konventsiooni kohaldamisalasse,²⁶⁰ kehtib konventsioon meritsi veetavate kaupade kindlustamise lepingu kohta.

222. **Näide**²⁶¹. Oletame, et Prantsusmaal asuv kindlustusandja sõlmib kindlustuslepingu isikuga Y, kes on Kanadas asuv ettevõtja, ja selle lepinguga kohustub kindlustusandja hüvitama isikule Y igasuguse kahju, mis võib tekkida tema kaubale selle veo käigus Rotterdamist New Yorki. Kindlustusleping sisaldab kohtualluvuse kokkulepet, millega antakse ainupädevus Prantsusmaa kohtutele. Kaup saab veo käigus viga, kuid kindlustusandja keeldub maksmast. Kõik menetlused, mille isik Y (kindlustatu) algatab kindlustusandja vastu kindlustuslepingu alusel, kuuluvad Prantsusmaa kohtute ainupädevusse. Kuigi kaupade vedu on konventsiooni kohaldamisalast artikli 2 lõike 2 punktiga f välja jäetud, kuuluvad kohaldamisalasse siiski selliste kaupadega seotud kindlustuslepingu alusel algatatud menetlused: artikli 17 lõige 1.

223. Artikli 17 teine lõige käsitleb selliste kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist, millega määratakse kindlaks kindlustus- või edasikindlustuslepingust tulenev vastutus või selle puudumine. Selles on sätestatud, et kindlustus- või edasikindlustuslepingust tulenevaid kohustusi käsitleva kohtuotsuse tunnustamist ja täitmist ei või piirata või selle tunnustamisest ja täitmisest keelduda üksnes seetõttu, et lepingust tulenev kohustus hõlmab ka kohustust maksta kindlustatud või edasikindlustatud isikule hüvitist seoses a) juhtumiga, mille suhtes käesolevat konventsiooni ei kohaldata, või b) kahju hüvitamisega, mille suhtes võidakse kohaldada artiklit 11.

224. Artikli 17 lõike 2 punktiga a oleks hõlmatud olukorrad, kus kindlustusleping on seotud riskiga, mis iseenesest ei ole konventsiooniga hõlmatud kas sellepärast, et see on kohaldamisalast välja jäetud artikliga 2 või et on esitatud artikli 21 kohane deklaratsioon. Seega korraldatakse sellega suuremal või vähemal määral lõike 1 normi.

225. Artikli 17 lõike 2 punkt b on seotud kohtuotsustega, mis käsitlevad kindlustusandja kohustust hüvitada kindlustatule või edasikindlustatule kahju, mille suhtes võidakse kohaldada artiklit 11. Nagu eespool on selgitatud,²⁶² käsitleb artikkel 11 selliste kohtuotsuste tunnustamist või täitmist, millega nähakse ette kahjuhüvitis, mis ei korva tegelikku kahju. Selle sättega lubatakse kohtul, kelle poole on pöördutud, keelduda teatavatel tingimustel täies ulatuses või osaliselt tunnustamast või täitmast kohtuotsust või selle osa, mis hõlmab kahjuhüvitist, millega ei korvata tegelikku kahju. Selliseid kohtuotsuseid tuleb eristada kindlustuslepinguid

käsitlevatest kohtuotsustest, mille kohaselt kindlustusandja kohustub maksuma kindlustatule hüvitist seoses kohustusega täita nõuet maksta kahjuhüvitist, millega ei korvata tegelikku kahju. Asjaolu, et kahjuhüvitist ette nägevat kohtuotsust, mis on tehtud kolmanda isiku ja kindlustatu vahelises menetluses, võidakse artikli 11 alusel (täielikult või osaliselt) mitte tunnustada (sest tegu on kahjuhüvitisega, millega ei korvata tegelikku kahju), ei tähenda, et tunnustamast võiks keelduda kohtuotsust, mis on tehtud kindlustatu ja tema kindlustusandja vahelises menetluses ning mille kohaselt kindlustusandja peab hüvitama kindlustatule maksed sellise kahju eest.

226. **Näide**²⁶³. Oletame, et Kanadas asuv kindlustusandja sõlmib kindlustuslepingu isikuga, kelle elu- või asukoht on Inglismaal (edaspidi „kindlustatu”), ning selle lepingu kohaselt peab kindlustusandja hüvitama kindlustatule isikukahjuga seotud vastutuskindlustuse, sealhulgas karistusliku kahjuhüvitise, mida kindlustatu peab tasuma²⁶⁴. Leping sisaldab kohtualluvuse kokkulepet Inglismaa kohtute kasuks. Seejärel kaebab kolmas isik kindlustatu Inglismaal kohtusse isikukahju tekitamise eest ja kohus näeb ette, et kolmandale isikule tuleb tasuda 1 miljon naelsterlingit tegeliku kahju hüvitisena, millele lisandub 1 miljoni naelsterlingi suurune karistuslik kahjuhüvitis. Kindlustusandja keeldub kindlustatule kahju hüvitamast. Kindlustatu kaebab kindlustusandja Inglismaal kohtusse, tuginedes kohtualluvuse kokkulepet sisaldavale klauslile. Kohus teeb otsuse kindlustusandja kahjuks summas 2 miljonit naelsterlingit. Kindlustatul on õigus pöörata see kohtuotsus Kanadas kindlustusandja vastu täies ulatuses täitmisele. Ei ole oluline, et artikli 2 lõike 2 punkti j kohaselt on konventsiooni kohaldamisalast välja arvatud kehavigastustega seotud kahju ja moraalse kahju nõuded, mis on esitanud füüsiline isik või mis on esitatud füüsilise isiku nimel (artikli 17 lõike 2 punkt a), või et artikli 11 kohaselt ei ole Kanada kohus kohustatud täitmisele pöörama kolmanda isiku ja kindlustatuga seotud kohtuotsuse karistuslikku osa (kui kohus oli võtnud pädevuse kohtualluvuse kokkuleppe alusel, artikli 17 lõike 2 punkt b).

227. **Karistuslik kahjuhüvitis, mis on välja mõistetud kindlustaja vastu.** Kuid kui eespool toodud näites ei oleks kohus Inglismaal kindlustatu ja kindlustusandja vahelises menetluses näinud ette ainult kindlustusandja kohustust maksta 2 miljonit naelsterlingit, vaid ka seda, et kindlustatule tuleks maksta lisaks 1 miljon naelsterlingit karistuslikku kahjuhüvitist (sest kindlustusandja oli põhjendamatult keeldunud kindlustatule tasumast tema nõudel), ei kuuluks see 1 miljoni naelsterlingi suurune summa konventsiooni kohaldamisalasse artikli 17 lõike 2 punkti b alusel. Kui artiklis 11 esitatud tingimused on

²⁵⁹ Samal ajal ei kohaldata konventsiooni kindlustuslepingust tulenevate menetluste suhtes, kui asjaomane riik on esitanud artikli 21 alusel deklaratsiooni, millega on kindlustusküsimused jäetud konventsiooni kohaldamisalast välja.

²⁶⁰ Artikli 2 lõike 2 punkt f.

²⁶¹ Tuleb meeles pidada, et kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, eeldatakse kõikides käesoleva seletuskirja näidetes, et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

²⁶² Vt punktid 203–205.

²⁶³ Tuleb meeles pidada, et kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, eeldatakse kõikides käesoleva seletuskirja näidetes, et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

²⁶⁴ See, kas poliis katab sellise kahju, sõltub poliisi tingimustest, mida tõlgendatakse selle poliisi suhtes kohaldatava õiguse alusel.

täidetud, ei oleks Kanada kohtud kohustatud konventsiooni alusel seda määratud lisasummat käsitlevat punkti täitma.

Artikkel 18 Legaliseerimisest loobumine

228. Artiklis 18 on sätestatud, et konventsiooni raames edastatavaid või väljastatavaid dokumente ei legaliseerita ning nende suhtes ei kohaldata muid samalaadseid formaalsusi, sealhulgas apostilli nõuet²⁶⁵.

Artikkel 19 Kohtualluvust piiravad deklaratsioonid

229. Konventsiooni üks põhimõte on arvata täielikult riigisiseseid juhtumid konventsiooni kohaldamisalast välja. See põhimõte on kirjas artiklis 1. Artiklis 19 kirjeldatakse vastupidist põhimõtet: selle sättega lubatakse riigil esitada deklaratsioon, et selle riigi kohtud ei kohalda konventsiooni artiklit 5 kohtuvaidluste suhtes, mis on täielikult välismaised. Selle kohaselt võib riik esitada deklaratsiooni selle kohta, et tema kohtutel on õigus keelduda erandliku kohtualluvuse kokkuleppega hõlmatud kohtuvaidluste lahendamise, kui kõnealuse riigi ja kohtuvaidluse poolte või kohtuvaidluse vahel puudub muu side peale valitud kohtu asukoha²⁶⁶.

230. Praktikas valivad pooled mõnikord selle riigi kohtud, millega neil ega kohtuvaidluse asjaoludel ei ole mingit seost. Põhjus seisneb selles, et kuna kumbki pool ei soovi minna teise poole riigi kohtutesse, lepivad nad kokku, et valitakse neutraalse riigi kohtud. Mõnel riigil ei ole selle vastu midagi²⁶⁷. Teised aga leiavad, et see koormab nende kohtusüsteemi ebauusalt. Artikli 19 eesmärk on arvestada viimasesse kategooriasse kuuluvate riikide seisukohaga.

Artikkel 20 Kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist piiravad deklaratsioonid

231. Artiklis 20 on sätestatud, et riik võib esitada deklaratsiooni selle kohta, et tema kohtutel on õigus keelduda teise osalisriigi kohtus tehtud kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest, kui kohtuvaidluse poolte elu- või asukoht on taotluse saanud riigis ning kui kohtuvaidluse poolte vahelised suhted ja kõik muud kohtuvaidlusega seotud asjaolud peale valitud kohtu asukoha on seotud üksnes taotluse saanud riigiga²⁶⁸. Selle

sätte puhul on lähtutud eespool käsitletud põhimõttest, mille kohaselt on täielikult riigisiseseid kohtuvaidlused konventsiooni kohaldamisalast täielikult välja arvatud.

232. Artikli 20 eesmärgi mõistmiseks tuleb meeles pidada, et konventsiooni kohaldatakse vaid rahvusvaheliste juhtumite puhul²⁶⁹. Ent mõiste „rahvusvaheline” määratlus on siinkohal erinev, sõltudes sellest, kas küsimus on seotud kohtualluvusega²⁷⁰ või kohtuotsuse tunnustamise ja täitmisega²⁷¹. Kohtualluvuse seisukohast ei ole juhtum rahvusvaheline siis, kui kohtuvaidluse poolte elu- või asukoht on ühes ja samas osalisriigis ning kus kohtuvaidlusega seotud muud asjaolud (olenemata valitud kohtu asukohast) on seotud üksnes kõnealuse osalisriigiga. Kuid tunnustamise ja täitmise seisukohast on juhtum alati rahvusvaheline, kui kohtuotsuse on teinud sellise riigi kohus, mis on erinev sellest riigist, kus tunnustamist või täitmist soovitakse. See tähendab, et kohtuvaidlus, mis on menetlemise ajal riigisisene, muutub rahvusvaheliseks, kui teises riigis algatatakse menetlus kohtuotsuse täitmiseks. Artikli 20 eesmärk on lubada osalisriigil esitada deklaratsioon, mille kohaselt ta ei tunnusta ega täida sellist kohtuotsust, kui kohtuasi oleks tema jaoks olnud täielikult riigisisene juhul, kui algne menetlus oleks algatatud selle riigi kohtutes.

233. Näide²⁷². Oletame, et poolte elu- või asukoht on riigis A ja kõik muud asjakohased elemendid on seotud vaid selle riigiga. Pooled lepivad kokku, et ainupädevus on riigi B kohtul. Kui üks neist algatab menetluse riigi A kohtus, ei ole sellel kohtul kohustust keelduda asja menetlemisest artikli 6 alusel: konventsiooni ei kohaldata, sest kohtuvaidlus ei oleks rahvusvaheline artikli 1 lõike 2 alusel. Kuid kui menetlus algatatakse riigis B, oleks riik A kohustatud artikli 8 alusel tunnustama selle menetluse tulemusel tehtud kohtuotsust: kohtuasi muutuks rahvusvaheliseks artikli 1 lõike 3 alusel. Artikliga 20 antakse riikidele võimalus seda olukorda muuta asjakohase deklaratsiooni esitamise teel. Kui seda tehakse, ei peaks näiteks riik A kohtuotsust tunnustama.

Artikkel 21 Konkreetsete küsimuste kohta esitatavad deklaratsioonid

234. Tuleb meeles pidada, et artikli 2 lõikega 2 jäetakse konventsiooni kohaldamisalast välja teatavad küsimused. Artikliga 21 lubatakse osalisriigil seda loetelu enda puhul

²⁶⁵ See säte on samaväärne konventsiooni 1999. aasta esialgse eelnõu artikli 29 lõikega 2. Nygh' ja Pocari seletuskirjas on seda sätet käsitlevad märkused esitatud lk 110, kus on öeldud, et see on Haagi konventsioonide kontekstis tavapärane praktika.

²⁶⁶ Kuna konventsioonis kasutatakse sõnastust „on õigus keelduda”, on sellise deklaratsiooni esitanud riigi kohtutel kaalutusõigus selle suhtes, kas kasutada pädevust või mitte. See ei põhjusta probleeme õigussüsteemides, kus kohtutel on üldiselt teatav kaalutusõigus pädevuse kasutamise üle otsustamisel. Õigussüsteemides, kus see nii ei ole, võidakse vastu võtta õigusaktid, et anda kohtutele õigus kohaldada artikli 19 kohast kaalutusõigust. Artikliga 19 võimaldatud kaalutusõigust võib kasutada ka seadusandja. Sel juhul täpsustatakse õigusaktis endas, millistel tingimustel kohtud keelduksid hagi menetlusse võtmast.

²⁶⁷ Näiteks Inglismaa kohtud on palju aastaid olnud valmis selliseid kohtuasju menetlema ja 1984. aastal võttis New

York vastu erisätted nende menetluste hõlbustamiseks, kus tehing hõlmab vähemalt 1 miljonit USA dollarit: vt New York Civil Practice Law and Rules, eeskirja 327 lõike b, ning New York General Obligations Law, § 5-1402.

²⁶⁸ Kuna konventsioonis kasutatakse sõnastust „on õigus keelduda”, on sellise deklaratsiooni esitanud riigi kohtutel kaalutusõigus selle suhtes, kas tunnustada ja täita selliseid kohtuotsuseid konventsiooni alusel või mitte. Kuid rakendussätetega on võimalik kehtestada kohustus mitte tunnustada või täita välisriigi kohtuotsuseid selliste asjaolude korral.

²⁶⁹ Artikli 1 lõike 1.

²⁷⁰ Artikli 1 lõike 2.

²⁷¹ Artikli 1 lõike 3.

²⁷² Tuleb meeles pidada, et kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, eeldatakse kõikides käesoleva seletuskirja näidetes, et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

laiendada deklaratsiooni esitamise abil. Artiklis on öeldud, et kui riigil on tõsine huvi konventsiooni mõne konkreetse küsimuse suhtes mitte kohaldada, võib ta esitada sellekohase deklaratsiooni²⁷³. Deklaratsiooni esitanud riik tagab, et esitatud deklaratsiooni kohaldamisala ei ulatuks vajalikust kaugemale ning et konventsiooni kohaldamisalast välja jäetav konkreetne küsimus oleks selgelt ja täpselt piiritletud²⁷⁴. Kui selline deklaratsioon on tehtud, ei kohaldata konventsiooni selle küsimuse suhtes selles osalisriigis, kes deklaratsiooni esitas.

235. Diplomaatiline istungjärk soovis, et kõnealust sätet kohaldataks ainult selliste täpselt piiritletud õigusvaldkondade suhtes nagu artikli 2 lõikes 2 välja jäetud valdkonnad. Deklaratsioonis ei tohi kasutada muid kriteeriume peale reguleerimiseseme. Sellega võiks näiteks jätta välja „merenduse kindlustuse lepingud”, kuid mitte „merenduse kindlustuse lepingud, kui valitud kohas asub teises riigis”.

236. **Kaitsemeetmed.** Kui sellised väljajätmised ei oleks võimalikud, ei pruugiks mõni riik konventsiooni osalisriigiks saadagi. Siiski ei tohiks riik esitada deklaratsiooni mõjuva põhjuseta. Poolte huvid peavad olema alati kaitstud. Nende eesmärkide saavutamiseks on konventsioonis ette nähtud kolm põhimõtet: läbipaistvus, tagasiulatuva jõu puudumine ja vastastikkus.

237. **Läbipaistvus ja tagasiulatuva jõu puudumine.** Artikli 32 kohaselt tuleb artikli 21 alusel tehtud mis tahes deklaratsioonidest teatada konventsiooni hoiulevõtjale (Madalmaade välisministeeriumile), kes teavitab teisi riike. Sellega tagatakse läbipaistvus. Samuti on ette nähtud, et deklaratsioonid avaldatakse Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi veebisaidil²⁷⁵. Kui deklaratsioon esitatakse pärast konventsiooni jõustumist deklaratsiooni esitavas riigis, ei jõustu see deklaratsioon vähemalt kolm kuud²⁷⁶. Kuna konventsiooni ei kohaldata tagasiulatuvalt lepingute suhtes, mis on sõlmitud enne konventsiooni jõustumist,²⁷⁷ on pooltele lepingu sõlmimisel teada, kas konventsioon mõjutab nende lepingut või mitte. Sellega tagatakse õiguskindlus.

238. **Vastastikkus.** Artikli 21 lõikes 2 on sätestatud, et kui riik esitab sellise deklaratsiooni, ei pea teised riigid kohaldama konventsiooni asjaomases küsimuses, kui valitud kohas asub deklaratsiooni esitanud riigis. See tähendab, et kui osalisriik ei ole valmis võimaldama teistele osalisriikidele konventsioonist tulenevaid eeliseid, ei saa ta eeldada ka teistelt nende eeliste saamist.

239. **Deklaratsioonide läbivaatamine.** On ette nähtud, et artikli 21 kohaste deklaratsioonide toimimine võidakse teatava aja tagant läbi vaadata kas läbivaatamiskohtumistel, mille kutsus kokku alusel Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi peasekretär artikli 24 alusel, või ettevalmistava sammuna konverentsi üldasjade ja poliitika komisjoni koosolekutel²⁷⁸.

Artikkel 22 *Mitteerandliku kohtualluvuse kokkulepet käsitlevad vastastikkused deklaratsioonid*

240. Artikli 1 lõike 1 kohaselt kohaldatakse konventsiooni vaid erandliku kohtualluvuse kokkulepete suhtes. Kuid mitteerandliku kohtualluvuse kokkulepped on üsna levinud, eelkõige rahvusvahelise panganduse valdkonnas. Seepärast antakse artikli 22 kohaselt osalisriigile võimalus laiendada konventsiooni kohaldamisala ja hõlmata ka sellised kokkulepped. See kehtib küll ainult konventsiooni III peatüki sätete puhul, mis käsitlevad kohtuotsuse tunnustamist ja täitmist

²⁷³ Sellise deklaratsiooni võib esitada isegi küsimustes, mis on välja jäetud artikli 2 lõikes 2 sisalduvates sätetest – näiteks autoriõigus ja sellega kaasnevad õigused (artikli 2 lõike 2 punkt n).

²⁷⁴ Kui deklaratsiooni esitav osalisriik soovib, võib deklaratsiooni saata kõigepealt projekti kujul Haagi

konverentsi peasekretärile eesmärgiga saata see ringlema teiste osalisriikide vahel nende märkuste saamiseks.

²⁷⁵ www.hcch.net.

²⁷⁶ Artikli 32 lõige 4.

²⁷⁷ Artikli 32 lõige 5.

²⁷⁸ Vt punkt 257.

(artiklid 8–15)²⁷⁹. Muid sätteid, eelkõige artikleid 5 ja 6, selliste kokkulepete suhtes ei kohaldata.

241. Et artiklit 22 saaks kohaldada, peavad otsuse teinud riik ja riik, kus soovitakse otsuse tunnustamist või täitmist, olema osalisriigid, ning nad mõlemad peavad olema esitanud deklaratsiooni artikli 22 alusel. Lisaks peavad olema täidetud järgmised tingimused:

- otsuse teinud kohus peab olema kindlaks määratud mitteerandliku kohtualluvuse kokkuleppes;
- samade poolte vahel ei tohi samas asjas olla teinud kohtuotsust teine kohus, milles oleks võinud menetluse algatada mitteerandliku kohtualluvuse kokkuleppe alusel²⁸⁰;
- samade poolte vahel ei tohi samas asjas pooleli olla menetlust mõnes teises samadele tingimustele vastavas kohtus;
- otsuse teinud kohus peab olema esimene kohus, kelle poole pöörduti.

242. Et kokkulepe oleks mitteerandliku kohtualluvuse kokkulepe artikli 22 tähenduses, peab see vastama järgmistele tingimustele²⁸¹:

- see peab olema koostatud artikli 3 punktis c sätestatud vormis²⁸²;
- pooled peavad olema nõus selle koostamisega²⁸³;
- konkreetsest õigussuhtest tekkinud või tekkivate vaidluste lahendamiseks tuleb määrata valitud kohus²⁸⁴;
- kokkuleppega tuleb määrata ühe või mitme osalisriigi kohus või kohtud.

243. **Reguleerimisala.** Kui välja jätta asjaolu, et artiklit 22 kohaldatakse vaid mitteerandliku kohtualluvuse kokkulepete suhtes, on selle artikli kohaldamisala samasugune nagu konventsioonil tervikuna: kui see üks erand välja arvata, ei kohaldata seda ühegi kohtualluvuse kokkuleppe suhtes, mis ei oleks hõlmatud konventsiooni muude sätetega. Seega kohaldatakse artiklites 2 ja 21 sätestatud piiranguid ka artikli 22 alusel.

244. Artikli 22 alusel esitatud deklaratsioon ei saa mõjutada ühtegi teist riiki peale seda esitava riigi – välja arvatud sel määral, mil selle deklaratsiooniga nähakse ette vastastikkus.

245. **Artikli 22 lõike 2 punkt b.** Artikli 22 lõike 2 punktiga b muudetakse kohtuotsuse tunnustamise ja täitmise nõuet. Seal on sätestatud, et selline tunnustamine või täitmine ei ole kohustuslik, kui on olemas kohtuotsus,

mis on tehtud mõnes teises kohtus, milles oleks võinud menetluse algatada mitteerandliku kohtualluvuse kokkuleppe alusel, või kui samade poolte vahel ja samas asjas on pooleli menetlus mõnes teises samadele tingimustele vastavas kohtus, olenemata sellest, kas see menetlus algatati enne või pärast valitud kohtus menetluse algatamist või kas selline kohtuotsus tehti enne või pärast valitud kohtu otsust. Et mõista selle sätte toimimist, tuleb arvesse võtta, millal on võimalik menetlust algatada mitteerandliku kohtualluvuse kokkuleppe alusel mõnes muus kohtus peale valitud kohtu. See sõltub sellest, kas mitteerandliku kohtualluvuse kokkulepe on sõlmitud piiranguteta või piirangutega.

246. **Mitteerandliku kohtualluvuse kokkulepped, mis ei sisalda piiranguid**²⁸⁵. Kui tegemist on piiranguteta mitteerandliku kohtualluvuse kokkuleppega, ei kitsenda see nende kohtute valikut, milles võib menetluse algatada. Sellises kokkuleppes lihtsalt määratakse ühe või mitme osalisriigi kohus või kohtud mitteerandlikkuse alusel – näiteks „käesoleva lepingu alusel võib algatada menetluse Korea kohtutes, kuid see ei välista menetluse algatamist mis tahes teises kohtus, kellel on pädevus tema asukohariigi õiguse alusel”. Kui kohtualluvuse kokkulepe on esitatud sellisel kujul, oleks menetlus *mis tahes* kohtus – isegi mujal kui Koreas asuvas kohtus – kooskõlas kohtualluvuse kokkuleppega ja see annaks artikli 22 lõike 2 punkti b alusel põhjuse mitte tunnustada Korea kohtu otsust konventsiooni alusel.

247. **Mitteerandliku kohtualluvuse kokkulepped, mis sisaldavad piiranguid**²⁸⁶. Olukord on erinev mitteerandliku kohtualluvuse kokkuleppe puhul, mis sisaldab piiranguid. Sellise kokkuleppega kitsendatakse küll nende kohtute valikut, kus saab menetlust algatada, kuid sellegipoolest ei kujuta see kokkulepe endast erandliku kohtualluvuse kokkulepet konventsiooni artikli 3 tähenduses. Selle kokkuleppe vormistamisel määratakse kahe või enama osalisriigi kohus või kohtud *nii, et kõik teised kohtud on välistatud* – näiteks „käesoleva lepingu alusel võib algatada menetluse ainult Korea või Hiina kohtutes” või „käesoleva lepingu alusel võib algatada menetluse vaid Souli või Pekingi ringkonnakohtus”. Niisugusel kujul koostatud kokkuleppega antakse pädevus määratud kohtutele ja välistatakse teiste kohtute pädevus: selline kokkulepe oleks erandliku kohtualluvuse kokkulepe konventsiooni artikli 3 tähenduses, kui määratud kohtud ei asuks erinevates osalisriikides. Kui isik A kaebab isiku B kohtusse Soulis ja saab kohtuotsuse, takistaks iga menetlus, mille isik B algatab samas asjas Pekingis (või seal saadud kohtuotsus), artikli 22 lõike 2 punkti b tähenduses Soulis tehtud kohtuotsuse tunnustamist ja täitmist.

²⁷⁹ See hõlmab ka tingimusi, mille alusel võib tunnustamisest või täitmisest keelduda – näiteks artikli 9 alusel.

²⁸⁰ See võib olla iga kohus, kes ei ole kokkuleppega välistatud; vt punkt 245 jj.

²⁸¹ Tegelikult peavad olema täidetud kõik artiklis 3 sätestatud tingimused, välja arvatud erandlikkus. Need tingimused on loetletud punktis 93.

²⁸² Vt punktid 110–114.

²⁸³ Vt punktid 94–97.

²⁸⁴ Vt punkt 101.

²⁸⁵ Selles punktis eeldatakse, et kõik nimetatud riigid on konventsiooni osalisriigid ja nad on esitanud deklaratsiooni artikli 22 alusel.

²⁸⁶ Selles punktis eeldatakse, et kõik nimetatud riigid on konventsiooni osalisriigid ja nad on esitanud deklaratsiooni artikli 22 alusel.

248. Teises näites²⁸⁷ on pooltele kättesaadavaid kohtuid veelgi vähem, kuid mõju oleks sama: kui isikud A ja B on sõlminud kokkuleppe, mille alusel isik A võib isiku B kaevata ainult Souli ringkonnakohtusse ja isik B võib isiku A kaevata ainult Pekingi ringkonnakohtusse, on kummagi poole käsutuses vaid üks kohus, mitte aga kaks, nagu eelmises näites. Kui isik A kaebab nüüd isiku B kohtusse Soulis ja saab kohtuotsuse, takistaks iga menetlus, mille isik B algatab samas asjas Pekingis (või seal saadud kohtuotsus), artikli 22 lõike 2 punkti b tähenduses Soulis tehtud kohtuotsuse tunnustamist ja täitmist konventsiooni alusel²⁸⁸.

249. **Asümmeetrilised kokkulepped.** Asümmeetrilisi kokkuleppeid on käsitletud eespool²⁸⁹. Need on kokkulepped, mille alusel üks pool võib algatada menetluse vaid valitud kohtus, kuid teine pool võib algatada menetluse ka teistes kohtutes. Konventsiooni seisukohast on need mitteerandliku kohtualluvuse kokkulepped, sest nendega välistatakse vaid ühe poole jaoks võimalus algatada menetlus teistes kohtutes.

250. **Näide**²⁹⁰. Oletame, et laenuandja ja laenuvõtja sõlmivad laenulepingu. Leping sisaldab kohtualluvuse kokkulepet, millega on ette nähtud, et „laenuvõtja võib algatada laenuandja vastu menetluse vaid Souli ringkonnakohtus, kuid laenuandja võib algatada laenuvõtja vastu menetluse kas nimetatud kohtus või mõnes muus kohtus, kellel on vastav pädevus kohtu asukohariigi õiguse alusel”. Souli ringkonnakohtus teeb otsuse ja selle täitmiseks algatatakse menetlus Hiinas, sealjuures on mõlemad riigid esitanud artikli 22 kohase deklaratsiooni. Laenulepingust tulenev menetlus on pooleli ka Austraalias asuvas kohtus. Kui viimati nimetatud menetluse algataks laenuandja laenusaaaja vastu, takistaks see Korea kohtuotsuse täitmist Hiinas artikli 22 alusel, sest see menetlus oleks kooskõlas mitteerandliku kohtualluvuse kokkuleppega²⁹¹. Aga kui selle menetluse algataks laenusaaaja laenuandja vastu, siis see nii ei oleks. Siis ei takistaks see menetlus Korea kohtuotsuse täitmist Hiinas²⁹².

251. **Artikli 22 lõike 2 punkt c.** See säte on mõeldud kohaldamiseks juhul, kui asja menetletakse teises kohtus, kuid selle menetluse tulemusel ei tehta lõplikku kohtuotsust ja menetlus ei ole enam pooleli – näiteks kui menetlus lõpetatakse *forum non conveniens*’i doktriini alusel. Kui selle menetluse tulemusel tehakse lõplik kohtuotsus või kui menetlus on ikka veel pooleli, tuleks kohaldada artikli 22 lõike 2 punkti b. Kui see ei ole nii, peab artikli 22 lõike 2 punkti c kohaldamiseks olema lisaks täidetud tingimus, et otsuse teinud kohus peab olema esimene, kelle poole pöörduti. Kui samade poolte vahel sama asjaga seotud menetlusega pöörduti esimesena muu kohtu poole, kelle pädevus ei olnud välistatud

kohtualluvuse kokkuleppega, ei saa kohtuotsust konventsiooni alusel tunnustada või täita²⁹³.

252. Diplomaatilisel istungjärgul sooviti, et artikli 22 lõike 2 punkti c ei kohaldataks, kui kohus, kelle poole pöörduti esimesena, võttis endale pädevuse vastuolus kohtualluvuse kokkuleppes sätestatuga. Teisisõnu kohaldatakse artikli 22 lõike 2 punkti c puhul samu piiranguid nagu artikli 22 lõike 2 punkti b puhul ning pelgalt asjaolu, et esimesena pöörduti kohtu poole, kellel ei olnud kokkuleppe kohaselt pädevust, ei välista tunnustamist ja täitmist deklaratsioonide süsteemi alusel.

253. **Jõustumine.** Artikli 22 kohaste deklaratsioonide jõustumist reguleerivad artikli 32 lõiked 3 ja 4. Jõustumine on oluline ka seoses sellega, millal on deklaratsioon artikli 22 tähenduses esitatud. Deklaratsioonil, mis ei ole jõustunud, ei saa olla õigusmõju.

254. Artikliga 16 kehtestatud üleminekusätteid artikli 22 kohaste deklaratsioonide suhtes ei kohaldata. Diplomaatilisel istungjärgul leiti, et deklaratsiooni esitav osalisriik võib täpsustada deklaratsioonis, mil määral (kui üldse) on deklaratsioonil tagasiulatuv mõju²⁹⁴. Seega võib deklaratsiooni esitav riik kindlaks määrata, kas deklaratsioon hõlmab sõlmitud kohtualluvuse kokkuleppeid, algatatud menetlusi või kohtu asukohariigis tehtud otsuseid, mille kuupäev on varasem kui taotluse saanud riigis deklaratsiooni jõustumise kuupäev. Sellise avalduse puudumisel võib kohtuotsuse tunnustamiseks või täitmiseks algatada taotluse saanud riigis menetluse kohe, kui asjaomane deklaratsioon selles riigis on jõustunud. Sel juhul on otsust artikli 22 alusel võimalik tunnustada või täita isegi siis, kui kohtualluvuse kokkulepe oli sõlmitud, menetlus otsuse teinud kohtus oli algatatud või algne kohtuotsus tehtud enne seda kuupäeva.

255. **Vastastikkus.** Isegi kui riigis, kus tunnustamist taotletakse, on jõus deklaratsioon, mida kohaldatakse asjaomase kohtuotsuse suhtes, peab deklaratsioon olema jõus ka otsuse teinud kohtu asukohariigis. Kui soovitakse tunnustamist, peavad jõus olema mõlemad deklaratsioonid. Vastasel juhul vastastikkus puudub. Artiklis 22 ega artiklis 32 ei ole sõnaselgelt öeldud, kas otsuse teinud kohtu asukohariigis jõus olev deklaratsioon peab olema selline, et seda kohaldatakse kohtuotsuse suhtes, mille on teinud riik, kus tunnustamist taotletakse, ja mis oleks tehtud samal kuupäeval asjaomase kohtuotsusega. Et tagada selles küsimuses selgus, võiks artikli 22 alusel deklaratsiooni esitav riik täpsustada, kas peab olema täidetud ka n-ö ajalises mõttes vastastikkust käsitlev tingimus artikli 22 alusel.

Artikkel 23 Ühtne tõlgendamine

²⁸⁷ Selles punktis eeldatakse, et kõik nimetatud riigid on konventsiooni osalisriigid ja nad on esitanud deklaratsiooni artikli 22 alusel.

²⁸⁸ Vt punkt 104.

²⁸⁹ Vt punkt 105.

²⁹⁰ Selles punktis eeldatakse, et kõik nimetatud riigid on konventsiooni osalisriigid ja nad on esitanud deklaratsiooni artikli 22 alusel.

²⁹¹ See oleks nii isegi juhul, kui menetlus algatatakse pärast seda, kui algatati menetlus Koreas ja Hiinas.

²⁹² Kuid kui Austraalia kohtu otsus tehtaks esimesena, võib Hiina kohtul olla õigus keelduda Korea kohtuotsuse täitmisest artikli 9 punkti g alusel.

²⁹³ Konventsiooniga ei keelata selle tunnustamist või täitmist riigi enda õiguse alusel.

²⁹⁴ Vt kahekümnenda istungjärgu protokoll, II komisjon: protokoll nr 24, punktid 56–63, ja protokoll nr 22, punktid 74–97.

256. Artikli 23 kohaselt võetakse konventsiooni tõlgendamisel arvesse selle rahvusvahelist iseloomu ja vajadust edendada selle ühtset kohaldamist. See säte on mõeldud konventsiooni kohaldavatele kohtutele. Sellega nõutakse, et nad tõlgendaksid seda rahvusvahelises vaimus, et edendada ühtset kohaldamist. Sellepärast tuleks mõistlikkuse piires võtta arvesse välisriigi otsuseid ja ettekirjutusi. Samuti tuleks meeles pidada, et ühes õigussüsteemis iseenesestmõistetavaks peetavaid mõisteid ja põhimõtteid ei pruugita teises õigussüsteemis tunda või tunnustada. Konventsiooni eesmärgid on võimalik saavutada vaid juhul, kui kõik kohtud kohaldavad seda paindlikult²⁹⁵.

Artikkel 24 Konventsiooni kohaldamise läbivaatamine

257. Artikliga 24 nõutakse, et Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi peasekretär korraldaks regulaarselt konventsiooni ja selle deklaratsioonide toimimise läbivaatamise ning arutelu konventsiooni muutmise asjakohasuse üle. Sellise läbivaatamise üks peamisi eesmärke on uurida artikli 21 kohaste deklaratsioonide toimimist ja kaaluda, kas kõik need deklaratsioonid on veel vajalikud.

Artikkel 25 Ühtlustamata õigussüsteemid

258. Artikkel 25 käsitleb probleeme, mis tulenevad asjaolust, et mõni riik koosneb kahest või enamast territoriaalüksusest, kus igas kehtib oma õigussüsteem. Selline olukord ilmneb kõige sagedamini föderatsioonides – näiteks Kanadas või Ameerika Ühendriikides –, kuid ka teistes riikides, näiteks Hiinas või Ühendkuningriigis. See võib tekitada probleeme, sest iga konkreetse juhtumi puhul tuleb otsustada, kas viidatakse riigile kui tervikule (riigile rahvusvahelises tähenduses) või selle riigi konkreetsele territoriaalüksusele.

259. Artikli 25 lõikega 1 lahendatakse see probleem, sätestades, et kui eri territoriaalüksustes kehtivad konventsiooniga hõlmatud küsimuste käsitlemisel erinevad õigussüsteemid,²⁹⁶ tuleb käsitada konventsiooni nii, et seda kohaldatakse vajaduse korral kas riigile rahvusvahelises tähenduses või asjaomasele territoriaalüksusele.

260. Kõige olulisemad olukorrad, kus see küsimus esile kerkib, on seotud kohtualluvuse kokkuleppe määratlusega (artikkel 3) ja valitud kohtu kohustusega hagi menetlusse võtta (artikkel 5). Seda, kuidas artiklit 25 neis olukordades kohaldatakse, on juba käsitletud²⁹⁷.

261. Artikli 25 lõikega 2 rõhutatakse veel kord põhimõtet, et konventsiooni ei kohaldata täielikult

riigisiseste juhtumite suhtes. Selles on sätestatud, et olenemata artikli 25 lõikest 1, ei ole osalisriik, mis hõlmab kaht või enamat territoriaalüksust, kus kehtivad eri õigussüsteemid, kohustatud kohaldama konventsiooni selliste juhtumite suhtes, mis puudutavad ainult neid erinevaid territoriaalüksusi. Selle sätte kohaldamiseks peab ka valitud kohus asuma asjaomases riigis. Kui see kohus asub teises osalisriigis, tuleb kohaldada artiklit 20 (kui on olemas asjakohane deklaratsioon).

262. Artikli 25 lõige 2 tähendab, et kui näiteks valitud kohus asub Inglismaal ja juhtum on täielikult riigisisene (s.t hõlmab vaid Ühendkuningriiki), ei nõuta Ühendkuningriigilt konventsiooni kohaldamist seetõttu, et ühe poole elu- või asukoht on Šotimaal.

263. Artikli 25 lõikes 3 on sätestatud, et osalisriigis asuv territoriaalüksuse kohus ei ole kohustatud tunnustama või täitma teises osalisriigis tehtud kohtuotsust üksnes põhjusel, et kohtuotsust on konventsiooni kohaselt tunnustatud või täidetud sama riigi teises territoriaalüksuses. See tähendab näiteks seda, et Pekingi kohus ei ole konventsiooni alusel kohustatud tunnustama Jaapani kohtuotsust pelgalt sellepärast, et Hongkongi kohus on seda teinud²⁹⁸. Pekingi kohus peab ise otsustama, kas konventsiooni kohaselt tunnustamiseks või täitmiseks vajalikud tingimused on täidetud.

264. Lõikes 4 on sõnaselgelt öeldud, et artiklit 25 ei kohaldata piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonide suhtes. Teisisõnu see on seotud vaid selliste riikidega (rahvusvahelises tähenduses) ja riigisiseste territoriaalüksustega, kus kohaldatakse erinevaid õigussüsteeme²⁹⁹.

Artikkel 26 Seos teiste rahvusvaheliste kokkulepetega

265. Artikkel 26 käsitleb seoseid konventsiooni ja teiste selliste rahvusvaheliste kokkulepete vahel, mis on seotud kohtualluvusega ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise. Sedalaadi dokumendid hõlmavad Brüsseli konventsiooni,³⁰⁰ Lugano konventsiooni,³⁰¹ Brüsseli

²⁹⁵ Samaväärne vaste konventsiooni 1999. aasta esialgses eelnõus on artikli 38 lõige 1. Nygh' ja Pocari seletuskirjas on seda käsitlevad märkused esitatud lk 118 ja 119.

²⁹⁶ Asjaolu, et osalisriigi mõni asjaomane territoriaalüksus või kõik territoriaalüksused kohaldavad tavaõigust, ei tähenda ilmtingimata, et nad ei kohalda erinevaid õigussüsteeme. Nad teevad seda, kui neil on erinevad õigusaktid – näiteks Austraalia osariikide või Kanada tavaõiguslike provintside puhul.

²⁹⁷ Vt punkt 107 ja punktid 128–131.

²⁹⁸ Ta võib seda loomulikult tunnustada oma asukohariigi õiguse alusel.

²⁹⁹ Piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonid on reguleeritud artikliga 29.

³⁰⁰ Konventsioon kohtualluvuse ning kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades; 27. september 1968; EÜT 1968, L 27, lk 1 (vt joonealune märkus 9).

³⁰¹ Konventsioon kohtualluvuse ning kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades; 16. september 1988; EÜT 1988, L 319, lk 9 (vt joonealune märkus 10).

määrust,³⁰² Minski konventsiooni³⁰³ ja erinevaid Põhja- ja Lõuna-Ameerikas kehtivaid dokumente³⁰⁴.

266. Artikli 26 lõiked 1–5 käsitlevad konventsiooni ja teiste rahvusvaheliste kokkulepete vahelisi vastuolusid. Lõikes 6 käsitletakse vastuolusid konventsiooni ja piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni eeskirjade vahel. Vaadelgem kõigepealt esimest küsimust.

267. Vastuolus olevate lepingute probleem kerkib esile vaid siis, kui on täidetud kaks tingimust. Esiteks peab kahe lepingu vahel valitsema tegelik vastuolu. See tähendab, et kahe lepingu kohaldamisega peavad konkreetsetes olukorras kaasnema erinevad tulemused. Kui seda ei juhtu, võib kohaldada mõlemat lepingut. Mõnel juhul saab näiva vastuolu kõrvaldada tõlgendamise abil. Kui see on võimalik, on probleem lahendatud. Nagu ilmneb, püütakse artikli 26 lõikega 1 just seda teha.

268. Teine tingimus on, et hagi saanud kohtu asukohariik peab olema mõlema lepingu osalisriik. Kui see riik on vaid ühe lepingu osalisriik, kohaldavad sealsed kohtud lihtsalt vaid seda ühte lepingut. Seega on artikkel 26 mõeldud riikidele, kes on nii konventsiooni kui ka sellega vastuolus oleva lepingu osalisriigid.

269. **Viini konventsioon.** *Rahvusvaheliste lepingute õiguse 1969. aasta Viini konventsiooni* artiklites 30 ja 41 on kodifitseeritud avaliku rahvusvahelise õiguse normid seoses samas küsimuses sõlmitud lepingutega³⁰⁵. Konventsiooni artikli 26 tõlgendamisel tuleb seda arvesse võtta³⁰⁶. Konventsiooni ei saa pidada teiste dokumentide ees üliluslikuks enamal määral, kui see on lubatud rahvusvahelise õigusega. Kuid rahvusvahelise õigusega on lubatud lepingus ette näha, et teine leping on selle suhtes üliluslik. Seega on artikli 26 eesmärk sätestada, et konventsioon ja mõne muu dokumendi vastuolu ulatuses on teatavatel juhtudel see muu dokument konventsiooni suhtes üliluslik. Kui ükski neist üliluslikkusest loobumise reeglitest (edaspidi „loovutusreeglid“) ei kehti, on konventsioonil täielik õigusjõud vastavalt rahvusvahelisele õigusele.

270. **Tõlgendamine.** Artikli 26 esimene lõige sisaldab tõlgendamisnormi. Selles on öeldud, et konventsiooni tuleb võimalikult suures ulatuses tõlgendada nii, et see oleks kooskõlas teiste osalisriikides kehtivate lepingutega. Seda põhimõtet kohaldatakse olenemata sellest, kas need

lepingud on sõlmitud enne või pärast konventsiooni. Kui seega mingil konventsiooni sättel võib olla mõistlikult võttes kaks tähendust, tuleks eelistada seda tähendust, mis on kõige rohkem kooskõlas teise lepinguga. See ei tähenda siiski, et kooskõla saavutamiseks tuleks kasutada ebaloomulikku tõlgendust.

271. **Esimene loovutusreegel.** Artikli 26 lõige 2 sisaldab esimest loovutusreeglit. Seda kohaldatakse olenemata sellest, kas leping sõlmiti enne või pärast konventsiooni. Selles on sätestatud, et vastuolus olev leping on üliluslik, kui ühegi poole elu- või asukoht ei ole sellises osalisriigis, kes ei ole vastuolus oleva lepingu pool. Seda reeglit ei kohaldata, kui mis tahes poole elu- või asukoht on selles riigis, mis on konventsiooni osalisriik, kuid ei ole vastuolus oleva lepingu osalisriik.

272. Kui poolel on elu- või asukoht mitmes riigis (vt artikli 4 lõige 2), on konventsiooni suhtes üliluslik teine leping (vastuolu ulatuses), kui kõigi poole elu- või asukoht on *vaid* riikides, mis on vastuolus oleva lepingu osalisriigid, või lepingu osaliseks mitteolevates riikides.

273. Selle reegli mõte seisneb selles, et konventsioon ei peaks olema asjaomase juhtumi puhul üliluslik, kui ühelgi konventsiooni osalisriigil ei ole huvi³⁰⁷ selle üliluslikkuse vastu. Eeldatakse, et kui riik on nii konventsiooni kui ka lepingu osalisriik, ei ole tal vastuväiteid lepingu üliluslikkuse suhtes. Kui riik ei ole konventsiooni osalisriik, puudub tal ka huvi, et konventsioon peaks olema üliluslik. Seepärast eeldatakse artikli 26 lõikes 2, et konventsiooni üliluslikkusest on huvitatud vaid need riigid, kes on konventsiooni osalisriigid ega ole lepingu osalisriigid. Kui asjaomasesse juhtumisse ei ole kaasatud ühtegi sellist riiki, puudub põhjus, miks peaks sel juhul olema üliluslik konventsioon.

274. Järgmine küsimus seisneb selles, *millal* on riigil selles juhtumises huvi. Konventsiooni kohaselt on riigil huvi vaid siis, kui ühe poole elu- või asukoht on tema territooriumil. Kui poole elu- või asukoht on nii tema kui ka teise riigi territooriumil – näiteks ühes riigis asutatud äriühing, mille peamine tegevuskoht asub teises riigis –, on sel riigil ikkagi huvi. Sellepärast kohaldatakse seda reeglit vaid juhul, kui kõigi poole elu- või asukoht on *ainult* riikides, mis on vastuolus oleva lepingu osalisriigid, või lepingu osaliseks mitteolevates riikides.

³⁰² Nõukogu määrus (EÜ) nr 44/2001, 22. detsember 2000, kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades; EÜT 2001, L 12, lk 1 (vt joonealune märkus 50).

³⁰³ Minski 1993. aasta konventsioon õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil-, perekonna-, töö- ja kriminaalasjades. 28. märtsi 1997. aasta seisuga muudetud kehtiv versioon on kättesaadav ettevalmistava dokumendi nr 27 „The Relationship between the Judgments Project and certain Regional Instruments in the Arena of the Commonwealth of Independent States“ inglise- ja prantsuskeelses tekstis; alalise büroo jaoks koostanud E. Gerasimchuk, kättesaadav veebisaidil www.hcch.net.

³⁰⁴ Vt A. Schulz, A. Muriá Tuñón ja R. Villanueva Meza „The American instruments on private international law. A paper on their relation to a future Hague Convention on Exclusive Choice of Court Agreements“, ettevalmistav dokument nr 31, juuni 2005; edastatud 2005. aasta juunis toimunud kahekümnele istungjärgule, kättesaadav veebisaidil www.hcch.net.

³⁰⁵ Artiklites 30 ja 41 on üldiselt esitatud asjaomased rahvusvahelise tavaõiguse normid; nii et isegi need riigid, kes ei ole Viini konventsiooni osalisriigid, aktsepteerivad neid kui sätteid, milles on täpselt sätestatud õiguslik seisukoht.

³⁰⁶ Täielik arutelu: vt A. Schulz „The Relationship between the Judgments Project and other International Instruments“, ettevalmistav dokument nr 24, detsember 2003, edastatud 2003. aasta detsembri erikomisjoni kohtumisele, kättesaadav veebisaidil www.hcch.net.

³⁰⁷ Käesolevas aruandes ei mõelda sõna „huvi“ all ühtegi sellist riiklikku õigusmõistet nagu riigi huvid või valitsuse huvid, vaid selle all peetakse silmas osalisriigi mõistlikke ootusi, et konventsioon on asjaomases faktilises olukorras üliluslik. Nagu on selgitatud punktis 274, kasutatakse konventsioonis kindlaksmääramiseks sellist tegurit nagu kokkuleppeosaliste elu- või asukoht.

275. **Pooled.** Keda võib pidada selle reegli kohaldamisel pooleks? Kuna selle reegli eesmärk on kindlaks määrata, millal on riigil selles juhtumis huvi, peab pool tähendama isikut, kes on kohtualluvuse kokkuleppe pool, kes on selle kokkuleppega seotud või kellel on õigus seda kokkulepet kasutada³⁰⁸. Vaid sellistel isikutel on huvi konventsiooni kohaldamise vastu ja vaid selliste isikutega seoses on riigil selles juhtumis huvi. Peale selle peab isik olema menetluse pool, sest isikul, kes ei ole menetlusosaline, puudub huvi selle vastu, kas menetluse suhtes kohaldatakse konventsiooni. Sellepärast tähendab pool menetlusosalist, kes on seotud kohtualluvuse kokkuleppega või kellel on õigus seda kokkulepet kasutada. Samal ajal ei ole oluline, kas see isik oli üks algsetest menetlusosalistest või liitus menetlusega hiljem.

276. Nüüd oleme valmis asja näitlikustama. Kasutame näitena Lugano konventsiooni, kuigi praktikas esineb sellega vastuolusid harva, sest Lugano konventsiooni ja vaadeldava konventsiooni vahel on vähe ebakõlasid. Kõige olulisemad erandid on seotud *lis pendens*'i põhimõttega ja kindlustusega³⁰⁹. Võtma aluseks eelmise näite³¹⁰. Lugano konventsiooni puhul kehtib reegel, et valitud kohtul ei ole õigust asja menetleda, kui esimesena on pöördutud teise osalisriigi kohtu poole³¹¹. Käesoleva konventsiooni kohaselt peab valitud kohus aga võtma hagi menetlusse isegi siis, kui teise kohtu poole on pöördutud esimesena³¹².

277. **Esimene näide.** Norras asuv ettevõtja sõlmib lepingu Šveitsis asuva äriühinguga ning nii Norra kui ka Šveits on Lugano konventsiooni ja Haagi konventsiooni osalisriigid. Leping sisaldab kohtualluvuse kokkulepet Šveitsi kohtute kasuks. Norra äriühing kaebab Šveitsi äriühingu kohtusse Norras. Seejärel kaebab Šveitsi äriühing Norra äriühingu kohtusse Šveitsis. Nii Šveitsi kui ka Norra kohus peavad otsustama, kas kohaldada Haagi konventsiooni või Lugano konventsiooni. Kuna ühegi poole asukoht ei ole osalisriigis, mis ei ole Lugano konventsiooni osalisriik, on ülimuslik Lugano konventsioon. Šveitsi kohus saab hagi menetlusse võtta vaid juhul ja alles siis, kui Norra kohus otsustab, et tal puudub pädevus.

278. **Teine näide.** Kanada äriühing sõlmib lepingu Norra äriühinguga. Leping sisaldab kohtualluvuse kokkulepet Šveitsi kohtute kasuks. Norra äriühing kaebab Kanada äriühingu kohtusse Norras. Seejärel kaebab Kanada äriühing Norra äriühingu kohtusse Šveitsis. Taas peavad nii Šveitsi kui ka Norra kohus otsustama, kas kohaldada Haagi konventsiooni või Lugano konventsiooni. Kuna ühe poole (Kanada äriühingu) asukoht on riigis, mis on Haagi konventsiooni osalisriik, kuid ei ole Lugano konventsiooni osalisriik, ei ole Lugano konventsioon artikli 26 lõike 2 alusel ülimuslik³¹³. See tähendab, et hagi peab menetlusse võtma Šveitsi kohus (artikkel 5). See kohus ei saa jääda

ootama Norra kohtu otsust oma pädevuse kohta (mis oleks kohustuslik Lugano konventsiooni artikli 21 kohaselt).

279. **Teine loovutusreegel** on esitatud artikli 26 lõikes 3. Selle abil soovitakse aidata riike, kes on nii kõnealuse konventsiooni kui ka vastuolus oleva lepingu osalisriigid, sest mitte kõik vastuolus oleva lepingu osalisriigid ei ühine konventsiooniga. Nimetatud sättes on öeldud, et konventsioon ei mõjuta osalisriigis enne konventsiooni jõustumist sõlmitud³¹⁴ lepingu kohaldamist, kui konventsiooni kohaldamine oleks vastuolus kõnealuse osalisriigi kohustustega mõne muu kui osalisriigi suhtes. Kui seda reeglit ei oleks, võiks juhtuda, et mõni riik ei saaks konventsiooni osalisriigiks.

280. Teist loovutusreeglit kohaldatakse vaid sel määral, mil konventsiooni kohaldamine oleks vastuolus asjaomase riigi kohustustega muu kui osalisriigi ees. See tähendab, et peab olema vähemalt üks riik, mis on teise lepingu osalisriik, aga ei ole konventsiooni osalisriik. Lisaks on see teine leping konventsiooni alusel ülimuslik vaid siis, kui asjaomane riik oleks vastasel juhul sunnitud rikkuma oma kohustusi selle riigi ees.

281. Esimene loovutusreegel sisaldab tingimust, mille abil teha kindlaks, kas riigil on juhtumis selline huvi, et tal on õigus nõuda teise lepingu kohaldamist. Teine loovutusreegel sellist tingimust ei sisalda. Seetõttu ei ole lihtne öelda, millal oleks konventsiooni kohaldamine vastuolus osalisriigi kohustustega riigi ees, kes on teise lepingu osalisriik, kuid ei ole konventsiooni osalisriik. See sõltuks teise lepingu tingimustest ja rahvusvahelisest õigusest.

282. **Näide.** Oletame, et Ruritaania (väljamõeldud riik) on Lugano konventsiooni osalisriik, kuid ei ole Haagi konventsiooni osalisriik. Šveits on Lugano konventsiooni osalisriik ja temast saab Haagi konventsiooni osalisriik. Kanada on Haagi konventsiooni osalisriik. Kanada äriühing sõlmib lepingu Ruritaania äriühinguga. Leping sisaldab kohtualluvuse kokkulepet Šveitsi kohtute kasuks. Ruritaania äriühing kaebab Kanada äriühingu kohtusse Ruritaanias. Seejärel kaebab Kanada äriühing Ruritaania äriühingu kohtusse Šveitsis. Kuna ühe poole (Kanada äriühingu) asukoht on riigis, mis on Haagi konventsiooni osalisriik, kuid ei ole Lugano konventsiooni osalisriik, ei kohaldata artikli 26 lõiget 2. Järelikult ei ole Lugano konventsioon Šveitsis konventsiooni alusel ülimuslik. See tähendab, et Šveitsi kohus peaks kohaldama Haagi konventsiooni. Seega ei saa see kohus oodata ära Ruritaania kohtu otsust pädevuse kohta. Kuid Šveitsi kohus oleks kohustatud seda tegema Lugano konventsiooni artikli 21 alusel. Selle probleemi lahendamiseks on artikli 26 lõikes 3 sätestatud, et

³⁰⁸ Seoses küsimusega, millal on isik, kes ei ole kohtualluvuse kokkuleppe pool, ikkagi selle kokkuleppega seotud, vt punkt 97.

³⁰⁹ Veel üks erand seisneb selles, et – nagu see on praegu kirjas 1988. aasta versioonis – Lugano konventsioonis ei ole ette nähtud elektroonilist vormi.

³¹⁰ Kindlustust on käsitletud punktides 302–304 seoses Brüsseli määrusega.

³¹¹ See tuleneb Euroopa Ühenduste Kohtu poolt Brüsseli konventsiooni artiklile 17 kohtuasjas C-116/02 (Gasser vs.

MISAT, EKL 2003, lk I-14721, kättesaadav veebisaidil <http://curia.europa.eu/>) antud tõlgendusest, mis kehtiks peaaegu kindlasti ka Lugano konventsiooni puhul.

³¹² Artikkel 5.

³¹³ Kui Kanada, Norra ja Šveits on kõik konventsiooni osalisriigid, siis tundub, et puudub põhjus, mille alusel oleks ülimuslik Lugano konventsioon.

³¹⁴ Vt punktid 283–285.

konventsiooniga antakse ülimuslikkus Šveitsi varasemale lepingust tulenevale kohustusele Ruritaania ees.

283. **Varasemad lepingud.** Teist loovutusreeglit kohaldatakse ainult *varasemate* lepingutega ilmnevate vastuolude puhul. Selle kindlaksmääramine, millal üks leping eelneb teisele, tekitab rahvusvahelises õiguses suuri probleeme. Üldiselt ollakse seisukohal, et otsustav on asjaomaste lepingute sõlmimise aeg, mitte aga nende jõustumise aeg³¹⁵. Ent konventsiooni artikli 26 lõikega 3 on ette nähtud teistsugune reegel, mis ühendab need kaks arusaama: teist loovutusreeglit kohaldatakse siis, kui teine leping sõlmiti³¹⁶ enne, kui konventsioon asjaomases riigis jõustus. Veelgi enam – kui teine leping vastab sellele tingimusele, kohaldatakse teist loovutusreeglit ka uue lepingu suhtes, millega varasem leping läbi vaadatakse või asendatakse, välja arvatud juhul, kui lepingu muutmine või asendamine põhjustaks uusi vastuolusid konventsiooniga.

284. **Esimene näide.** Oletame, et pärast konventsiooni sõlmimist sõlmib rühm riike (kellest mõnest ei saa konventsiooni osalisriiki) teise lepingu samal teemal. Seejärel ratifitseerib Ruritaania konventsiooni ja see jõustub selles riigis. Pärast seda ratifitseerib Ruritaania teise lepingu ja ka see jõustub selles riigis. Kuna teine leping sõlmiti enne, kui konventsioon jõustus Ruritaania jaoks, loobutakse konventsiooniga teise lepingu kasuks ülimuslikkusest sel määral, mil konventsiooni kohaldamine oleks vastuolus Ruritaania kohustustega riigi ees, kes on teise lepingu osalisriik, kuid ei ole konventsiooni osalisriik.

285. **Teine näide.** Oletame, et Ruritaania on Lugano konventsiooni osalisriik, kuid ei ole vaadeldava konventsiooni osalisriik. Norra ja Šveits on mõlema konventsiooni osalisriigid. Konventsioon jõustub nende jaoks Lugano konventsiooni sõlmimise järel. Eeldame veel, et pärast konventsiooni jõustumist nendes riikides asendatakse Lugano konventsioon uue konventsiooniga³¹⁷. Artikli 26 lõiget 3 kohaldataks selle uue konventsiooni suhtes sel määral, mil selles sisalduvad Lugano konventsiooniga samasugused vastuolud konventsiooniga, kuid nimetatud sätet ei kohaldataks selle uue konventsiooniga kaasnevate uute vastuolude suhtes.

286. **Kolmas loovutusreegel** (sätestatud artikli 26 lõikes 4) on seotud vaid kohtuotsuste tunnustamist ja

täitmist käsitlevate lepingutega. Seda kohaldatakse nende lepingute suhtes olenemata sellest, kas need sõlmiti enne või pärast konventsiooni. Kui soovitakse sellise lepingu osalisriigis tehtud kohtuotsuse tunnustamist või täitmist teises samasuguses riigis, ei mõjuta konventsioon selle lepingu kohaldamist, tingimusel et kohtuotsust ei tunnustata ega täideta väiksemas ulatuses, kui seda tehtaks konventsiooni alusel.

287. See reegel on vajalik vaid siis, kui mõlemad asjaomased riigid on nii konventsiooni kui ka teise lepingu osalisriigid: konventsiooni kohaldatakse vaid juhul, kui mõlemad riigid on selle osalisriigid, ja lepingut kohaldatakse vaid juhul, kui mõlemad riigid on selle lepingu osalisriigid. Selle reegli eesmärk on edendada kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist. Kui teise lepinguga tehakse seda tõhusamalt või suuremas ulatuses, on parem lubada selle lepingu kohaldamist. Konventsiooni kohaldatakse vaid siis, kui selle lepingu alusel tunnustatakse või täidetakse kohtuotsust väiksemas ulatuses. Kui taotluse saanud riigi õigusaktides ei ole sätestatud teisiti, võib täitmist taotleval pool valida, kas täita kohtuotsust konventsiooni või teise lepingu alusel.

288. **Neljas loovutusreegel** (sätestatud artikli 26 lõikes 5) on seotud lepingutega, mis käsitlevad kohtualluvust või kohtuotsuste tunnustamist või täitmist, kuid seda vaid konkreetse küsimuse puhul. Konkreetsete küsimuste all on silmas peetud artikli 2 lõikes 2 või artiklis 21 osutatud eraldiseisvaid õigusvaldkondi. Konkreetsed küsimused on näiteks kaubanduslik esindamine, merenduse kindlustus või patendilitsentsid. Selliste lepingute puhul loobutakse konventsiooniga ülimuslikkusest vastuolude ulatuses olenemata sellest, kas need lepingud on sõlmitud enne või pärast konventsiooni ning kas kõik lepingu osalisriigid on ka konventsiooni osalisriigid.

289. **Deklaratsioon.** Ometi kehtib üks tingimus. Selle reegli kohaldamiseks peab asjaomane osalisriik olema esitanud asjaomase lepingu kohta artikli 26 lõike 5 kohase deklaratsiooni³¹⁸. Kui selline deklaratsioon on esitatud, ei ole teised osalisriigid kohustatud vastuolude ulatuses konventsiooni kohaldama deklaratsioonis osutatud konkreetse küsimuse suhtes, kui valitud kohus asub deklaratsiooni esitanud riigis. See tähendab, et kui deklaratsiooni esitamise tõttu ei kohaldata deklaratsiooni

³¹⁵ I. Sinclair, *The Vienna Convention on the Law of Treaties*, 2nd ed., Manchester University Press 1984, lk 98; A. Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, Cambridge University Press 2000, lk 183; J. B. Mus, „Conflicts Between Treaties in International Law”, 45 *Netherlands International Law Review* 1998, lk 208, lehekülgedel 220–222. Teistsugust vaatenurka on käsitletud järgmises allikas: E. W. Vierdag, „The Time of the ‘Conclusion’ of a Multilateral Treaty: Article 30 of the Vienna Convention on the Law of Treaties and Related Provisions”, 59 *British Yearbook of International Law* 1988, lk 75; kuid see ei tundu olevat korrektne põhjustel, mille on esitanud J. B. Mus.

³¹⁶ Kui ei ole sätestatud teisiti, loetakse kahepoolne kokkulepe üldiselt sõlmituks, kui see on allkirjastatud; mitmepoolne leping loetakse sõlmituks siis, kui on allkirjastatud lõppakt (või kui see on võetud vastu mõnel muul viisil) või kui see avatakse allakirjutamiseks, olenevalt sellest, kumb kuupäev on hilisem. Vt A. Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, Cambridge University Press 2000, lk 74. Sellega seoses tuleb öelda, et Haagi konverentsi jaoks on see

konventsioon kaasa toonud muutuse: seni leiti, et Haagi konventsioon on sõlmitud esimese allkirja andmise kuupäeval, mitte konventsiooni vastuvõtmisel (lõppakti allkirjastamine diplomaatilise istungi lõputseremoonial) või selle allkirjastamiseks avamise päeval (mis oli tavaliselt sama kuupäev). Kuni esimese allkirjani viidati sellele dokumendile kui konventsiooni eelnõule, millel ei olnud kuupäeva. 30. juuni 2005. aasta konventsioon kohtualluvuse kokkulepete kohta on esimene Haagi konventsioon, mille puhul järgitakse uut reeglit, s.t konventsioon loetakse sõlmituks selle vastuvõtmise päeval, kui allkirjastatakse lõppakt ja konventsioon avatakse allakirjutamiseks, olenemata sellest, kas mõni riik konventsiooni tol päeval ka tõesti allkirjastab.

³¹⁷ Seletuskirjas koostamise ajal oli pooleli Lugano konventsiooni läbivaatamine eesmärgiga viia selle sisu vastavusse Brüsseli määrusega. Osalisriigid on Euroopa Ühendus, Island, Norra ja Šveits.

³¹⁸ Sellise deklaratsiooni suhtes kohaldatakse artiklit 32.

esitanud riikide suhtes enam konventsiooni alusel vastastikkuse kohustust, ei ole teised osalisriigid enam kohustatud kohaldama konventsiooni, kui valitud kohus asub deklaratsiooni esitanud riigis³¹⁹. Kuid seda põhimõtet kohaldatakse vaid „mis tahes vastuolude puhul”, s.t. vaid nende asjaolude korral, mil vastastikkus ei oleks tagatud³²⁰.

290. **Näide.** Oletame, et rühm riike, kellest on saanud konventsiooni osalisriigid (merivõlariigid), sõlmib seejärel merivõlgu käsitleva lepingu (küsimus, mis on hõlmatud ka konventsiooniga), mis sisaldab sätteid kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta. Kui riigid teevad asjakohase deklaratsiooni, on nende kohtutel õigus kohaldada mis tahes vastuolu ulatuses konventsiooni asemel uut lepingut. Eeldame, et merivõlgu käsitlevas lepingus on sätestatud, et kohtualluvuse kokkulepped on kehtetud kategooriasse A kuuluvate merivõlgade puhul; et need kehtivad kategooriasse B kuuluvate merivõlgade puhul vaid juhul, kui need on sõlmitud notariaalselt; et need kehtivad kategooriasse C kuuluvate merivõlgade puhul vaid juhul, kui valitud kohus asub riigis, kus laev on registreeritud; ning et need kokkulepped kehtivad kategooriasse D kuuluvate merivõlgade puhul vaid juhul, kui valitud kohus asub merivõlariigis. Kui nende tingimuste puhul asub valitud kohus merivõlariigis, ei ole merivõlalepinguta riikidel³²¹ kohustust kohaldada konventsiooni ühegi juhtumi puhul, mis hõlmab kategooriasse A või D kuuluvaid võlgu; nad ei pea kohaldama konventsiooni juhtumite puhul, mis hõlmavad kategooriasse B kuuluvaid võlgu, kui kohtualluvuse kokkulepet ei sõlmitud notariaalselt; ning nad ei pea konventsiooni kohaldama juhtumite puhul, mis hõlmavad kategooriasse C kuuluvaid võlgu, kui valitud kohus ei asu riigis, kus laev on registreeritud.

291. **Piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonid.** Artikli 26 lõikes 6 käsitletakse olukorda, kus piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonist saab konventsiooni osalisriik. Kui tekib selline olukord, võivad piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonis vastu võetud eeskirjad (õigusaktid) minna vastuollu konventsiooniga. Artikli 26 lõige 6 sisaldab kahte loovutusreeglit, mida sellises olukorras kohaldatakse. Need kehtivad olenemata sellest, kas piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni eeskirja kohaldatakse enne või pärast konventsiooni. Aluspõhimõte seisneb selles, et kui juhtum on poolte elu- või asukoha mõttes täiesti piirkondlik, on konventsiooni suhtes ülimuslik piirkondlik dokument.

292. **Esimene loovutusreegel piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni puhul.** Esimene loovutusreegel, mis puudutab vastuolusid piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni eeskirjadega, peegeldab vastuolus olevaid lepinguid käsitlevat esimest loovutusreeglit. See sisaldub artikli 26 lõike 6 punktis a ja selles on sätestatud, et kui kummagi kohtuavalduse poole elu- või asukoht ei ole sellises konventsiooni osalisriigis, mis ei ole piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni liige, ei mõjuta konventsioon piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni eeskirjade kohaldamist.

293. Kui pooltel on elu- või asukoht mitmes riigis (vt artikli 4 lõige 2), on konventsiooni suhtes ülimuslik piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni eeskiri (vastuolu ulatuses), kui kõigi poolte elu- või asukoht on *vaid* piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni liikmesriikides või lepingu osaliseks mitteolevates riikides³²².

294. **Pooled.** Sõnal „pool” on artikli 26 lõikes 6 sama tähendus mis eelnevates lõigetes: see tähendab isikut, kes on kohtualluvuse kokkuleppe pool või kes on selle kokkuleppega seotud või kellel on õigus seda kokkulepet kasutada³²³. Peale selle peab isik olema menetluse pool. Sellepärast tähendab pool menetlusosalist, kes on seotud kohtualluvuse kokkuleppega või kellel on õigus seda kokkulepet kasutada.

295. **Euroopa Ühendus.** Nüüd oleme valmis asja näitlikustama. Euroopa Ühendus on piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioon. Brüsseli määrus on üks Euroopa Ühenduse õigusaktidest, mis hõlmab konventsiooniga samu küsimusi. Kõige olulisemad vastuolud, mis tekivad tõenäoliselt Brüsseli määruse ja konventsiooni vahel, on seotud *lis pendens*-i põhimõttega ja kindlustusega. Kasutame neid erinevusi selleks, et tuua näiteid artikli 26 lõike 6 toimimise kohta.

296. **Lis pendens.** Brüsseli määruse kohaselt ei saa Euroopa Ühenduse liikmesriigi kohus hagi menetlusse võtta, kui teise liikmesriigi kohtu poole pöörduti esimesena menetlusega, mille on algatanud ühe ja sama alusega hagide põhjal ühed ja samad asjaosalised (välja arvatud juhul, kui – ja kuni – teine kohus loobub pädevuse kasutamisest). See kehtib isegi juhul, kui kohus, kelle poole pöörduti teisena, oli määratud erandliku kohtualluvuse kokkuleppe alusel³²⁴. Esimene rühm näiteid põhineb sellel punktil.

³¹⁹ See tähendab, et kui merivõlga käsitleva näite puhul (punkt 290) asub valitud kohus merivõlariigis (s.t. merivõlga käsitleva lepingu osalisriigis), ei ole merivõlalepinguta riikide (s.t. riigid, kes ei ole merivõlga käsitleva lepingu osalisriigid) kohtud kohustatud peatama menetlust või kaebust tagasi lükkama artikli 6 alusel ega tunnustama või täitma kohtuotsuseid artikli 8 alusel.

³²⁰ Artikli 26 lõike 5 alusel esitatud deklaratsioon erineb artikli 21 alusel esitatud deklaratsioonist, sest viimati nimetatud sätte kohaselt ei kohaldataks konventsiooni mis tahes menetluste suhtes, mis käsitlevad konkreetset asjaomast küsimust. Samal ajal kohaldatakse konventsiooni artikli 26 lõike 5 kohaselt endiselt juhul, kui vastuolu puudub – s.t. olukordades, kus need konventsiooni kohased kohustused, mida ikka veel kohaldatakse

deklaratsiooni esitanud riikide suhtes (sest need ei ole lepinguga vastuolus), tagavad vastastikkuse.

³²¹ Merivõlalepinguta riikide all mõeldakse osalisriike, kes ei ole merivõlga käsitleva lepingu osalisriigid.

³²² See põhineb punktides 273 ja 274 esitatud selgitustel.

³²³ Seoses küsimusega, millal on isik, kes ei ole kohtualluvuse kokkuleppe pool, ikkagi selle kokkuleppega seotud, vt punkt 97.

³²⁴ Kohtuasi C-116/02: Gasser vs. MISAT, EKL 2003, lk I-14721 (kättesaadav veebisaidil <http://curia.europa.eu/>; Euroopa Ühenduste Kohus). See kohtuasi käsitles Brüsseli konventsioonis sisalduvat samaväärset sätet, kuid see kehtiks ka Brüsseli määruse alusel.

297. **Esimene näide**³²⁵. Austrias asuv äriühing sõlmib lepingu Soomes asuva äriühinguga. Leping sisaldab kohtualluvuse kokkulepet, millega määratakse Madalmaades asuv Rotterdami ringkonnakohus. Austria äriühing algatab menetluse Austrias. Soome äriühing esitab seejärel hagi Rotterdamis. Rotterdami kohus ei saa hagi menetlusse võtta, kui – ja kuni – Austria kohus ei loobu pädevusest³²⁶. Selle põhjuseks on asjaolu, et ühegi poole elu- või asukoht ei ole osalisriigis, kes ei ole Euroopa Ühenduse liikmesriik. Sellepärast ei mõjuta konventsioon artikli 26 lõike 6 punkti a alusel Euroopa Ühenduse norme.

298. **Teine näide**³²⁷. Austrias asuv äriühing sõlmib lepingu riigis X asuva äriühinguga, kusjuures riik X ei ole konventsiooni osalisriik. Leping sisaldab kohtualluvuse kokkulepet, millega määratakse Rotterdami ringkonnakohus. Austria äriühing algatab menetluse Austrias. Riigis X asuv äriühing esitab seejärel hagi Rotterdamis³²⁸. Rotterdami kohus ei saa hagi menetlusse võtta, kui – ja kuni – Austria kohus ei loobu pädevusest³²⁹. Selle põhjuseks on asjaolu, et ühegi poole elu- või asukoht ei ole osalisriigis, kes ei ole Euroopa Ühenduse liikmesriik. Sellepärast ei mõjuta artikli 26 lõike 6 punkti a alusel konventsioon Euroopa Ühenduse norme.

299. **Kolmas näide**³³⁰. Austrias asuv äriühing sõlmib lepingu Brasiilias asuva äriühinguga. Leping sisaldab kohtualluvuse kokkulepet, millega määratakse Rotterdami ringkonnakohus. Austria äriühing kaebab Brasiilia äriühingu kohtusse Austrias. Brasiilia äriühing vastab, algatades Austria äriühingu vastu menetluse Rotterdami kohtus. Rotterdami kohus peab hagi menetlusse võtma vastavalt konventsiooni artiklile 5, sest ühe poole (Brasiilia äriühingu) asukoht on osalisriigis, mis ei ole Euroopa Ühenduse liikmesriik. Seega ei takistata artikli 26 lõike 6 punktiga a seda, et konventsioon mõjutaks ühenduse norme. Sel põhjusel ei ole Rotterdami kohtul lubatud kohaldada Brüsseli määruse artiklis 27 kirjeldatud *lis pendens*'i põhimõtet. Samal ajal oleks Austria kohus kohustatud asja menetlemise lõpetama nii Brüsseli määruse artikli 23 kui ka konventsiooni artikli 6 alusel.

³²⁵ Tuleb meele pidada, et kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, eeldatakse kõikides käesoleva seletuskirja näidetes, et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

³²⁶ Brüsseli määruse artikkel 27.

³²⁷ Tuleb meele pidada, et kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, eeldatakse kõikides käesoleva seletuskirja näidetes, et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

³²⁸ Brüsseli määruse artikkel 23 (määruse kohtualluvuse kokkulepet käsitlev säte) hõlmab ka kohtuasju, kus vaid ühe poole elu- või asukoht on Euroopa Ühenduse liikmesriigis.

³²⁹ Brüsseli määruse artikkel 27.

³³⁰ Tuleb meele pidada, et kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, eeldatakse kõikides käesoleva seletuskirja näidetes, et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

³³¹ Tuleb meele pidada, et kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, eeldatakse kõikides käesoleva seletuskirja näidetes, et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

³³² Tuleb meele pidada, et kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, eeldatakse kõikides käesoleva seletuskirja näidetes,

300. **Neljas näide**³³¹. Oletame eelmistes punktides esitatud asjaolude põhjal, et Austria kohus ei ole kohustatud lõpetama asja menetlemist konventsiooni artikli 6 alusel, sest kehtib üks selle sättega seotud erand. Eldame siiski, et endiselt kohaldatakse Brüsseli määruse artikli 23 kohast kohustust järgida kohtualluvuse kokkulepet – ja seega lõpetada asja menetlemine. Sellisel juhul oleks Austria kohus kohustatud asja menetlemise Brüsseli määruse artikli 23 alusel lõpetama. Konventsiooni artikli 26 lõiget 6 ei kohaldataks, sest konventsiooni ja määruse vahel puuduks vastuolu: konventsiooni artikliga 6 seotud erandid vaid *lubavad* Austria kohtutel hagi menetlusse võtta, mitte ei *kohusta* neid seda tegema. Kui võrrelda kolmandat ja neljandat näidet, siis saab selgeks, et on ükskõik, kas mõni artikli 6 punktides a–e nimetatud alus kohaldub. Hagi saanud, kuid mitte valitud kohus (kelle poole pöörduti esimesena) peaks kaebuse Brüsseli määruse artikli 23 alusel alati tagasi lükkama.

301. **Viies näide**³³². Austrias asuv äriühing sõlmib lepingu Brasiilias asuva äriühinguga. Leping sisaldab kohtualluvuse kokkulepet, millega määratakse Rotterdami ringkonnakohus. Rotterdami kohtu poole pöördutakse esimesena. Seejärel kaebab Austria äriühing Brasiilia äriühingu kohtusse Austrias. Austria kohus peaks menetluse peatama või kaebuse tagasi lükkama³³³ Brüsseli määruse artikli 27 alusel (*lis pendens*)³³⁴. Temalt ei nõuta kaalumist, kas mõni konventsiooni artikliga 6 seotud erand kohalduks, sest isegi kui ta seda teeks, ei oleks Austria kohus artikli 6 alusel *kohustatud* hagi menetlusse võtma³³⁵. Järelikult ei mõjutaks konventsiooni artikli 26 lõike 6 punkt a Brüsseli määruse kohaldamist Austria kohtus.

302. **Kindlustus**. Brüsseli määruse artiklites 8–14 on sätestatud normid, mis käsitlevad kohtualluvust kindlustusmenetluste puhul. Artikliga 13 on keelatud kohtualluvuse kokkulepped, mis kalduvad neist normidest kõrvale, välja arvatud teatavates piiratud olukordades³³⁶. Kohtualluvuse kokkulepete sõlmimise keeldu ei kohaldata siiski eri liiki merenduse ja lennunduse kindlustuslepingute³³⁷ ega ka ühenduse õiguses

et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

³³³ Ta oleks kohustatud peatama menetluse artikli 27 lõike 1 alusel kuni Rotterdami kohtu pädevuse kindlakstegemiseni. Seejärel peab ta menetluse lõpetama artikli 27 lõike 2 alusel.

³³⁴ Ta oleks kohustatud lõpetama menetluse Brüsseli määruse artikli 23 (kohtualluvuse kokkulepped) alusel, välja arvatud juhul, kui kohtualluvuse kokkulepe ei vasta nimetatud artikli lõikes 1 sätestatud tingimustele.

³³⁵ Vt punkt 145.

³³⁶ Lubatud on vaid järgmised kohtualluvuse kokkulepped: 1) mis on sõlmitud pärast vaidluse teket; 2) millega võimaldatakse kindlustusvõtjal, kindlustatul või soodustatud isikul (kuid mitte kindlustusandjal) algatada menetlus määruses nimetatamata kohtutes; 3) mille on sõlminud kindlustusvõtja ja kindlustusandja, kelle mõlema alaline või peamine elukoht oli samas liikmesriigis, ja millega on kohtuasi määratud selle riigi kohtute pädevusse; 4) mis on sõlmitud kindlustusvõtjaga, kelle alaline elukoht ei ole liikmesriigis (välja arvatud juhul, kui kindlustus on kohustuslik või seotud liikmesriigis asuva kinnisvaraga); või 5) mis käsitleb kindlustuslepingut, kui see leping hõlmab üht või mitut määruse artiklis 14 nimetatud riski.

³³⁷ Määruse artikli 13 lõige 5 ning artikli 14 lõiked 1–4.

määratletud suurte riskide puhul³³⁸. Kui need erandid kõrvale jätta, on määruse kohaselt kehtetud kohtualluvuse kokkulepped, mis kalduvad kõrvale kindlustusega seotud kohtualluvuse normidest. Ent konventsiooni kohaldatakse igat liiki kindlustuse suhtes, välja arvatud lepingud, mille pooleks on füüsiline isik, kes tegutseb peamiselt isiklikel, perekondlikel või majapidamisega seotud eesmärkidel (tarbija)³³⁹. Nende kahe äärmusliku olukorra vahele jääb mitu kindlustuslepingut, mis on konventsiooniga hõlmatud, kuid mille suhtes kohaldatakse määruse kohast kohtualluvuse kokkuleppega seotud keeldu. Just sellistes olukordades võib tekkida vastuolu.

303. **Esimene näide**³⁴⁰. Madalmaade kindlustusandja sõlmib ärikindlustuslepingu isikuga X, kes on Hispaanias asuv äriühing. Leping sisaldab kohtualluvuse kokkulepet, millega määratakse Rotterdami ringkonnakohus. Leping on hõlmatud määruse artiklis 13 sisalduva kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimise keeluga. Kindlustusandja kaebab isiku X valitud kohtusse. Valitud kohus ei saa hagi menetlusse võtta: Brüsseli määrus on konventsiooni suhtes ülimuslik vastavalt konventsiooni artikli 26 lõike 6 punktile a.

304. **Teine näide**³⁴¹. Kanada kindlustusandja asutab filiaali Hispaanias (ei ole eraldi loodud ettevõtja)³⁴². Ta sõlmib ärikindlustuslepingu isikuga X, kes on Hispaanias asuv äriühing. Leping sisaldab kohtualluvuse kokkulepet, millega määratakse Rotterdami ringkonnakohus. Leping on hõlmatud määruse artiklis 13 sisalduva kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimise keeluga. Kindlustusandja kaebab isiku X valitud kohtusse. Artikli 26 lõike 6 punkti a ei kohaldata, sest ühe poole asukoht on osalisriigis, mis ei ole Euroopa Ühenduse liikmesriik (Kanada). Rotterdami kohus peab hagi menetlusse võtma.

305. **Teine loovutusreegel piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni puhul**. Teine loovutusreegel, mis käsitleb vastuolusid piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni õigusaktidega, on sarnane vastuolus olevaid lepinguid käsitleva kolmanda loovutusreegliga. See sisaldub artikli 26 lõike 6 punktis b, kus on sätestatud, et konventsioon ei mõjuta piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni eeskirju, mis käsitlevad kohtuotsuste vastastikust tunnustamist või täitmist piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni liikmesriikides. Siin on siiski üks oluline erinevus: puudub säte, mille kohaselt ei tohiks kohtuotsust

tunnustada või täita väiksemas ulatuses kui konventsiooni alusel.

306. **Brüsseli määrus**. Üldiselt pakub Brüsseli määrus *suuremas* ulatuses tunnustamise ja täitmise võimalusi kui konventsioon. Enamjaolt toimub tunnustamine ja täitmine määruse alusel automaatselt. Määruse artiklites 33–37 sätestatud keeldumise alused on piiratumad kui konventsiooni artikli 9 kohased keeldumise alused. Seega ei ole sellise sätte puudumine, mille kohaselt kohtuotsust ei tohi tunnustada või täita väiksemas ulatuses kui konventsiooni alusel, Brüsseli määruse puhul eriti oluline. Erand on siiski kindlustusvaldkond.

307. **Kindlustus**. Määruse artikli 35 lõikes 1 on sätestatud, et kohtuotsust ei tunnustata juhul, kui see on vastuolus II peatüki 3. jao sätetega. See jagu sisaldab artikleid 8–14, kus (nagu me juba nägime³⁴³) on sätestatud normid, mis käsitlevad kohtualluvust kindlustusmenetluste puhul. Määruse artikliga 13 on keelatud kohtualluvuse kokkulepped, mis kalduvad neist normidest kõrvale, välja arvatud teatavates piiratud olukordades³⁴⁴. Kui need erandid kõrvale jätta, on määruse kohaselt kehtetud kohtualluvuse kokkulepped, mis kalduvad kõrvale kindlustusega seotud kohtualluvuse normidest³⁴⁵. See tähendab, et kui määruse artiklid 8–14 on konventsiooni suhtes ülimuslikud esimese loovutusreegli tõttu, mida kohaldatakse piirkondlike majandusintegratsiooni organisatsioonide puhul (konventsiooni artikli 26 lõike 6 punkt a), siis ei tunnustataks või täidetak üheski teises Euroopa Ühenduse liikmesriigis kohtuotsust, mis on tehtud Euroopa Ühenduse liikmesriigi kohtus vastuolus nende sätetega. Sellel ühel erandjuhul on Brüsseli määrus tunnustamise ja täitmise suhtes karmim kui konventsioon.

308. Kui aga konventsioon on määruse suhtes ülimuslik (sest ühe poole elu- või asukoht on väljaspool Euroopa Ühendust asuvas osalisriigis), siis määruse artikleid 8–14 ei kohaldata ja seega ei kohaldu ka määruse artikli 35 lõikes 1 sisalduv reegel. Järelikult ei tunnustataks ega täidetak kohtuotsust määruse alusel³⁴⁶.

309. **Esimene näide**³⁴⁷. Madalmaade kindlustusandja sõlmib ärikindlustuslepingu isikuga X, kes on Hispaanias asuv äriühing. Leping sisaldab kohtualluvuse kokkulepet, millega määratakse Rotterdami ringkonnakohus. Leping on hõlmatud määruse artiklis 13 sisalduva kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimise keeluga. Kindlustusandja kaebab isiku X valitud kohtusse. Valitud kohus ei saa hagi menetlusse võtta: Brüsseli määrus on konventsiooni suhtes

³³⁸ Määruse artikli 14 lõige 5 ning direktiivi 88/357 artikkel 5 (EÜT 1988, L 172, lk 1), millega muudetakse direktiivi 73/239 artiklit 5 (EÜT 1973, L 228, lk 3).

³³⁹ Konventsiooni artikli 2 lõike 1 punkt a.

³⁴⁰ Tuleb meeles pidada, et kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, eeldatakse kõikides käesoleva seletuskirja näidetes, et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

³⁴¹ Tuleb meeles pidada, et kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, eeldatakse kõikides käesoleva seletuskirja näidetes, et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

³⁴² Brüsseli määruse artikli 9 lõike 2 kohaselt peetakse kindlustusandja asukohaks Hispaaniat. Konventsiooni järgi oleks tema asukoht aga Kanada.

³⁴³ Punkt 302.

³⁴⁴ Vt joonealune märkus 336.

³⁴⁵ Vt punkt 302.

³⁴⁶ Iga muu lahenduse puhul oleks tulemus absurdne: valitud kohtul oleks õigus ja kohustus hagi menetlusse võtta, kuid tema kohtuotsust ei tunnustataks ega täidetak. Kuna hagi ei saaks menetlusse võtta ükski muu kohus peale valitud kohtu, ei oleks võimalik saada Euroopa Ühenduse liikmesriigi kohtult kohtuotsust, mida teistes Euroopa Ühenduse liikmesriikides tunnustataks ja täidetak. Väljaspool Euroopa Ühendust asuvad kindlustusandjad oleksid sel juhul sunnitud määrama kohtu väljaspool Euroopa Ühendust eesmärgiga tagada, et tehtavat kohtuotsust tunnustataks Euroopa Ühenduses.

³⁴⁷ Tuleb meeles pidada, et kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, eeldatakse kõikides käesoleva seletuskirja näidetes, et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

ülimuslik vastavalt konventsiooni artikli 26 lõike 6 punktile a. Kui Rotterdami kohus võtab siiski hagi menetlusse, ei ole tema otsust võimalik Hispaanias konventsiooni alusel tunnustada või täita. Konventsiooni artikli 26 lõike 6 punkti b kohaselt on Brüsseli määruse sätted konventsiooni sätete suhtes ülimuslikud ning määruse artikli 35 lõike 1 kohaselt ei tunnustata kohtuotsust, sest see on vastuolus määruse artikliga 13 (mis sisaldub II peatüki 3. jaos).

310. **Teine näide**³⁴⁸. Kanada kindlustusandja asutab filiaali Hispaanias (ei ole eraldi loodud ettevõtja)³⁴⁹. Ta sõlmib ärikindlustuslepingu isikuga X, kes on Hispaanias asuv äriühing. Leping sisaldab kohtualluvuse kokkulepet, millega määratakse Rotterdami ringkonnakohus. Leping on hõlmatud määruse artiklis 13 sisalduva kohtualluvuse kokkuleppe sõlmimise keeluga. Kindlustusandja kaebab isiku X valitud kohtusse. Artikli 26 lõike 6 punkti a ei kohaldataks, sest ühe poole asukoht on osalisriigis, mis ei ole Euroopa Ühenduse liikmesriik (Kanada). Rotterdami kohus peab hagi menetlusse võtma. Tema otsus kuulub Hispaanias konventsiooni alusel tunnustamisele ja täitmisele. Määruse artikli 35 lõiget 1 ei kohaldata, sest kohtuasja suhtes ei ole võimalik kohaldada määruse artikli 13 sätteid, millega on keelatud kohtualluvuse kokkulepped kindlustuslepingute puhul.

Artikkel 27 Allakirjutamine, ratifitseerimine, vastuvõtmine, heakskiitmine või ühinemine

311. Artiklis 27 vaadeldakse, kuidas riigid võivad saada konventsiooni osalisriikideks. Konventsiooni osalisriigiks võib saada iga riik, kes allkirjastab konventsiooni ja seejärel ratifitseerib selle, võtab selle vastu, kiidab selle heaks või ühineb konventsiooniga (mõne teise Haagi konventsiooni puhul on ühinev riik kehvemas seisus kui ratifitseeriv riik, sest nende konventsioonidega ühinemiseks on vajalik nende riikide nõusolek, kes on juba osalisriigid. Kõnealuse konventsiooni puhul see nii ei ole). Ükskõik millise meetodi kasuks osalisriigiks saada sooviv riik otsustab, ikka saab ta sama staatuse. Pidades silmas soovi hõlbustada konventsiooni laialdast järgimist, on jätud riikide valida, milline meetod on nende jaoks kõige mugavam. Asjaomased dokumendid on antud hoiule Madalmaade välisministeeriumile, kes on konventsiooni hoiulevõtja.

Artikkel 28 Ühtlustamata õigussüsteeme käsitlevad deklaratsioonid

312. Artikkel 28 on seotud riikidega, mis koosnevad kahest või enamast territoriaalüksusest³⁵⁰. Sellega antakse sellisele riigile luba esitada deklaratsioon, et konventsiooni kohaldatakse vaid selle riigi mõne üksuse suhtes. Seega

³⁴⁸ Tuleb meeles pidada, et kui ei ole sõnaselgelt öeldud teisiti, eeldatakse kõikides käesoleva seletuskirja näidetes, et konventsioon on jõus ja et nimetatud riigid on selle osalisriigid: vt sellekohane kinnitus lk 20.

³⁴⁹ Brüsseli määruse artikli 9 lõike 2 kohaselt peetakse kindlustusandja asukohaks Hispaaniat. Konventsiooni järgi oleks aga tema asukoht Kanada.

³⁵⁰ Seda artiklit ei kohaldata piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonide suhtes.

võib Ühendkuningriik allkirjastada ja ratifitseerida konventsiooni või sellega ühineda vaid seoses Inglismaaga ja Hiina vaid seoses Hongkongiga. Seda deklaratsiooni võib alati muuta. See säte on eriti oluline riikide jaoks, kus konventsiooni jõustumiseks vajalikud õigusaktid peaksid läbima territoriaalüksuste seadusandlikud asutused (näiteks Kanadas provintside ja territooriumide seadusandlikud asutused).

Artikkel 29 Piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonid

313. Artiklites 29 ja 30 sätestatakse, kuidas piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonil on võimalik saada konventsiooni osalisriigiks³⁵¹. Selleks on kaks võimalust. Esimene neist on see, kui nii piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioon ja tema liikmesriigid hakkavad osalisriikideks. Selline olukord võib tekkida, kui neil on kattuv pädevus konventsiooniga hõlmatud välisküsimuses (ühine pädevus) või kui mõni välisküsimus kuulub piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni pädevusse ja teised kuuluvad liikmesriikide pädevusse (mille tulemuseks on jagatud pädevus konventsiooni kui terviku puhul). Teine võimalus seisneb selles, et piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioon üksi saab osalisriigiks. Selline olukord võib tekkida, kui sel organisatsioonil on ainupädevus konventsiooniga hõlmatud välisküsimuses. Sel juhul oleksid liikmesriigid seotud konventsiooniga kokkuleppe kaudu, mis on sõlmitud piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooniga.

314. Artikkel 29 käsitleb esimest võimalust. Sellega on lubatud piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonil, mille liikmed on üksnes suveräänsed riigid, saada konventsiooni osalisriigiks, kui ta on pädev mõnedes või kõigis konventsiooniga hõlmatud välisküsimustes. Sel määral, mil piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonil on selline pädevus välisküsimustes, on tal osalisriigiga samad õigused ja kohustused. Sel juhul peab ta teatama konventsiooni hoiulevõtjale, millistes välisküsimustes tal selline pädevus on, ning andma teada kõigist sellega seotud muudatustest³⁵².

Artikkel 30 Piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni ühinemine konventsiooniga ilma organisatsiooni liikmesriike kaasamata

315. Artikkel 30 kätkeb teist võimalust, mille kohaselt saab piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioon üksi osalisriigiks. Sel juhul võib piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioon esitada

³⁵¹ Diplomaatiline istungjärk leppis kokku, et mõistel „piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioon” peaks olema autonoomne tähendus (sõltumatu üheski riigis kasutatavast tähendusest) ning et seda mõistet tuleks tõlgendada paindlikult, et hõlmatud oleks nii piirkondlikud kui ka riikidevahelised organisatsioonid, samuti organisatsioonid, kelle volitused hõlmavad ka muid küsimusi peale majanduse: vt kahekümnenda istungjärgu protokoll nr 8, II komisjon, punktid 50–59.

³⁵² Artikli 29 lõige 2.

deklaratsiooni, et tema liikmesriigid on seotud konventsiooniga³⁵³.

316. **Mõiste „riik” tähendus.** Kui piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonist saab konventsiooni osalisriik – kas artikli 29 või 30 alusel –, kohaldatakse konventsioonis viidet osalisriigile või riigile vajaduse korral samaväärselt ka piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni suhtes. See säte on samalaadne artikli 25 lõikega 1. Selle mõju on juba käsitletud³⁵⁴. Siiski tuleb märkida, et artikli 26 lõige 6 on erinormina (*lex specialis*) ülimuslik artiklite 29 ja 30 suhtes sel määral, kui on tegemist piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsiooni õiguslike dokumentide kohaldamisega. Kui konventsiooni kohaselt ei ole selline dokument artikli 26 lõike 6 alusel ülimuslik, ei ole võimalik kasutada artiklit 29 või 30 selleks, et põhjendada selle dokumendi kohaldamist konventsiooni asemel.

Artikkel 31 Jõustumine

317. Artiklis 31 on täpsustatud, millal konventsioon jõustub. See jõustub selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kolme kuu möödumisele teise ratifitseerimis-, vastuvõtmis-, heakskiitmise või ühinemiskirja hoiuleandmisest. Samalaadsed normid on sätestatud juhaks, kui konventsioon jõustub konkreetsetes riigis või piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonis, kellest saab seejärel osalisriik,³⁵⁵ samuti territoriaalsuse jaoks, kelle suhtes on konventsiooni kohaldamisala laiendatud artikli 28 lõike 1 alusel.³⁵⁶

Reservatsioonid

318. Konventsioon ei sisalda reservatsioone keelavaid sätteid. See tähendab, et reservatsioonid on lubatud, võttes arvesse rahvusvahelist tavaõigust (nagu on kajastatud rahvusvaheliste lepingute õiguse 1969. aasta Viini konventsiooni artikli 2 lõike 1 punktis d ja artiklites 19–23).

319. Diplomaatiline istung võttis siiski vastu järgmise avalduse:

„Erikomisjon on seisukohal, et mingeid reservatsioone ei tohiks mingil viisil soodustada ja et kui riik soovib teha reservatsiooni, tohiks seda teha vaid juhul, kui riigil on selleks tõsine huvi. Reservatsioon ei tohiks olla ulatuslikum kui vaja ning see tuleks sõnastada selgelt ja täpselt. See ei tohiks käsitleda konkreetset küsimust, mis võib olla deklaratsiooni ese ning see ei tohiks kahjustada konventsiooni eset ja eesmärki ega konventsiooni sidusust.

See komisjoni väljendatud seisukoht on seotud vaid käesoleva konventsiooniga ja seda ei saa mingil

juhul käsitada seotuna Haagi konverentsi mis tahes tulevase konventsiooniga.”³⁵⁷.

Artikkel 32 Deklaratsioonid

320. Artiklites 19, 20, 21, 22 ja 26 osutatud deklaratsioone võib esitada konventsioonile allakirjutamise, selle ratifitseerimise, vastuvõtmise, heakskiitmise või sellega ühinemise ajal või hiljem ning neid võib igal ajal muuta või tagasi võtta. Deklaratsioonid esitatakse konventsiooni hoiulevõtjale (Madalmaade välisministeerium).

321. Konventsioonile allakirjutamise, selle ratifitseerimise, vastuvõtmise, heakskiitmise või sellega ühinemise ajal esitatud deklaratsioon jõustub samal ajal konventsiooni jõustumisega asjaomase riigi suhtes. Hiljem tehtud deklaratsioon või deklaratsiooni muutmine või tagasivõtmine jõustub selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kolme kuu möödumisele teate kättesaamisest konventsiooni hoiulevõtja poolt. Artiklite 19, 20, 21 ja 26 kohaseid deklaratsioone ei kohaldata selliste erandliku kohtualluvuse kokkulepete suhtes, mis on sõlmitud enne nende jõustumist³⁵⁸.

Artikkel 33 Denonsseerimine

322. Artiklis 33 on sätestatud, et osalisriik võib denonsseerida konventsiooni, teatades sellest kirjalikult konventsiooni hoiulevõtjale. Denonsseerimine võib piirduda ühtlustamata õigussüsteemi konkreetsete territoriaalsustega, mille suhtes konventsiooni kohaldatakse. Denonsseerimine jõustub selle kuu esimesel päeval, mis järgneb 12 kuu möödumisele konventsiooni hoiulevõtja poolt teate kättesaamise kuupäevast. Kui teates on denonsseerimise jõustumiseks ette nähtud pikem ajavahemik, jõustub denonsseerimine kindlaksmääratud pikema ajavahemiku möödumisel konventsiooni hoiulevõtja poolt teate kättesaamise kuupäevast.

Artikkel 34 Konventsiooni hoiulevõtja poolt edastatavad teated

323. Artiklis 34 on sätestatud, et konventsiooni hoiulevõtja edastab Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi liikmetele ning teistele riikidele ja piirkondliku majandusintegratsiooni organisatsioonidele, kes on konventsioonile alla kirjutanud, selle ratifitseerinud, vastu võtnud, heaks kiitnud või sellega ühinenud, teabe erinevate konventsiooniga seotud küsimuste kohta, näiteks selle allakirjutamise, ratifitseerimise ja jõustumise kohta ning deklaratsioonide ja denonsseerimise kohta.

³⁵³ Artikli 29 lõige 4. See oleks nii näiteks Euroopa Ühenduse asutamislepingu artikli 300 lõike 7 alusel.

³⁵⁴ Vt punktid 258–260, 17, 107 ning 128–131.

³⁵⁵ Artikli 31 lõike 2 punkt a.

³⁵⁶ Artikli 31 lõike 2 punkt b.

³⁵⁷ Vt kahekümnenda istungjärgu protokoll nr 23, II komisjon: punktid 1–31, eelkoige punktid 29–31.

³⁵⁸ Artiklit 22 siin ei nimetata. Seega võib artikli 22 alusel esitatud deklaratsioon hõlmata ka kohtualluvuse kokkuleppeid, mis on sõlmitud enne kuupäeva, mil deklaratsioon jõustus artikli 32 lõike 3 või lõike 4 alusel; vt punkt 253 jj.

**Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi
alaline büroo**

Churchillplein 6b

2517 JW Haag

Madalmaad

Telefon: +31 70 363 3303

Faks: +31 70 360 4867

E-post: secretariat@hcch.net

Veebisait: www.hcch.net

DS-02-16-367-ET-N

ISBN 978-92-79-58145-8

doi : 10.2838/056289